

ÍNDEX DE CONTINGUTS

PRESENTACIÓ.....	3
INTRODUCCIÓ	5
La ciutat.....	5
L'educació.....	5
La ciutat educadora	7
PER QUÈ UN PROJECTE EDUCATIU DE CIUTAT?.....	9
PROCÉS D'ELABORACIÓ DEL PROJECTE EDUCATIU DE CIUTAT	11
1. Primera fase. Adhesió a la Carta de Ciutats Educadores. Setembre de 1999- febrer de 2001.....	12
1.1. Tallers participatius.	13
1.2. Divulgació i formació.	15
2. Segona fase. Creació de la comissió tècnica assessora i compromís municipal per a l'elaboració del PEC. Febrer 2001- maig 2002.	18
3. Tercera fase. L'elaboració de les Ponències del PEC. Maig 2002- abril 2003.	20
4. Processos paral·lels al PEC.	21
LES PONÈNCIES DEL PEC.....	23
COMUNITAT I EDUCACIÓ	24
Primera part: L'ENFOCAMENT COMUNITARI	25
Segona part: CIUTAT I COMUNITAT	27
Tercera part: COMUNITAT I PARTICIPACIÓ	36
Quarta part: QUÈ ÉS EL TREBALL EN XARXA	40
Referències bibliogràfiques.....	43
FORMACIÓ AL LLARG DE LA VIDA.....	45
Introducció	46
Anàlisi del context	48
Finalitats i objectius	51
INNOVACIÓ I COMUNICACIÓ.....	54
Introducció	55
Anàlisi del context (punts dèbils i punts forts)	57
Finalitats i objectius	59
IGUALTAT I CONVIVÈNCIA.....	62
Introducció	63

L'èsser humà	66
Acceptació social de col·lectius en dificultat.....	68
L'exclusió social.....	68
Anàlisi de la situació	69
Objectius.....	69
Propostes d'actuació	69
Bibliografia consultada.....	70
SOSTENIBILITAT I QUALITAT DE VIDA	72
Introducció.....	73
Marc conceptual i situació de partida.....	74
Diagnosi sobre la sostenibilitat i la qualitat de vida de Menorca i de Ciutadella....	86
Finalitats i objectius. Propostes d'actuació per a la transformació.....	106
CULTURA I LLEURE	115
Introducció.....	116
Definicions	117
Context i delimitació de la ponència	118
Guix i desenvolupament dels aspectes a tenir en compte	118
Anàlisi del context.....	134
Finalitats i objectius: línies estratègiques i propostes d'acció.....	137
CIUTAT I ENTORN	140
Introducció.....	141
Descans.....	144
Anàlisi del context, finalitats i objectius	144
Proposta per a la taula de debat	154
LÍNIES ESTRATÈGIQUES DEL PEC (PROPOSTES)	157
COMUNITAT I PARTICIPACIÓ	158
FORMACIÓ AL LLARG DE LA VIDA.....	160
INNOVACIÓ I COMUNICACIÓ	163
IGUALTAT I CONVIVÈNCIA.....	165
SOSTENIBILITAT I QUALITAT DE VIDA	167
CULTURA I LLEURE.....	169
CIUTAT I ENTORN	171
ANNEXOS.....	173
Annex 1: Carta ciutats educadores	175
Annex 2: Manifestació de compromís per a l'elaboració del projecte educatiu de Ciutadella.....	179
Annex 3: Un compromís per a l'educació a la nostra ciutat.....	181

Presentació

“Tots els habitants d'una ciutat han de poder gaudir, en condicions de llibertat i igualtat, dels mitjans i oportunitats de formació, d'esbarjo i desenvolupament personal que la ciutat ofereix. Caldrà, doncs, tenir en compte el conjunt de la ciutadania, amb les seves necessitats particulars.

Es promourà l'educació en la diversitat i per a la comprensió, la cooperació i la pau internacionals, una educació que eviti l'exclusió per motius de raça, sexe, cultura, edat, discapacitat, condició econòmica o altres formes de discriminació.

En la planificació i el govern de la ciutat es prendran les mesures necessàries per eliminar els obstacles de qualsevol mena, incloses les barreres físiques, que impedeixen l'exercici del dret a la igualtat. En són responsables, tant l'administració municipal com altres administracions que incideixin en la ciutat, i hi estan també compromesos els mateixos habitants, personalment i a través de les diverses formes d'associació existents”

Carta de Ciutats Educadores. Declaració de Barcelona, 1990.

Un refrany africà diu que *“Fa falta tot un poble per educar un fill”*. La frase resumeix de forma molt sintètica, però alhora molt precisa, l'essència del projecte que Ciutadella ha encetat. Un projecte que es basa en la renovació i la recuperació de dos conceptes clau: educació i ciutat. **Educació** entesa com a *paideia*, com a desenvolupament integral de la persona. **Ciutat**, com a *polis*, com a espai per a la convivència. Tots dos, de forma interrelacionada, donen força i sentit a l'objectiu central del projecte: implicar tota la ciutat en l'educació dels seus ciutadans i ciutadanes, fer de la ciutat un espai educador, repensar la ciutat des de l'educació.

El repte no és gens fàcil. Per treballar-ho, diversos municipis d'arreu del món hem iniciat un procés d'elaboració, que hem convingut anomenar Projecte Educatiu de Ciutat (PEC, a partir d'ara). El PEC ha d'expressar les intencionalitats educatives de la ciutat a través de finalitats, objectius, plans d'acció, projectes, actuacions. El PEC, més que un document, és una voluntat i una metodologia. La voluntat d'unificar i consensuar criteris educatius per a un model de ciutat, a través d'un procés metodològic basat en la participació, l'anàlisi i el debat.

Projecte Educatiu de Ciutat

L'Ajuntament ja fa temps que treballa en aquest sentit. Ciutadella de Menorca és membre de l'Associació Internacional de Ciutats Educadores des del 1999, i el febrer de 2002 aprovà un acord per a l'elaboració del PEC. Posteriorment, una comissió impulsora, conjuntament amb l'equip tècnic municipal, va dissenyar un primer document –un avanç- que va servir d'instrument per a l'elaboració del PEC. El que teniu a les mans és el resultat d'aquesta feina.

El procés està encetat. Ara cal que la ciutadania se'l senti seu, i hi dediqui esforç i il·lusió, ingredients imprescindibles en qualsevol projecte de futur, per tirar-lo endavant. Totes i tots hi esteu especialment convidats!

Pau Lluç Mesquida

Alcalde

J. Manel Martí Llufríu

Regidor d'Educació

Introducció

La ciutat

La ciutat, com a imaginari col·lectiu en la cultura occidental, la *polis* grega, la *civitas* o l'*urbs* llatines, donen nom tant a l'entitat física, a l'espai delimitat o al territori, com també, a la realitat humana i als seus habitants. Amb el pas del temps, la segona concepció ha anat perdent força, s'ha desdibuixat, fins gairebé quedar reduïda la idea de *ciutat* a la seva representació com a espai i realitat física.

Una ciutat, però, és viva, és un ens vivent, precisament perquè són les persones les que constitueixen la seva essència primordial. I en qualitat d'això, li atorguen un caràcter canviant, dinàmic, de procés. La ciutat és un **espai**, però també és una direcció en el **temps**. No és casual que a les cultures occidentals la ciutat hagi esdevingut el paradigma de les construccions utòpiques. L'equació ciutat-utopia recull aquest vector espai-temps on, sobre un substrat físic, es desenvolupa un procés temporal, que - partint d'un **passat** (costums, tradicions, històries, lleis...)- projecta un **futur** desitjable, somiat, que actua com a motor transformador de la realitat i d'actuació **present**.

La ciutat constitueix un espai definit territorialment per unes característiques físiques, socials i econòmiques determinades. Els homes i les dones troben en la ciutat un territori específic on poden desenvolupar-se socialment, culturalment i educativament.

La definició, el sentit i l'abast de l'educació prenen força i realitat en el seu marc "natural": la ciutat. Efectivament, la ciutat actua, respecte de l'educació, com a marc (que delimita i precisa l'actuació educadora), com a medi (la substància sobre la qual s'actua) i com a objectiu (transformar-la des d'una perspectiva educadora).

L'educació

Per definir el concepte d'*educació* des d'una visió de futur, es proposa recollir aportacions d'autors i documents de referència ineludible. D'entre tots els possibles, s'ha optat, com a punt de partida, per la *Carta de Ciutats Educadores*, que va ser subscripta per l'Ajuntament de Ciutadella el novembre de 1999, i per l'Informe de Jacques Delors, *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*.

La *Carta de Ciutats Educadores* (Barcelona, 1990) recull els principis educatius en el marc d'una ciutat de tothom i per a tothom. Ciutat educadora és la que vol transformar-se a través de l'educació, la que promou una educació multidimensional, globalitzadora i amb finalitats obertes, públiques i explícites.

L'Informe de **Jacques Delors** (UNESCO, 1996) proposa, entre d'altres coses, que "l'educació ha de jugar un paper fonamental en el desenvolupament continuat de les persones i les societats. Les polítiques educatives han de propiciar un procés permanent d'enriquiment de coneixements i d'habilitats, per aconseguir el desenvolupament personal que permetrà establir relacions entre individus, grups i nacions".

En aquest sentit, l'Informe Delors coincideix amb Edgar Faure (UNESCO, 1972), en què l'objectiu últim de l'educació és **aprendre a ser**, concepte que es fonamenta en tres pilars, a saber:

- **aprendre a conèixer**: o adquirir eines de comprensió,
- **aprendre a fer**: per poder actuar sobre l'entorn, i
- **aprendre a viure junts**: per participar i cooperar amb els altres.

Així doncs, i en vista a les consideracions que fa aquest document, entenem l'educació com un concepte ampli que presenta diferents aspectes. Els que interessa destacar especialment, perquè configuren el concepte d'educació pel que apostem, són:

1. **L'educació sobrepassa l'escola**: en l'espai (multiplicitat d'agents socialitzadors), i en el temps (procés permanent al llarg de tota la vida). L'educació es va desenvolupant a través de la comunicació i les relacions socials. El marc socialitzador per excel·lència de l'activitat educativa, en l'espai i el temps, és l'entorn.
2. **L'educació inclou totes les tipologies possibles** (formal, no formal, informal), tota la complexitat de continguts (coneixements, experiències i sensibilitats; procediments i destreses; normes i valors) i aplicacions (acadèmics i no acadèmics, per al món del treball, per al coneixement personal, per a l'acció col·lectiva). L'educació pren un sentit ampli de *paideia* (ideal educatiu grec) dins les ciutats-Estat o *polis*. Una *paideia* que romp amb la divisió obsoleta entre **instrucció**, o transmissió de coneixements (com la lectura, l'escriptura o l'aritmètica) i **educació**, o transmissió de valors.
3. **L'educació comporta un procés individual i col·lectiu**: la participació és un element substancial en aquest procés.
4. **L'educació té una dimensió global**: basada en la igualtat d'oportunitats, en la promoció individual i col·lectiva, i fonamentada en els valors democràtics.

L'educació és un dret i un deure de totes les persones, que es fonamenta en uns determinats valors. Uns valors que defineixen una forma de vida i un projecte de societat. Quins són aquests valors?

Fernando Savater, en el seu llibre *El valor d'educar*, destaca com a objectiu prioritari de l'educació “**fer individus autènticament lliures**”. És a dir que situa la llibertat com un valor central del fet educatiu. Com apunta Savater, la via per arribar a ser lliure i autònom passa per una sèrie de coaccions instructives, per una habituació a diverses formes d'obediència. La llibertat de la qual es parla ha de ser un guany de la nostra integració social. No partim de la llibertat sinó que hi arribem. Ser lliures és alliberar-se.

La **igualtat d'oportunitats**, la **diversitat individual i col·lectiva** i la **fraternitat** expressada com a universalitat democràtica, són altres valors proposats com a essencials per una àmplia majoria d'opcions educatives. Cal prendre partit i optar pels guanys de la civilització, als quals no podem renunciar, en temes com ara: drets humans, tortura, racisme, terrorisme, pena de mort, protecció de la salut i medi ambient, discriminació per raó de sexe o orientació sexual... Aquests valors formen part de la identitat del Projecte Educatiu de Ciutat, i queden àmpliament expressats en la Declaració dels Drets Humans o en la Carta de Ciutats Educadores.

A més d'aquesta consideració genèrica, cal atendre, entre d'altres, a diferents valors bàsics sobre els quals cal bastir el que posteriorment seran objectius, línies estratègiques d'actuació, metodologia i pla d'acció del mateix Projecte Educatiu de Ciutat. Sense ànim d'exhaustivitat, hom proposa:

- El valor del **compromís** i la **coresponsabilitat ciutadanes**.
- Els valors d'**integració** i **cohesió socials**.
- La garantia d'una **visió àmplia** de l'educació i dels temes educatius des d'una perspectiva de ciutat.
- El valor del **dret a la qualitat de l'espai públic** per a tothom.
- El valor del **dret a la informació**.
- L'opció per a una **Carta de drets ciutadans**.
- La ciutat com a **compensadora de desigualtats**.
- La potenciació i la facilitació de les **relacions intergeneracionals**.
- Els valors de l'**esforç**, l'**espera** i la **renúncia**.

La ciutat educadora

Les persones que conformen i habiten una ciutat inicien, des del naixement, un llarg recorregut educatiu. Aquest itinerari té una major intensitat i gaudeix d'una més gran planificació en els anys de la infantesa i l'adolescència, ja que llavors és quan s'entra en contacte amb el món de l'educació formal i obligatòria. Amb tot, l'educació

rebuda al llarg de la vida prové d'una multiplicitat d'agents educatius que contribueixen al procés de construcció de la personalitat.

Totes les persones s'eduquen reelaborant, individualment i col·lectiva, les diverses influències educatives rebudes des de l'entorn més immediat fins a les realitats més diverses i llunyanes. La diversitat d'agents educatius ens porta a la necessitat d'actuar consensuadament quant a finalitats, valors i objectius. La realitat, però, ens demostra que l'entesa entre els diversos agents de vegades és difícil, i que l'aïllament o la fragmentació de les diverses propostes educatives produeixen disfuncions en el procés educatiu de les persones. La formació integral i democràtica de la ciutadania demana tant coherència de plantejaments i finalitats com una gran complementarietat en el conjunt d'actuacions.

Les grans polítiques i tendències educatives es concreten en la realitat de cada municipi. Aquesta concreció té com a referències la realitat social, cultural i econòmica de la població, la seva història en el passat, i els seus projectes o la seva projecció cap al futur. Per això, hom planteja la ciutat com un lloc idoni per poder treballar en una nova perspectiva, que doni resposta a les demandes educatives d'una societat en profunda transformació. En aquest sentit, les administracions locals han de potenciar i facilitar els canals de relació entre els agents educatius i el territori per ajudar a definir projectes vertebrats amb la realitat social, cultural i econòmica.

Per què un Projecte Educatiu de Ciutat?

En el context d'un concepte ampli de l'educació, basat en la responsabilitat compartida de tots els agents del territori, i en el marc de la ciutat com a espai de convivència, l'administració local ha d'assumir un rol clar de lideratge en l'elaboració i la posada en marxa d'un projecte educatiu col·lectiu. Des de la convicció que l'educació és un element clau per a la convivència, la cohesió social i el coneixement, s'imposa una nova forma de treball i planificació de la ciutat, on l'educació esdevé un eix transversal. El Projecte Educatiu de Ciutat ha de prendre com a referent inicial la **ciutat que tenim**, per arribar a definir, a partir d'uns valors consensuats i d'uns objectius realistes, la **ciutat que volem**. L'educació és la visió del projecte.

La diversitat d'agents implicats en aquesta tasca planteja, precisament, la necessitat que hi hagi un marc comú. De fet, el conjunt de les propostes educatives que es donen en un municipi i que s'ofereixen a la ciutadania ha de compartir un conjunt de principis, finalitats i valors, la qual cosa es pot fer a partir del **Projecte Educatiu de Ciutat**. En aquest context, el municipi ha de ser capaç d'integrar tot el conjunt de sectors, estaments i associacions, entre els quals l'Ajuntament exerceix un paper dinamitzador i impulsor bàsic. El **Projecte Educatiu de Ciutat** ha de significar una aposta per superar la concepció "sumatòria" de les diferents ofertes educatives que s'hi desenvolupen. Entenem, doncs, per Projecte Educatiu de Ciutat, el conjunt d'opcions bàsiques i línies prioritàries d'actuació, establertes mitjançant un ampli procés participatiu, que han de guiar la definició i posada en pràctica d'actuacions en l'àmbit de la ciutat. Pel seu caràcter transversal fa que intervinguin en la seva concreció no només les diverses àrees del govern municipal sinó també els diferents àmbits ciutadans i totes les persones interessades.

El Projecte Educatiu de Ciutat, doncs, ha de ser la declaració d'intencions educatives compartides per la ciutadania de Ciutadella, per tal de promoure la convivència, a través de la participació i l'execució d'uns plans d'actuació.

L'elaboració del *Projecte Educatiu de Ciutat* ha de permetre treballar en el municipi d'una manera racional i planificada. El PEC ha d'establir les bases per superar actuacions sectorials de les administracions i de les entitats i, en definitiva, del conjunt de sectors de la comunitat educativa, a més de facilitar intercanvis i projectes de cooperació amb altres ciutats o territoris. Amb l'elaboració d'aquest *projecte*, el concepte de ciutat educadora es pot consolidar i projectar cap al futur.

Projecte Educatiu de Ciutat

L'objectiu del procés iniciat no és crear un document i prou. Tot i que el document és important, perquè ha de recollir les grans línies estratègiques comunes i consensuades de tots els agents socials i educatius, el camí n'és tant o més, d'important. El procés de diàleg, debat i consens és fonamental a l'hora de definir el Projecte Educatiu de Ciutat.

En resum, el PEC ha de ser un instrument de reflexió i debat que, amb un procés participatiu, defineixi una política educativa de ciutat. El PEC ha de servir per generar un estat d'opinió sensible als temes educatius i favorable als processos de canvi en aquest sentit.

Procés d'elaboració del Projecte Educatiu de Ciutat

La ciutat, com l'educació, és producte de la humanització, i com a tal és dinàmica, canviant i complexa. Elaborar un projecte educatiu de ciutat és mirar la ciutat des de l'educació (o sia, des de la perspectiva del desenvolupament personal i col·lectiu), i amb projecció transformadora. Un PEC és un projecte, i tot projecte té unes motivacions i un context, una identitat, uns objectius i una metodologia.

Diguem-ho en termes menys pragmàtics: el PEC és un conjunt d'opcions bàsiques i línies prioritàries d'actuació, establertes mitjançant un ampli procés participatiu, que han de guiar la definició i la posada en pràctica d'actuacions en l'àmbit de la ciutat. I finalment, en termes més utòpics: el PEC és més un horitzó que no una fotografia, un horitzó cap al qual es camina però mai s'arriba, que empeny a la transformació i que neix d'arrels ben sòlides.

El d'ara és el moment de la definició d'opcions bàsiques i línies d'actuació que han d'orientar el camí d'aquesta ciutat desitjada. El que ha de venir després és

l'acció, els programes, els projectes. El camí recorregut es resumeix en el context, en la identitat i en la metodologia, que són objecte d'aquest apartat.

1. Primera fase. Adhesió a la Carta de Ciutats Educadores. Setembre de 1999-febrer de 2001.

El procés d'elaboració del projecte educatiu de ciutat arranxa formalment amb l'adhesió de l'Ajuntament de Ciutadella de Menorca a la Carta de Ciutats Educadores (vegeu annex 1) i la incorporació a la Xarxa Estatal de Ciutats Educadores. Aquest inici es produeix el 9 de setembre de l'any 1999, a través de la sessió ordinària del màxim òrgan de govern municipal.

La Carta de Ciutats Educadores (Barcelona, 1990) és un document de principis que expressa la voluntat genèrica del govern local de fer de l'educació un instrument bàsic en la transformació de la ciutat. Respecte de l'esquema anterior, la Carta ve a significar el tret d'identitat principal del projecte, on es *pren posició* respecte de l'educació i de la ciutat (Cal afegir, en aquest sentit, que la identitat del projecte tampoc no és estàtica, i que a mesura que s'avança en el procés els conceptes i les posicions s'omplen de precisions i matisos). A més, és important destacar que aquesta presa de posició es fa en el marc d'una organització estatal i internacional de ciutats educadores. És per açò que, des de l'adhesió municipal a la Carta, el lema "L'educació és la clau" es va convertir en logotip que acompanyà al del municipi en la divulgació de molts dels actes públics. A partir del nou compromís formal per l'elaboració del PEC s'usà el logotip de la Xarxa Internacional de Ciutats Educadores.

Una vegada definit l'ideari, la primera etapa de qualsevol procés prospectiu i estratègic és l'elaboració d'una diagnosi, o sia d'una anàlisi del context en la qual la ciutat es projecte cap aquell ideari-horitzó. L'ideari és important perquè sense ell no es sabria què s'ha d'analitzar i ha de ser objecte de transformació. La diagnosi s'ha treballat des de tres conceptes claus i inseparables: participació, informació/formació i identitat.

El PEC és un projecte *de ciutat, per a la ciutat i amb la ciutat*. Calia, per tant, combinar els estudis sociològics amb els tallers de participació directa. Calia que fos així, no només per fer participatiu el procés sinó també, i sobretot, perquè la gent s'identifiqués amb el projecte, perquè fos un projecte *de la ciutat*. Un altre concepte inseparable de les nostres democràcies és la informació/formació. Perquè la gent opini cal informar-la, però també cal formar-la. Sota aquests tres paràmetres es van crear dues línies de treball:

1.1. Tallers participatius.

Són grups de ciutadans que de forma voluntària i interessada es comprometen en la reflexió sobre algun àmbit de *la ciutat que tenen* i *la ciutat que volen*. L'anàlisi es fa a partir d'un esquema de punts febles, punt forts, reptes i oportunitats, objectius a curt i llarg termini. Es van formar grups d'entre 6 i 12 persones, amb un coordinador encarregat d'orientar i dinamitzar les reunions. Es van crear 11 tallers inicials, dels quals van sortir nous grups de treball per a actuacions i projectes concrets. Els resultats de 6 d'aquests tallers s'han publicat en la col·lecció *Ciutat i Educació*, secció *aportacions*.

Els estudis sociològics han estat una altra eina imprescindible per a la realització de la diagnosi. S'han elaborat 5 estudis propis per a la diagnosi municipal, i se n'han utilitzat d'altres d'àmbit local, insular o autonòmic, per a completar l'anàlisi de context. Els estudis propis són el següents:

- Estudi sobre la realitat extraescolar (*Ciutat i educació, aportacions 1. Any 2000*).
- Estudi sobre les dificultats i aspiracions dels joves en el procés d'iniciar la vida laboral (elaborat pels sociòlegs David Sintes i Eulàlia Allès durant el 2001).
- Estudi sobre l'estat de retolació (elaborat per Azulema Borràs durant el 2000) i estudi sobre l'ús del català (Ofercat).
- Estudi sobre la immigració extracomunitària al municipi de Ciutadella (elaborat per Sacramento Ramos durant el 2002).
- Estudi sobre les entitats ONG a Ciutadella (*Ciutat i Educació, aportacions 3. Any 2002*).

Els processos participatius mai són tancats, i moltes vegades deriven en dinàmiques i propostes que poden ser executades de forma quasi immediata. En canvi el projecte global de ciutat requereix un procés més llarg, i més lent, fins que no es resol en l'etapa d'execució, tant les accions de curt com de llarg termini. Aquest pot semblar un fet contradictori amb l'elaboració d'un projecte que pretén definir línies d'actuació que orientin, donin coherència i prioritzin l'acció local. I si no contradictori, potser sí que irregular en el procés. Però no és així. El temps no s'atura, i la vida a la ciutat tampoc no ho fa. Només en un context no real, o en un context molt fragmentat entre el que es fa i el que es projecta, té sentit parlar de participació per a l'elaboració d'un projecte sense, pel camí, generar i desencadenar petits projectes que, en darrer terme, s'executarien al final de tot el procés. En aquest sentit, val la pena destacar dos grups d'actuacions, els plans sectorials i/o transversals, i els projectes o serveis (quadre 1).

Taller de participació	Estudi	Publicació	Projecte o servei
1. Educació i solidaritat	Estudi sobre les ONG. Estudi sobre la immigració.	Ciutat i educació, aportacions 3	
2. Transició escola-treball	Estudi sociològic	Ciutat i educació, aportacions 3	
3. Educació i família		Ciutat i educació, aportacions 3	Tallers de pares i mares.
4. La ciutat dels infants		Ciutat i educació, aportacions 1	Consell Assessor Infantil i Juvenil. Pla d'infància. Pla de qualitat educativa.
5. Activitats extraescolars	Estudi sobre la realitat extraescolar	Ciutat i educació, aportacions 1	
6. Educació i sostenibilitat		Ciutat i educació, aportacions 1	
7. Joventut			Jornades de joventut. Pla jove. Miniguia jove.
8. Escola d'estiu			Projecte unificat
9. Comissió Joan Benejam			
10. Recursos educatius de la ciutat			
11. Comissió lingüística de la ciutat	Estudi sobre l'estat de la retolació. Oferecat.		Projecte lingüístic de ciutat. Projecte lingüístic d'educació infantil.

Quadre 1

1.1.a. Plans sectorials i/o transversals:

1. **Pla d'infància.** Signat per tots els grups polítics de Ciutadella (gener 2001), i publicat en la col·lecció *Ciutat i educació, aportacions 2. Any 2001*.
2. **Pla de qualitat educativa** (Educació infantil 0-3 anys). Elaborat i aprovat pel Patronat d'Escoles Infantils de Ciutadella de Menorca (2001). Publicat a *Ciutat i educació, aportacions 4. Any 2002*.
3. **Pla jove.** Publicat i signat per tots els partits amb representació a l'Ajuntament (2002).
4. **Pla municipal de normalització lingüística.** Elaborat l'any 2000, i renovat anualment.
5. **Pla d'educació de persones adultes.** Finalitzat durant el curs 2002-2003, i pendent de signar per totes les formacions polítiques del municipi.

1.1.b. Projectes i Serveis:

1. Tallers de pares i mares.
2. Espais familiars.
3. Grups alternatius d'atenció a la primera infància.
4. Projecte educatiu d'escola d'estiu.
5. Jornades de joventut.
6. Projecte lingüístic de ciutat.
7. Projecte lingüístic d'educació infantil.
8. Projecte lingüístic d'entitat esportiva.

1.2. Divulgació i formació.

La informació i la formació s'ha orientat, bàsicament, a partir de tres tipus de recursos: l'edició de publicacions, els cicles de conferències i els actes ludicofestius. Així i tot, no és menyspreable l'esforç de l'equip tècnic municipal per estar al dia en les dinàmiques i processos d'elaboració de projectes estratègics de ciutat, així com en la participació en les xarxes temàtiques (Xarxa Transició Escola-Treball i Xarxa Educació en Valors) i en els congressos estatals (Congrés de Girona, 1999, i Congrés de Córdoba, 2001) i internacionals (Congrés de Lisboa, 2000) de Ciutats Educadores. Aquesta labor interna és fonamental perquè l'equip tècnic impulsi i orienti un procés tan complex com innovador. L'experiència i les aportacions d'altres ciutats més avançades en l'elaboració del PEC són un valor afegit al fet de ser membre de la Xarxa de Ciutats Educadores.

1.2.a. Edició de publicacions.

S'han editat 12 quaderns de la col·lecció *Ciutat i Educació*. 4 a la secció aportacions i 7 a la secció documents. Amb el mateix format, però sense enumerar, s'ha editat el Pla Jove.

- Aportacions 1:** La ciutat dels infants. Activitats extraescolars. Educació i sostenibilitat. Any 2000.
- Aportacions 2:** Pla d'infància. Any 2001.
- Aportacions 3:** Educació i solidaritat. Transició Escola-Treball. Educació i Família. Any 2002.
- Aportacions 4:** Educació infantil de 0-3 anys. Any 2002.
- Documents 1:** Qüestions transcendents sobre ensenyament d'adults, per Joan Benejam i Vives. Any 2000.
- Documents 2:** Declaració universal dels drets lingüístics. Reglament municipal de l'ús de la llengua catalana. Any 2000.
- Documents 3:** Regles per apeiar qualsevol nombre se imagin un home, per Joan López Casanovas i Martí Martí Llufrí. Any 2000.
- Documents 4:** Ciutat i Educació. Conferències. Any 2001.
- Documents 5:** Nomenament de M. Àngels Cardona, filla il·lustre de Ciutadella de Menorca. Any 2001.
- Documents 6:** Joan Benejam i Vives: una nova ideologia pedagògica. Catalina Sastre. Any 2001.
- Documents 7:** Drets lingüístics i educació. Any 2001.

1.2.b. Cicles de conferències.

S'han organitzat tres cicles de conferències lligats al procés del PEC de forma conjunta amb alguna entitat compromesa i implicada en el projecte. Dels tres cicles, l'organitzat amb el Centre de Professors ha estat capdal per definir i orientar el procés d'anàlisi del context i els trets d'identitat. Cal recordar que els quatre ponents van participar, i participen, molt activament en tot el PEC de Barcelona, capdavanter en l'anàlisi estratègic de les polítiques de ciutat a partir de la visió educadora. Alguns d'ells, fins i tot, van participar en la redacció de la Carta de Ciutats Educadores, signada a Barcelona l'any 1990. Breument, relacionem els cicles de conferències amb els seus ponents:

Cicle Ciutat i educació (amb el Centre de Professors), any 2000:

1. Processos i implicacions d'un Projecte Educatiu de Ciutat. Eulàlia Vintró.
2. Ciutat, comunitat i escola. Joan Subirats.
3. Relacions entre escola i ciutat. Josep Alzinet.

4. La ciutat del coneixement. Zaida Muixí.

Cicle Compartim l'educació (amb el Moviment de Renovació Pedagògica i les associacions de pares i mares), any 2001.

1. Escola-família, és possible educar junts? Carlos Ladrón de Guevara.
2. Les comunitats d'aprenentatge. Ramón Flecha.
3. Parlem de l'ESO. Mesa de debat coordinada per Pilar Benejam.
4. Habilitats socials en l'adolescència. Manuel Segura.

Cicle sobre els drets lingüístics a la ciutat (amb el Cercle Artístic), any 2001:

1. Cap a una declaració universal de drets lingüístics. Isidor Mari.
2. Els drets lingüístics en l'àmbit judicial. Gabriel Fiol.

1.2.c. Actes ludicofestius.

La primera convocatòria del projecte comunitari "Sortim al carrer" es va convertir, sense cap dubte, amb l'inici ludicofestiu per excel·lència del PEC. Sota el lema "Sortim al carrer a conèixer-nos, i tu, vols venir?", les entitats cíviques de la ciutat ocuparen la plaça des Born per mostrar-se com a agents educadors. En el mateix context es va presentar la nova edició de la Guia de Recursos de la Ciutat.

2. Segona fase. Creació de la comissió tècnica assessora i compromís municipal per a l'elaboració del PEC. Febrer 2001- maig 2002.

Una vegada analitzat el context i definits els trets d'identitat del projecte educatiu de ciutat, calia dissenyar el procediment per elaborar els objectius generals i específics. Per a tal fita es va crear un equip impulsor compost per Francesc Florit (CPR), Antònia Gomis (MRP), Sandra Díaz (arquitecta), Miquel Apesteguia (arquitecte), Manel Pons i Lurdes Florit (Coordinadora de Minusvàlids) i Esperança Pons (Cercle Artístic), a més de tres persones de l'equip tècnic municipal, que es van encarregar de dissenyar el marc conceptual, de context i metodològic. Aquest document va rebre el nom d'*Avanç del PEC*.

En el context d'aquest treball es creen tres recursos:

1. Es publica *l'Avanç del PEC*, que es presenta en el marc del Sortim al Carrer, 2002.
2. S'edita i es distribueix un tríptic divulgatiu per a fomentar la participació en el PEC.
3. Es crea la pàgina web: www.ciudadella.org/pec.

L'Avanç del PEC elaborat per l'equip impulsor conté 7 eixos temàtics a partir dels quals s'organitza la tercera fase del PEC. Els eixos defineixen perspectives diverses des d'on analitzar la ciutat i elaborar les línies estratègiques. És una segmentació artificial però necessària per tal que l'anàlisi sigui rigorós i afronti correctament la complexitat de la ciutat. Els eixos proposats són els següents:

1. **Comunitat i participació.** *Promoure un compromís estable dels agents socials de Ciutadella, afavorint la xarxa d'entitats i recursos com a vehicles educatius. Promoure, alhora, una ciutadania activa, crítica, responsable i oberta a la diversitat.*
2. **Formació al llarg de la vida.** *Millorar la gestió i planificació del sistema educatiu, optimitzant la coordinació entre els diferents recursos educatius: xarxes formal, no formal i informal. Prioritzar la qualitat de l'educació, i tenir en compte aquest procés com a aprenentatge continuat al llarg de la vida. Garantir la formació continuada i la formació professional, atenent a les necessitats i a la demanda del mercat laboral, així com els processos de transició escola-treball.*
3. **Innovació i comunicació.** *Capacitar les persones per a la innovació i la gestió de nous coneixements científics, tecnològics i culturals, en el marc de les societats de la informació i de la comunicació.*

4. **Igualtat i convivència.** *Garantir la igualtat d'oportunitats davant els canvis socials, econòmics, culturals, institucionals i tecnològics, creant mecanismes i condicions que vetllin perquè totes les persones tinguin un nivell de benestar assegurat. Fer especial incidència en les relacions familiars i intergeneracionals. Desenvolupar programes d'apropament i coneixement de cultures i plans d'acollida per als nouvinguts. Promocionar, així mateix, les activitats de les ONGD, de foment de la solidaritat, la cooperació, el consum responsable i el comerç just.*
5. **Sostenibilitat i qualitat de vida.** *Formar i informar la ciutadania en l'ús sostenible dels recursos i promocionar un ecosistema urbà i rural integrat que millori la qualitat de vida de les persones. Vetllar per una ciutat i una ciutadania saludables i equilibrades.*
6. **Cultura i lleure.** *Elaborar material didàctic per a conèixer el patrimoni cultural, històric i antropològic de Ciutadella; incrementar les experiències directes de la ciutat i afavorir espais de participació ciutadana i d'articulació dels agents ciutadans. Promocionar i incentivar totes aquelles activitats que tinguin a veure amb la cultura entesa de forma extensa, amb el temps d'oci i de lleure, amb l'esport... adreçades a tota la ciutadania.*
7. **Ciutat i entorn.** *Adequar els espais i el mobiliari urbà per a la vida de la ciutadania, afavorint entorns que convidin a la convivència, al contacte amb l'exterior, a la interrelació, entenent Ciutadella des de les seves realitats urbana i rural.*

Per altra banda, a nivell d'adhesions i compromisos, es produeixen dos fets importants:

- (1) la manifestació de compromís per a l'elaboració del projecte educatiu de Ciutadella, per part del plenari municipal, proposta que es va aprovar per unanimitat de tots els grups polítics (annex 2); i
- (2) la signatura del compromís per a l'educació a la nostra ciutat, per part de tots els regidors d'educació a l'Ajuntament de Ciutadella des de la democràcia (annex 3).

En aquest context de compromís i de voluntat política, per una banda, i de definició de la metodologia per definir els objectius del PEC, per l'altra, es du a terme la comanda de 7 ponències que responen als 7 eixos definits per l'equip impulsor. Aquestes ponències serviran de document inicial o de referència per a un posterior espai de reflexió i debat, tant virtual (a través de la web) com presencial. Les ponències estan estructurades segons el següent esquema:

1. Introducció (Situació de la qual es parteix, conceptes, principis, delimitació de la ponència...).
2. Anàlisi de context (Punts dèbils i punts forts, amenaces i oportunitats).
3. Finalitats i objectius.

4. Proposta del ponent per a la mesa de debat: taula rodona, lectura de la ponència i debat, conferència, etc. En tots els casos la ponència es publicarà i penjarà a la pàgina web municipal.
5. Document final (ponència que incorpora les aportacions del debat).

Els redactors de les ponències i els participants en els actes de debat es sistematitzen en el següent quadre 2:

EIX TEMÀTIC	REDACTOR DE LA PONÈNCIA	ESPAI DE DEBAT	PONENTS EN EL DEBAT
Comunitat i participació	Lluís Ballester	Taula de debat: <i>“Jo participo, tu participes, tots i totes decidim”</i> .	Xavier Bonal Miquel Àngel Maria
Formació al llarg de la vida	Amador Alzina	Taula rodona: <i>“Formació al llarg de tota la vida”</i> .	Pere Gorries (CEPA) Lurdes Florit (Coord. de Minusvàlids) Emília Mercadal (UOM)
Innovació i comunicació	Bernat Moll i Martí Martí	Conferència: <i>“Educació a l’era digital”</i> .	Joan Majó
Igualtat i convivència	Mari Cabrisas	Conferència: <i>“Igualtat i convivència: més enllà dels bons propòsits”</i>	Eugeni Garcia
Sostenibilitat i qualitat de vida	Guillem Orfila	Taula rodona: <i>“Sostenibilitat i qualitat de vida”</i> .	Montse Capell (AAVV) José Manuel Gómez (D.G. de Biodiversitat) Natàlia Moll (GOB)
Cultura i lleure	Joan Mascaró	Taula rodona: <i>“Cultura i temps de lleure a Ciutadella”</i> .	Gerard Agustí Anselm Barber Alfons Martinell Ester Mascaró
Ciutat i entorn	Carmela Sánchez	Taula de debat: <i>“Somiem Ciutadella”</i> .	Isabel Velázquez Pilar Carbonero

Quadre 2

3. Tercera fase. L’elaboració de les Ponències del PEC. Maig 2002-abril 2003.

Cada ponència ha servit com a document inicial o de referència per programar un acte, en format de conferència o de taula rodona, com es detalla en el quadre anterior, i per elaborar el document final d’eix. El seu conjunt conformen les *Ponències del PEC*.

L’equip tècnic municipal s’ha encarregat d’elaborar i extreure, a partir de les ponències del PEC, la proposta d’objectius (línies estratègiques del PEC). Aquests han estat supervisats pels membres de l’equip impulsor i pels redactors de les ponències dels eixos. En el marc de les Jornades del PEC (Ciutadella, 4 i 5 d’abril de l’any 2003) es presenten les propostes de línies estratègiques, i s’exposen a debat. De les Jornades sortiran les línies estratègiques del PEC que hauran de ser debatudes i, si

s'escau, aprovades pel Plenari. Les línies estratègiques del PEC hauran d'incloure un annex dedicat a les propostes organitzatives per a desenvolupar i executar aquestes línies.

El conjunt d'elements format per una **Introducció** als conceptes centrals, la justificació del **Per què un Projecte Educatiu de Ciutat**, el **Procés d'elaboració del PEC**, les **Ponències del PEC**, les **Línies estratègiques del PEC** i les **Propostes organitzatives per a l'execució del PEC**, donen cos al que ja podem identificar com a PEC, en el seu estat més prospectiu. Lògicament, la finalitat del PEC és transformar la ciutat a través de l'educació, i per tant cal passar a les fases d'execució perquè el PEC sigui realment un Projecte Educatiu de Ciutat.

4. Processos paral·lels al PEC.

Posteriors en l'inici, però paral·lels en el procés de disseny i d'implantació del PEC, des de l'Ajuntament s'han iniciat altres processos de metodologia semblant al projecte educatiu. Aquest és el cas del Pla d'equipaments municipals, el Pla general de cultura, el Pla de mobilitat i l'Agenda local 21 (i Municipi verd), tots ells elaborats per empreses externes a l'Ajuntament. Tots ells s'han tingut en compte per elaborar les línies estratègiques del PEC.

Les ponències del PEC

COMUNITAT I EDUCACIÓ

Aquest document té per objecte presentar una proposta, estructurada però oberta, dels criteris per desenvolupar un procés de participació ciutadana amb un enfocament comunitari i en el marc de Projecte Educatiu de Ciutat (PEC), a desenvolupar a Ciutadella.

El document s'organitza en quatre parts diferenciades. En la primera, de caràcter més introductori, s'exposen alguns criteris bàsics de l'enfocament comunitari; en la segona, s'exposen alguns elements conceptuals i tipològics, així com els criteris bàsics sobre els escenaris socialitzadors que podrien orientar la participació comunitària en el cas de Ciutadella. Al llarg de la tercera part, es concreta ja una proposta de disseny del Procés participatiu, amb voluntat aplicada i operativa. Finalment la quarta part presenta el "treball en xarxa" com una de les alternatives per al treball socioeducatiu.

Lluís Ballester

Primera part: L'ENFOCAMENT COMUNITARI

Al llarg de més de vint anys d'ajuntaments democràtics, s'ha aconseguit una progressiva expansió de l'oferta de serveis, programes i polítiques municipals. Els ajuntaments han anat assumint responsabilitats d'acció en terrenys molt rellevants, i sovint ho han fet exercint rols estratègics en el seu àmbit territorial.

S'han anat configurant una sèrie de grans àrees de competències que es podrien diferenciar en quatre eixos:

- el govern i la gestió del territori;
- el desenvolupament econòmic i l'ocupació;
- el benestar i la cohesió social;
- el medi ambient.

Així tenim governs locals amb capacitat i legitimitat per a dissenyar i executar, si els recursos ho permeten, polítiques molt rellevants per a les seves ciutats. Val a dir que tot això no és el fruit de cap conjuntura puntual. És en aquest escenari d'enfortiment programàtic local, on emergeix la necessitat de donar coherència a les diverses intervencions i de recuperar l'enfocament comunitari a l'esfera local. Els PEC representen una de les expressions més clares de la revigorització del debat i la praxi de la participació ciutadana, sobre la base de paràmetres fortament renovats (AADD, 1998 i 1999).

Les diferents estratègies presents als processos comunitaris, que es poden desenvolupar a partir dels PEC, podrien classificar-se a partir dels dos paràmetres clau del model comunitari (Blanco i Gomà, 2002): ***la revalorització de tots els recursos i la participació.***

- ***La revalorització de tots els recursos*** es fonamenta en una concepció molt bàsica: a qualsevol comunitat viva hi ha molts recursos socials que denominarem "escenaris socialitzadors", perquè són els escenaris en els que es construeix la sociabilitat. Aquest plantejament ens condueix directament al caràcter plurisectorial i multitemàtic de l'enfocament comunitari, la qual cosa el fa difícilment abordable des de cap tipus de segmentació organitzativa rígida. Aquest plantejament implica la transversalitat de les polítiques basades en un enfocament comunitari. La transversalitat requereix la construcció de projectes oberts al treball horitzontal. Qualsevol projecte amb enfocament comunitari ha de pensar com implicar les escoles, les famílies, el teixit associatiu, etc. els diversos escenaris possibles.
- ***La participació*** és el segon paràmetre de l'enfocament comunitari. Algunes polítiques públiques a l'esfera local s'han desenvolupat sota formulacions més aviat tecnocràtiques (des de les iniciatives locals d'ocupació fins als programes d'habitatge per a joves, passant per les

rendes mínimes d'inserció o els serveis d'atenció domiciliària); en canvi, els projectes amb enfocament comunitari han d'incorporar des de la seva gènesi una forta dimensió participativa. Per què? Destaquem-ne dos factors: es tracta d'un enfocament que implica un cert aprenentatge social per part de tots, una recuperació del valor del treball en xarxa (implicant a tots els que estan en un territori); a més incorpora uns objectius només viables en clau de complicitat ciutadana i de compromís de les persones cap a un ampli canvi cultural i d'actituds, inassolible des del més benintencionat voluntarisme institucional.

Segona part: CIUTAT I COMUNITAT

1. Espai, relacions i identitat

- **Ciutat com a sistema-comunitat.** La ciutat és, en ella mateixa, un sistema ecològic en constant evolució progressiva. Perquè el sistema estigui viu i progressi cal la participació conscient dels seus habitants. Aquesta participació conscient ha d'assolir un cert grau de coherència que només una certa dinàmica comunitària pot permetre. Per això és important la perspectiva comunitària, perquè permetrà reconsiderar les diverses visions, facilitar la seva expressió i construir una certa identitat col·lectiva, integrant les diferències i els conflictes sempre presents a un sistema viu.
- **Independència-autonomia.** A més de la seva capacitat com a àmbit en el que es creen vincles comunitaris (identitats, relacions, cultura, conflictes, etc.), la ciutat és, i ha de ser, el lloc de la possible independència individual, de l'autonomia -fins i tot de l'anonimat-, el receptacle de les diferències de qualsevol ordre. Però, per sustentar aquestes independències, cal que la ciutat ofereixi uns certs graus d'identitat. Cal que el ciutadà pugui entendre el significat no solament de la ciutat sinó del seu barri i del seu entorn, per aplicar-hi assenyadament la pròpia autonomia, per fer-se anònim en un àmbit reconeixedor, per entrar i sortir quan vulgui d'aquesta independència.
- **Dels barris a la ciutat i el territori.** Ciutadella, per exemple, s'ha de fer comprensible, primer de tot, en l'àmbit precís dels barris i dels nous nuclis de població (urbanitzacions). Aquesta progressió sumatòria té unes fases bastant clares: barri, centre històric (àrea comú per a tots els ciutadans), ciutat i entorn (tot l'àmbit municipal). El ciutadà lliure i les diferències individuals o col·lectives han de poder entendre i utilitzar aquesta escalada d'identitats i de possibilitats.
- **Identitat i diferència.** El barri és l'àmbit en el qual es poden iniciar certes solucions a la contradicció identitat-diferència, comunitat-conflicte. En un barri es pot assajar el l'establiment del reconeixement de les identitats i de les diferències. Fer-les compatibles és un dels reptes d'aquesta ciutat educativa, que educa perquè promou la comprensió. En la ciutat educadora ningú no instrueix o orienta unilateralment els processos comunitaris, sinó que tots en són subjectes actius, tots són alhora docents i discents.
- **Necessitats socials.** Aquests processos comunitaris, aquesta independència de què es parlava abans, no es poden desenvolupar en un sentit constructiu si les necessitats socials són molt greus o si es produeix un grau elevat de dualització social, és necessari que hi hagi una certa qualitat de vida sense exclusió. Per això, cal que hi siguin resolts els principals problemes presents a la comunitat, des de

les escoles fins al comerç, des dels centres d'esplai i esportius fins als de les atencions sanitàries, des de l'adequada relació amb altres sectors i serveis urbans (transport, aigües brutes, etc.) fins a la possibilitat d'aconseguir una feina en condicions o de rebre una atenció i unes prestacions adequades en el cas de necessitats especials, personals o col·lectives.

- Finalment es pot parlar dels **escenaris socialitzadors**, com a potencials àmbits d'**expressió i de relació**. Però aquest és un dels temes més rellevants, de tal manera que podem dedicar una secció específica.

2. Els escenaris socialitzadors

La ciutat es configura com un conjunt d'espais i d'àmbits en els quals s'estableixen relacions a diversos nivells, és el que podem denominar "escenaris socialitzadors". Aquestes relacions, juntament amb l'expressió individual o col·lectiva, són la base de la cultura. Una ciutat educativa pot aconseguir processos comunitaris satisfactoris (millora de la qualitat de vida, millora del nivell de consciència, desenvolupament de les identitats, contenció dels conflictes, millora del sentit de pertinença i dels mecanismes d'interrelació, etc.) si sap aprofitar en aquest sentit els seus escenaris socialitzadors. Es poden definir alguns escenaris diferenciats:

- Família i formes de convivència
- Els centres educatius
- El món associatiu
- L'àmbit cultural
- L'àmbit laboral i econòmic
- Els mitjans de comunicació
- Els espais públics

Encara se'n podrien afegir d'altres.

2.1. Família i formes de convivència

La família, tot i ser un àmbit privat, l'espai de la privacitat, hauria de tenir una consideració especial com a escenari socialitzador dins el projecte educatiu de ciutat.

Analitzant l'estructura i l'organització de l'àmbit familiar existent, ens adonem que no es pot reduir als vincles sanguinis ni de clans: no es pot parlar d'un model únic, sinó força diversificat, d'unitat o nucli familiar. Les unitats familiars, sigui quin sigui el seu model i la seva configuració, són unitats de convivència quotidiana, unitats primàries de formació, d'adquisició d'hàbits, socialització dels infants, de transmissió cultural i, fins i tot, com a grups de relació social (la seva relació amb les

associacions d'escala, de veïns). Tot entenent que aquestes funcions comporten una forma d'organització i de distribució.

Com que la funció socialitzadora de la unitat familiar és fonamental, cal dotar-la d'assessoraments i de recursos per poder desenvolupar positivament aquesta funció, tant a nivell particular com en l'establiment de contactes d'intercanvi. Les accions han d'anar dirigides cap a la informació i la formació per a pares, mares i tutors, serveis de suport ,col·laboració, etc. No només a través de l'escola i de les AMPA, sinó des dels serveis municipals (educatius, de salut, socials, d'atenció a la infància, culturals) i de la ciutat.

2.2. Els centres educatius

La institució escolar és un espai socialitzador important amb què compta la ciutat. Ha de ser un medi i un mitjà dinamitzador, però no l'únic. Conjuntament amb els altres àmbits o escenaris enumerats comparteix la responsabilitat de dinamitzar socialment, educativament, culturalment, cívicament la ciutat.

Podríem establir la tipologia dels centres d'ensenyament de formació bàsica en quatre grans blocs:

- Els tradicionals, que només es preocupen de la instrucció.
- Els que complementen la seva labor amb activitats i propostes externes, afegint-les o adaptant-les a l'estructura escolar: per exemple, les festes de Nadal, els carnavals o Sant Antoni.
- Els que participen dels programes educatius que ofereix la ciutat. Tanmateix, cal advertir sobre l'abús d'ofertes adreçades als centres, cosa que genera consumisme d'activitats exteriors, sense que es modifiquin els projectes curricular i educatiu del centre.
- Els que generen iniciatives i activitats obertes al seu entorn proper i al conjunt de la ciutat. Són els centres integrats al seu entorn i amb cultura participativa, tant a nivell d'organització interna en totes les seves vessants (curricular, de gestió, etc.) com en la seva projecció externa conjuntament amb altres agents, organismes, associacions i institucions socials, implicant-se en la construcció d'un model de barri i de ciutat (aquí seria significativa, per exemple, la seva integració a les festes populars dels barris).

Algunes reflexions al voltant d'aquest quart model, el més obert i proper a integrar-se dins un projecte educatiu de ciutat:

- En aquesta tipologia, tots els agents i col·lectius socials compten com a possibles educadors. És per això que el concepte de comunitat educativa surt de la pròpia dinàmica del centre.
- El paper del professorat, com a professional de l'educació, ha d'esdevenir, en un àmbit obert i compartit, un agent que -fora de les limitacions escolars- aporta iniciatives, es transforma en dinamitzador en el medi local en què treballa, col·labora amb propostes noves, etcètera.

- La tasca dels altres professionals que, eventualment o de forma més estructurada, intervenen, directament o indirectament, amb els alumnes dels centres educatius (professionals del sistema de salut, treballadors i educadors socials, etc.), també hauria de ser considerada i planificada com un element específic del projecte educatiu del centre escolar i de la ciutat.

Una escola podrà acomplir millor i més plenament la seva funció educadora integrada en la ciutat, formant part d'un projecte educatiu de ciutat. Però n'haurà d'aprendre: haurà de recodificar els seus projectes educatiu i curricular de centre, el seu comportament com a institució educadora, el paper del consell escolar, la relació amb l'AMPA, amb els esplais i les entitats culturals del barri i la ciutat (regidoria, serveis i recursos públics, centres culturals, biblioteca, espais esportius, associacions i entitats, actes públics, festes, etc.).

2.3. Els serveis socials i de salut

Cal tenir sempre presents els serveis socials i de salut d'atenció primària. Són organitzacions d'informació i comunicació, de gestió de programes socials i sanitaris, de potenciació de relacions socials i de situacions formatives (socioeducatives, d'educació per a la salut, etc.). Els serveis socials i de salut d'atenció social es configuren com a organismes coneixedors de les necessitats i demandes de la població.

A la gran majoria de comunitats també es troben organitzacions, d'iniciativa social, dedicades a la provisió de serveis socials i socio-sanitaris, essent les més implantades Caritas i Creu Roja.

A partir d'aquests serveis socials i de salut, especialment des dels públics, és des d'on es poden desenvolupar algunes les iniciatives més rellevants per a mantenir la cohesió ciutadana. Quan aquestes iniciatives no són estrictament individuals (gestions, treball individual, cures i receptes, etc.), a la ciutat o barri es produeixen efectes sobre la dinàmica sociocultural.

Aquests serveis han d'implicar-se al PEC de Ciutadella, desenvolupant el seu treball en xarxa i permetent, des de la coordinació de projectes i esforços, potenciar la tasca socioeducativa i de creixement cultural.

2.4. El món associatiu

Les associacions, les entitats, els col·lectius, els grups que són presents i actuen a la ciutat, es poden classificar segons diferents criteris de selecció. Les enumerem segons la següent tipologia:

- Associacions determinades per grups d'edat (esplais, de joves, de tercera edat, etc.)
- Associacions segons interessos i objectius temàtics i sectorials (ecologistes, consumidors, ONG de cooperació i solidaritat, etc.)

- Col·lectius amb problemàtiques específiques (dones, immigrants, discapacitats, etc.)
- Associacions segons interessos socioeconòmics (empresarials, sindicals, de comerciants, etc.)
- Associacions professionals
- Associacions i entitats educatives, culturals, esportives i de temps lliure (AMPA, esplais, etc.)
- Associacions segons l'àmbit de representació i d'actuació territorial establertes a la ciutat (internacionals, nacionals, comarcals, de ciutat, de barri, de veïnats, etc.)
- Etc.

El món associatiu determina el grau de participació que té una ciutat. Com més grups d'opinió, plataformes, associacions i entitats generadores d'ofertes culturals, de lleure i de relacions socials té una ciutat, majors són les oportunitats d'obertura, mobilització i participació en un projecte ciutadà.

El projecte educatiu de ciutat ha d'evitar la segmentació i l'aïllament dels grups en "calaixos" sectorials o corporativistes. Precisament, n'ha d'impulsar la interconnexió, la vertebració, la coordinació en xarxa i la implicació segons interessos, temàtiques, projectes d'actuació, etc. Així mateix, el projecte educatiu de ciutat ha de superar una visió excessivament organicista del món associatiu, i atendre els nous models d'agrupament més informals, especialment importants en el segment de població juvenil. A aquest criteri li dedicarem després una secció específica, quan parlem del treball en xarxa.

Al seu torn, cal advertir que l'ajuntament i altres institucions presents a la ciutat, a l'hora de donar suport a les activitats de les entitats i de les plataformes ciutadanes, han de respectar en tot moment la iniciativa social i el principi de subsidiarietat, mentre les entitats, per la seva banda, han d'assumir els compromisos acordats en el projecte educatiu de ciutat. Cal evitar el protagonisme i el monopoli de l'administració enfront del teixit associatiu organitzat: es tracta d'un projecte educatiu de ciutat de la comunitat local, no de l'ajuntament com a govern local.

2.5. L'àmbit cultural

Un dels grans instruments educadors de la ciutat és l'esforç constant per a la innovació cultural. Si la ciutat és un sistema ecològic cultural i social (qualitat de vida: satisfacció de les necessitats i desenvolupament cultural), cal que la cultura hi actuï com un important protagonista de les transformacions. En aquest escenari en sentit ampli, hi queden inclosos, d'una banda, els diferents equipaments i serveis culturals de la ciutat i, de l'altra, els de finalitat esportiva i de lleure, des d'una perspectiva àmplia i oberta de la cultura.

Pel que fa als equipaments i serveis culturals, cal considerar els museus, biblioteques, teatres, sales d'exposicions, sales de concerts, centres culturals, espais

de debat, a més d'altres espais, segons les ofertes i programacions culturals que s'hi desenvolupen, tals com sales de cinema (en funció de programacions específiques diferents o complementàries del cinema comercial, tals com sessions de cine clàssic o d'autors, per exemple), bandes i escoles de música i d'arts plàstiques i disseny, etc.

Pel que fa als equipaments i serveis esportius, cal considerar les instal·lacions - incloses les escolars- per a la pràctica i l'exercici dels diferents esports, tant aficionats com professionals, i les corresponents a les diferents competicions i categories esportives d'àmbit local o supralocal.

Així mateix, cal comptar amb els clubs i les entitats esportives locals de pràctica diària o setmanal, des del futbol sala fins al ciclisme, l'excursionisme o els escacs, i que abasten des de les diferents categories infantils i juvenils fins a les adultes i de persones majors (tercera edat), inclòs, òbviament, l'esport escolar.

Pel que fa al lleure, cal considerar, en primer lloc, els espais i altres entitats d'educació en el lleure i les activitats que es desenvolupen a la ciutat en aquest camp: tant les de periodicitat diària com de cap de setmana o de vacances (colònies, campaments, casals d'estiu).

També cal incloure-hi els casals de la tercera edat, els centres culturals-recreatius de les diferents cultures presents a la ciutat (per exemple: espais de reunions d'immigrants d'una determinada zona) i les activitats que realitzen, tant internes per als seus membres o associats com obertes a la ciutat i participatives; i les comissions de festes dels barris. Així mateix, el projecte educatiu de ciutat no pot menystenir els espais i les activitats informals de temps lliure més freqüentats pels joves, car molts d'ells no prenen part en activitats organitzades per institucions o associacions. Aquests espais i activitats, espontanis i inestables, també són, a la seva manera, un espai de socialització i intercanvi, i tenen una funció potencialment educadora.

Pel que fa a l'oferta cultural, esportiva i de lleure -ja sigui produïda des de l'ajuntament, des de les entitats culturals i de lleure o des de les entitats associatives cal tenir especialment en compte:

- Les activitats que s'adrecen a crear i expressar elements significatius identificadors de la ciutat: des del cultiu de les pròpies tradicions i festes locals fins a la creació de noves; des dels esports més emblemàtics de la ciutat fins als de base.
- Les que mostren o acosten les activitats culturals d'altres procedències i d'ampli abast i que ofereixen oportunitats de competició i de relació i d'intercanvi amb entitats i clubs d'altres poblacions.

Ambdós tipus d'oferta són importants: el primer per incentivar la creació d'elements materials i simbòlics d'identitat col·lectiva i projectar-la a l'exterior; el segon per estimular l'obertura de la ciutat a dinàmiques i horitzons culturals més amplis, superant localismes tancats.

2.6. L'àmbit laboral i econòmic

Les relacions que els ciutadans i ciutadanes estableixen en l'àmbit del treball descriuen l'escenari de la socialització laboral i en bona part és on es donen els aprenentatges professionals en contextos informals. A més, les xarxes de relació que s'estableixen en aquest àmbit es projecten fora de l'empresa retrobant-se en el marc de la ciutat.

Per tant, es fa difícil parlar de socialització de la ciutadania adulta, sense fer esment de l'àmbit laboral com a element fonamental de la seva integració social. Això encara és més cert si es consideren els sindicats i els grups professionals organitzats, àmbits on es produeix un nivell de relació i expressió que s'ha d'aprofitar per a la construcció del projecte educatiu de ciutat.

En aquest sentit, el projecte educatiu de ciutat haurà de preveure diverses actuacions per abastar diferents col·lectius, amb estratègies comunes com a ciutadans i específiques segons les seves necessitats, amb estreta col·laboració amb el món empresarial i amb els sindicats i grups professionals:

- Població activa, amb treball: formació contínua per conservar o millorar la competència laboral, sigui per mantenir-se al dia o per preparar-se per a possibles reconversions.
- Població activa, exclosa del món laboral o amb dificultat d'inserció: informació, orientació, formació. Dins d'aquest grup es poden distingir diferents col·lectius. Segons les seves característiques caldrà planificar estratègies específiques. Hi hauria entre aquests: joves o dones sense qualificació, discapacitats amb limitacions per a la inserció plena, immigrants i evidentment aturats en diferents grups, segons edats, temps que han estat al marge del món laboral, etc.

Aquests col·lectius requereixen atenció preferent. La seva classificació i prioritització dependrà de cada realitat, però tenen en comú que són ciutadans que no tenen l'element fonamental per a la seva integració i, a més, no tenen possibilitats de gaudir d'aquest entramat relacional pel fet de no estar incorporats en el món laboral. En concret, per a joves i nouvinguts calen actuacions d'acompanyament per donar-los suport en el seu apropament per primera vegada al món laboral.

Menció especial mereixen les persones adultes no incloses ni excloses del món laboral, sinó tingudes al marge. És el cas dels jubilats i les mestresses de casa. La seva motivació no és preparar-se per al món laboral (uns perquè ja n'han sortit i les altres perquè no pretenen accedir-hi). El projecte educatiu de ciutat ha d'incorporar-los com a ciutadans possibles participants i proporcionar actuacions que els permetin establir una xarxa relacional.

En aquest escenari fem esment també de les actuacions en l'àmbit del consum. En les societats modernes on l'intercanvi està basat en les lleis del mercat i per tant les transaccions de diner per al consum, cal propiciar la capacitat creativa dels grups socials i afavorir accions alternatives d'intercanvi, noves maneres d'utilitzar el temps d'oci, xarxes de voluntariat, etc.

En aquest àmbit és important, també un plantejament polític respecte als valors i la conscienciació de la ciutadania per anar adquirint responsabilitat i bones pràctiques per aconseguir una ciutat sostenible. La transformació dels hàbits i la manera de fer individual és un gra de sorra per contribuir a la sostenibilitat del planeta.

2.7. Els mitjans de comunicació

Cal recordar que els mitjans de comunicació entren directament a les cases i hi exerceixen una influència poderosa, en especial la televisió, la ràdio i la premsa: cal reconsiderar-ne profundament la funció informativa, conscienciadora, sobretot quan es tracta de mitjans públics.

Tots els mitjans de comunicació de masses són escenaris socialitzadors i educadors, però, si bé els d'àmbit autonòmic, estatal o internacional (premsa internacional o televisió de pagament) són els més influents i de major impacte, només els mitjans d'informació i comunicació d'emissió i abast locals poden incorporar-se de ple dret al projecte educatiu de ciutat com a escenaris socialitzadors i com a plataforma o "espai públic", en tant que:

- Informadors de notícies locals o d'interès més ampli que el de la ciutadania local.
- Creadors d'estats d'opinió i difusors d'opinió pública.
- Influenciadors en criteris, comportaments i valors de la ciutadania.
- Generadors, convocadors i impulsors de dinàmiques col·lectives.

El fet de tenir accés directe a les persones i a les unitats familiars o de convivència, que són àmbits de privacitat, fa que en resulti clau la incorporació en el projecte educatiu de ciutat.

S'ha d'aconseguir que aquests mitjans -ràdio, premsa (incloses revistes i butlletins d'entitats) i televisió locals- estiguin oberts a les persones representatives de la ciutat (agents socials, educatius i culturals, intel·lectuals, polítics, etc.), als diferents sectors, col·lectius i grups ciutadans (infants, joves, tercera edat, dones, discapacitats, immigrants, etc.), i a la dinàmica associativa i ciutadana.

En aquest sentit, és desitjable que el projecte educatiu de ciutat defineixi i concreti possibles accions que poden dur a terme els mitjans de comunicació locals, accions que, en la mesura del possible, s'han de materialitzar en la seva programació.

2.8. Els espais públics

En aquest escenari cal tenir en compte els espais públics i els d'ús públic (places, parcs, mercats, espais esportius, esglésies, etc.) en tant que escenaris d'informació i de comunicació, d'exposició, de relacions socials, de trobades, de concentracions i de manifestacions, de celebració d'activitats festives, lúdiques, culturals i cíviques. Els espais que donen forma a la ciutat no són accessoris o secundaris, són un escenari significatiu, promotor i potencialment educatiu. Sembla que les formes més

tradicionals de les petites ciutats mediterrànies faciliten millor la vida comunitària i la comprensió de la ciutat -carrers, places, jardins, etc.- que els espais desenvolupats segons els models de les grans ciutats -autopistes, metros, grans avingudes, etc.-. Cal aprofitar aquesta forma de la ciutat.

A aquests espais públics és on es fan les celebracions comunitàries d'esdeveniments i commemoracions ciutadanes i de rituals col·lectius; les fires tradicionals i modernes i, molt especialment, les festes -diferenciades de l'espectacle i del lleure-, que ofereixen oportunitats de trobada, de concurs i de concurrència, de creació, d'alliberament i de catarsi col·lectiva, d'emergència de significats i de valors alternatius, d'identificació, de conscienciació i de pertinença, de participació popular i de cohesió ciutadana.

Hi destaquen uns referents comunitaris forts, ja siguin tradicionals o nous, segons un imaginari transmès o inventat. Els rols i les funcions de les persones, els col·lectius i les institucions es transformen. Es tracta d'un escenari interclassista, intergeneracional: no cal dir que representa una oportunitat socialitzadora i educadora excepcional, en tant que espai concentrat en un temps fort, significatiu i periòdic del calendari local (l'exemple paradigmàtic serien les festes de Sant Joan).

La festa, a la ciutat, experimenta una dinàmica sociocultural expansiva, creixent. Es tracta del real que, per la seva càrrega revulsiva d'imaginari, simbòlic i fantàstic, contrasta tant amb el que és quotidià (més rutinari, com ara la feina, l'escola, etc.) com amb el virtual que ofereixen les noves tecnologies de la informació i el coneixement (intercanvi a distància).

El creixent caràcter de societat multicultural que va adquirint Ciutadella apunta a nous escenaris, a noves situacions, que poden derivar cap a l'establiment de nous canals de participació i interrelació, però que si no s'orienten adequadament amaguen el perill de la fragmentació o l'atomització grupal. En aquest sentit, el projecte educatiu de ciutat ha de potenciar les relacions interculturals i neutralitzar els riscos d'aïllament

Tercera part: COMUNITAT I PARTICIPACIÓ

1. Com fer operativa la participació comunitària?

Es pot parlar de molts tipus diferents de participació, política, sindical, etc. Aquí només ens interessarem per la participació comunitària, el que també s'ha dit "participació ciutadana". La participació ciutadana és un dels components del procés comunitari. Més enllà d'aquest fet, però, no existeixen regles fixes sobre com desenvolupar aquesta participació. La pràctica d'un bon nombre de projectes mostra algunes semblances importants, però també diferències significatives, tant en els instruments de participació utilitzats, com en el grau d'assoliment d'un major o menor nivell d'implicació ciutadana.

A la presentació del PEC de Ciutadella s'ha expressat clarament la voluntat que la participació esdevingui un dels eixos vertebradors del procés. Cal partir del fet que Ciutadella presenta almenys tres particularitats clares.

- En primer lloc, el fet de tractar-se d'una ciutat reduïda que ja ha posat en marxa o culminat alguns processos participatius. Reduïda, però complexa, complexitat que, a banda d'altres dimensions, s'expressa en l'existència d'una realitat ciutadana consolidada: els diversos barris i, més recentment, els nous nuclis de població nascuts de la urbanització del litoral.
- En segon lloc, Ciutadella afronta la fase més intensa del seu procés de disseny i desenvolupament del PEC quan ja es disposa d'una important experiència acumulada en altres municipis de Catalunya i d'arreu d'Espanya (Cornellà de Llobregat, Reus, Rubí, Terrassa, etc.) (Jaume Andreu i Badosa, 2002). Fet que possibilita l'aprenentatge i la introducció d'innovacions a partir de la valoració d'aquestes experiències.
- Finalment, la fase inicial del procés del PEC a Ciutadella ha estat molt més participativa que a la majoria d'altres municipis. Això pot haver generat alguns problemes, però presenta també un potencial positiu, en la mesura que ja s'han pogut expressar i escoltar una pluralitat de veus ciutadanes i institucionals.

De forma més o menys directa aquests tres elements marquen algunes de les coordenades per les quals haurà de desenvolupar-se la participació comunitària, en el marc del PEC, a Ciutadella. En síntesi, el procés de participació comunitària que es proposa podria desenvolupar-se a partir de la següent estructura¹:

1. Dues Fases: ***Informació, Deliberació i Concreció***
2. Dos tipus de protagonistes: ***Ciutadans/es i Entitats***

¹ Aquest és el model participatiu dels processos d'elaboració de les Agendes Locals.

A continuació desenvoluparem la proposta des de cadascun d'aquests 4 criteris estructuradors.

2. Fases del procés de participació comunitària

Posar en marxa un procés tan complex com aquest implica preveure que incorporarà almenys tres grans components temporals: on predominaran, respectivament, els elements d'informació, deliberació i concreció

2.1. Fase d'Informació

Una primera fase d'informació ha de permetre donar a conèixer al conjunt dels ciutadans/es i a les entitats de Ciutadella els continguts dels treballs realitzats, incorporats al document de partida del PEC. Una fase informativa extensa i amb un ampli suport de mitjans és, de tot punt, necessària per diverses raons:

- *per poder fer un debat pautat i en profunditat*, que no comenci des de zero, i permeti anar veient en quina mesura la percepció de la situació i els reptes actuals són o no compartits per la ciutadania, i on se situen possibles punts de conflicte o desacord.
- *per poder assolir un objectiu d'educació social*. És a dir, es pretén informar per fer possible el debat, però també per socialitzar uns elements de debat i uns continguts inicials que, en ells mateixos, és bo que conegui tothom; fins i tot els qui no vulguin o no puguin participar.
- *per motivar i així incrementar els nivells i el ventall de participació en les fases posteriors del procés*. Es tracta de mostrar a la ciutadania que les temàtiques objecte de debat tenen implicacions molt directes i intenses en la seva vida quotidiana. I d'aquesta forma, intentar estendre el debat més enllà dels sectors habitualment més implicats i motivats.

La informació hauria d'incorporar sempre diferents components, més o menys desenvolupats segons les possibilitats que ofereixi el format de suport: **a)** elements de diagnosi, **b)** ventall preliminar i obert de temes i propostes, **c)** informació sobre "bones pràctiques" amb experiències locals o d'altres ciutats, i **d)** guió per al debat que no impedeixi l'autonomia d'organització dels implicats.

A més de respondre a les demandes concretes, els responsables del PEC de l'Ajuntament, hauran de jugar un *paper proactiu que tendeixi a incentivar i, en la mesura del possible garantir, la incorporació al procés d'aquells agents la presència dels quals pot considerar-se clau*. En concret, hauria de fer arribar tot el material imprès i audiovisual necessari, així com possibles propostes d'accions informatives a tots els escenaris socialitzadors identificats abans: escoles i centres educatius en general, associacions de veïns, associacions professionals, de comerciants i empresarials, sindicats, altres entitats presents a la ciutat, experts, centres culturals i altres equipaments de referència. Pel que fa als espais de

socialització informals, especialment importants en el cas dels joves, caldria articular unes accions informadores específiques a través d'educadors de carrer. Aquesta experiència permetria establir el mecanisme de participació en les següents fases del PEC des d'aquests espais.

En definitiva, es tractaria d'informar i d'activar la participació del màxim nombre possible de components de la *Xarxa d'agents comunitaris*. El treball en xarxa, del que es parlava abans, consistirà en un moment inicial en fer arribar a tots els agents, en tots els escenaris socialitzadors de Ciutadella, la informació rellevant, facilitant i estimulant la seva comprensió, així com la incorporació al procés desenvolupat pel PEC. El document de partida del PEC ja inclou aquest plantejament, però una vegada elaborat el PEC s'ha de reiniciar el procés participatiu per tal de desenvolupar-ho amb garanties de participació.

2.2. Fase de Deliberació o de Debat i Concreció

Durant aquest període l'èmfasi s'hauria de posar en la discussió i el debat. Els objectius principals serien l'establiment de posicions personals i col·lectives, la fixació de prioritats pel que fa als grans temes tractats, l'aflorament de punts i temes de conflicte, la construcció d'acords i consensos, i finalment, l'aparició dels primers projectes concrets d'acció que donaran contingut al PEC.

Tal com ja s'ha apuntat en l'apartat anterior, el debat podria realitzar-se sobre el conjunt dels documents base del PEC (debat multitemàtic), podria focalitzar-se sobre algun dels seus aspectes (debat temàtic) o bé podria aportar elements nous derivats de dinàmiques, problemes o temàtiques territorials (barris).

Des d'una perspectiva operativa, en aquesta fase caldria seguir comptant amb el mateix "*equip humà de dinamitzadors*" capaç d'organitzar, activar i moderar els debats; tant els realitzats per iniciativa dels equips de disseny i redacció, com la resta de debats sorgits des d'iniciatives diverses que ho sol·licitessin. Com ja s'ha apuntat, aquest *equip* tindria la responsabilitat d'elaborar les conclusions dels debats. Sempre que fos possible i que els membres del col·lectiu de debat ho desitgessin, el document de conclusions hauria de ser revisat pels propis participants, o per una representació d'aquests, abans de ser assumit com a definitiu.

En ocasions es diferencia una fase de deliberació i una fase de concreció, però aquí, d'acord amb els aprenentatges fets a partir de la investigació-acció pensem que es podria considerar com a una única fase. No hi ha una bona deliberació si no es concreta en un *projecte*. Aquest projecte serà el producte d'aquesta deliberació.

3. Protagonistes del procés

Tot el procés ha de comptar amb una participació ciutadana activa i pluralista; tant per mitjà d'instruments que facilitin l'expressió de la veu de la ciutadania no organitzada, com afavorint la participació a partir del teixit social.

- **Política de comunicació activa.** Els ciutadans/es han de ser els destinataris de bona part de les accions informatives en tant que probablement són un sector que d'entrada disposa de menys informació que en el cas dels grups organitzats. A més, disposen ja ara d'una sèrie de mecanismes que pretenen facilitar la seva participació: la pàgina web i els debats són alguns d'ells. Al llarg de tot el procés s'ha de vetllar per treballar de manera que es promogui la participació d'aquells sectors amb menys experiència i cultura participativa, i per evitar desigualtats i desequilibris participatius.
- **Suport efectiu a les entitats.** Les entitats han de tenir un especial protagonisme en el procés, tant a través dels debats dels projectes, com per mitjà de les activitats en les que es vulguin implicar. Així com essent presents a qualsevol de les altres fórmules de treball. La gestió dels projectes desenvolupats per par de les entitats seria una de les garanties de participació en la materialització del PEC.

A més, però, per fomentar el debat associatiu intern s'haurien d'articular els mecanismes que donin el màxim de facilitats perquè les entitats -les que mostrin voluntat- puguin implicar el conjunt dels seus membres i no sols el sector habitualment més actiu en el debat. Això vol dir que l'Ajuntament hauria de donar un suport especial a partir dels seus serveis per donar reconeixement, suport tècnic, etc. a totes les entitats amb projectes que estimulin la participació. De manera orientadora, podria dir-se que el tipus de suport que hauria de ser més utilitzat, al marge del suport material i econòmic, pot presentar les següents característiques:

- **Mediació.** Pretenen convertir el procés participatiu en una oportunitat per aprofundir en estratègies de resolució de problemes de comunicació i transformar, d'aquesta manera, les entitats en equips de treball, o com a mínim iniciar processos de col·laboració en què hi hagi quelcom positiu.
- **Informació-formació.** Orientades a proporcionar estratègies d'actuació social alternatives respecte d'aquelles generadores de conflicte (desenvolupament d'habilitats comunicatives en els membres de les entitats, tècniques d'anàlisi DAFO, elements de treball grupal i comunitari, etc.).
- **Ajut tècnic i orientació.** Cerquen individualitzar possibles processos d'actuació en el ventall de possibilitats en els àmbits educatiu, social, laboral, de salut o cultural. Es pretén impulsar projectes per cobrir aquelles necessitats específiques que dificultin el procés d'integració social normalitzat.

D'altra banda, és prou evident que el suport aportat ha de tenir un caire global, i aplegar elements de les diverses àrees de competència municipal, com les dites abans. Per exemple, no impulsar un projecte que contradigui els plantejaments ambientals o de sostenibilitat, o que sigui discriminador, ben al contrari, impulsar els que coincideixin amb els plantejaments estratègics del PEC. Aquesta globalitat imposa la necessitat de coordinar esforços entre professionals i també entre departaments per aconseguir accions veritablement efectives.

Quarta part: QUÈ ÉS EL TREBALL EN XARXA

S'ha parlat de "treball en xarxa" i a tots els dedicats al treball social o socioeducatiu ens sonen aquests termes, es pot dir que és una manera de treballar amb un enfocament comunitari (tots els recursos poden fer aportacions, ampliar la participació...), però com podríem explicar a què es refereix el "treball en xarxa" amb més detall?

Avançant un poc més es pot dir que el treball en xarxa és el treball sistemàtic de **col·laboració i complementació** entre els recursos locals d'un àmbit territorial. És més que la **coordinació** (intercanvi d'informació), és una **articulació comunitària**: col·laborar de forma estable i sistemàtica, per evitar duplicitats, competència entre recursos, descoordinació i potenciar el treball en conjunt.

El treball en xarxa s'ha convertit en una manera de desenvolupar el treball social i educatiu imprescindible. El **sistema reticular** de les xarxes és apte per a una gran varietat d'activitats ja que presenten una estructura democràtica **horitzontal** i suficientment **flexible** per adaptar-se a un entorn comunitari caracteritzat per l'augment dels actors, com s'ha vist quan s'ha parlat dels recursos, i per l'augment de les possibilitats d'interacció.

Les xarxes neixen generalment de petits grups d'individus i de grups amb una filosofia comuna o bé des d'organitzacions i d'entitats amb objectius compartits, i evolucionen cap a estructures més complexes i madures amb estabilitat, acords explícits de col·laboració, organització, sistemes de coordinació i "productes" com publicacions, trobades, conferències i projectes compartits. En qualsevol cas, hi ha un **procés de maduració**, un cicle vital que s'ha d'entendre que no pot reduir-se a uns pocs mesos.

En termes pràctics la metodologia del treball en xarxa és una manera efectiva de compartir informació, d'aprendre de l'experiència de l'altre, de treballar junts, i permet als seus membres evitar l'excessiu desgast en recursos que significa la duplicació del treball o d'iniciar cada vegada contactes per intercanviar experiències, facilitant a les accions i iniciatives dels membres un efecte multiplicador.

En tota la comunitat autònoma, amb un entorn polític cada vegada més complex, el desig de col·laborar ha produït una sèrie de xarxes socials o comunitàries que han funcionat amb molt d'èxit. Existeixen xarxes d'entitats veïnals, de professionals, d'escoles, d'entitats de persones majors, etc. A Ciutadella aquest procés també ha arribat i ja hi ha experiències, limitades, però de molt potencial.

En els darrers anys, aquestes xarxes, més o manco formals, han sorgit com a vies d'innovació, generant activitats i projectes compartits. El nivell de maduresa que han assolit els permet ser reconeguts i escoltats per obtenir recursos.

Ara bé, de xarxes estrictament comunitàries, és a dir, xarxes locals orientades amb un enfocament comunitari, a les illes n'hi ha ben poques que siguin estables. I això no és degut exclusivament a l'aïllament tradicional respecte a altres indrets o a l'absència significativa d'intercanvis i activitats que les fa innecessàries, és degut, també, al fet que, perquè siguin estables, han de motivar els seus membres, han de ser efectives, han de saber superar el seus conflictes, etc. Per tant qualsevol intent de treballar en xarxa s'enfronta al repte de crear un sistema propi, adaptat a cada realitat, d'interacció i de col·laboració.

Així, les xarxes tenen raó de ser a través de:

- a.- l'**aprenentatge de com treballar plegats** (acceptació de la diferència, treball en equip, articulació, col·laboració, etc.);
- b.- l'**adaptació a les realitats locals** (coneixement de les necessitats i demandes, comprensió de les dinàmiques locals, etc.); i
- c.- el **treball efectiu** (metodologia, manteniment de la motivació i capacitat de plantejar-se projectes realistes i viables).

Les xarxes estan destinades a la participació constructiva en els processos comunitaris locals. Són l'eina principal de col·laboració local.

La metàfora de la xarxa permet comprendre millor els diversos tipus de relacions que es donen al treball socioeducatiu en un territori, així com les relacions que es voldrien desenvolupar des d'un enfocament comunitari, el que podríem denominar "xarxa socioeducativa".

Les xarxes que sempre es donen són

- les **xarxes relacionals personals**, és a dir, el conjunt de relacions entre les persones que formen les diverses organitzacions (amistat, pràctiques de consum o d'ocupació del temps similars, etc.). Aquestes xarxes es formen de manera espontània, però la seva capacitat d'actuació és molt limitada.
- Les **xarxes de dependència**, és a dir, el conjunt de relacions entre serveis i programes en què s'observa la jerarquia administrativa, les competències, els fluxos de finançament, etc. Aquestes xarxes estan determinades per les relacions de dependència financera o administrativa, són xarxes verticals, amb jerarquies explícites o implícites.

Al PEC cal tenir present un altre tipus de xarxa, el que podem anomenar com a **xarxa socioeducativa**, és la formada per tots els professionals i organitzacions que treballant conjuntament, desenvolupen una concepció comú que els permet definir escenaris de futur, estratègies d'actuació i processos de col·laboració. Per això estableixen acords de funcionament col·laborador, com ara **comissions territorials** o **comissions** organitzades per àrees temàtiques (salut, educació, etc.).

Aquesta xarxa socioeducativa implica un procés de construcció permanent. Es caracteritza per ser un sistema obert, basat en la valoració igualitària del seus membres i en la reciprocitat.

Les xarxes poden ser molt diverses, però en qualsevol cas estan formades per recursos (serveis, entitats, etc.) que entren en relació. Els aspectes característics de les xarxes de treball socioeducatiu podrien ser simplificats de la següent manera:

1. Xarxa ARTICULADA – Cada servei i cada professional coneix les funcions i les competències dels altres serveis i professionals. Defineixen les seves actuacions a partir d'aquest reconeixement i del treball col·laborador acordat entre els que componen la xarxa. Dos requisits per a aquesta articulació són

- la **valoració igualitària**: no hi ha un únic centre, un eix central; hi pot haver **rotació de rols** (la mateixa actuació la poden realitzar diversos membres, els rols poden canviar) i **jerarquia funcional** (cada un pot dominar més un tema o un aspecte concret);
- la **reciprocitat**: els diversos membres s'influeixen i es complementen. Això significa que no hi ha competència destructiva, que s'han de cercar els aspectes en què hi ha "**interdependència de finalitats**", les finalitats dels uns i dels altres estan positivament relacionades. El que li va bé a un li va bé als altres. Si hi ha objectius que no compleixen aquesta condició s'ha d'estudiar la seva excepcionalitat, però si no hi ha una justificació especial s'han d'eliminar del treball en xarxa.

2. Xarxa DINÀMICA-FLEXIBLE – S'adapten les necessitats i demandes socioeducatives, al procés evolutiu de cada comunitat i a les seves característiques socioculturals.

3. Xarxa COHERENT – Basada en l'interrelació pactada entre les diferents actuacions que cal dur a terme. L'articulació permet aquest treball coherent, fonamentat en principis, plantejaments metodològics i orientacions estratègiques similars o comuns. Els nivells de treball coherent es poden simplificar en diverses línies d'actuació en xarxa:

- Treball per **processos**, basat en la distribució de funcions i en professionals de referència per a cada tipus d'actuació (**amb protocols**), garantint la continuïtat i evitant ruptures.
- Aplicació de **projectes consensuats**, clarament definits.
- **Complementarietat de les actuacions** sobre casos.
- **Avaluació** continuada i compartida.

4. Xarxa NO EXCLOENT – Hi ha capacitat per integrar qualsevol iniciativa significativa, sense fer distincions entre els tipus de serveis o entitats. S'ha de considerar que una xarxa no excloent ha de complir les condicions d'un **sistema obert**: els seus membres poden entrar i sortir de les comissions d'articulació, sense que el treball col·laborador desapareixi. No són els individus singulars els imprescindibles, sinó les organitzacions i els processos que es desenvolupen conjuntament.

5. Xarxa FORMATIVA – Hi ha un cert enfocament formatiu en comú, basat en la idea que tots aprenen de tots. El treball en grup, necessari per a l'articulació, permet aquest intercanvi formatiu.

Ara ja es podria redefinir la xarxa socioeducativa com una relació col·laboradora, estructurada i orientada per a la **interdependència de finalitats socials i educatives**.

El repte del PEC és desenvolupar xarxes d'aquest tipus, desenvolupar els vincles i les capacitats del teixit social de Ciutadella.

Referències bibliogràfiques

AADD (1998). *Pensar la ciutat des de l'educació. Document del seminari Projecte educatiu de ciutat*. Temes d'Educació núm.12. Diputació de Barcelona. Barcelona.

AADD (1999); *Les ciutats que s'eduquen*. Temes d'Educació núm.13. Diputació de Barcelona. Barcelona.

Blanco, I. i Gomà, R. (2002). *Gobiernos locales y redes participativas*. Editorial Ariel social, Barcelona.

Franquesa, T. i Joan, P (1997). *Un bon començament. Una ciutat més habitable en un món més sostenible*. Editorial Mediterrània, S. L. Barcelona.

Jaumandreu, G. i Badosa, J. (2002). "Los proyectos educativos de ciudad: La experiencia de Cornellà de Llobregat". 187-206 en: Blanco i Gomà. *Gobiernos locales y redes participativas*. Editorial Ariel social, Barcelona.

FORMACIÓ AL LLARG DE LA VIDA

Amador Alzina

Introducció

Tal com es diu en la introducció de la Carta de Ciutats Educadores, Declaració de Barcelona 1990, “La ciutat educadora és un sistema complex en constant evolució i pot tenir expressions diverses, però sempre concedirà prioritat absoluta a la inversió cultural i a la formació permanent de la seva població”.

Quin sentit té parlar de formació al llarg de la vida en un projecte educatiu de ciutat?

La nostra societat està immersa en una profunda transformació, tant des del punt de vista econòmic com social, que canviarà la base de la mateixa societat. Un dels fenòmens més espectaculars associat a aquest conjunt de transformacions serà la introducció generalitzada de les noves tecnologies de la informació i la comunicació en tots els àmbits.

Bona part de les energies del sistema educatiu estaven orientades –i encara ho estan en molts d'indrets– a la transmissió d'informació. Avui en dia això no és possible, a causa del caramull d'informació a la qual podem accedir. Per tant, s'haurà de canviar el model de transmissió per un altre en el qual l'essencial no sigui el coneixement mateix, sinó la capacitat d'adquirir-lo. Es tracta d'aprendre a aprendre, és a dir a ser autònom per cercar la informació adequada. Es tracta de construir personalitats sòlides, desenvolupar les capacitats genèriques i aprendre durant tota la vida, perquè, segurament, d'aquí a deu anys ningú podrà treballar amb els coneixements que avui s'aprenen. Les condicions del món actual són tantes que necessitarem períodes escolars d'aprenentatge al llarg de tota la vida.

Com molt bé es diu al tan citat Informe Delors (Unesco 1996), el concepte d'educació al llarg de la vida va més enllà de la distinció tradicional entre educació bàsica i educació permanent, i coincideix amb una altra noció: la de la societat educativa, on qualsevol fet pot ser ocasió per aprendre i desenvolupar les capacitats dels ciutadans.

En aquest sentit, l'educació permanent es concep com l'oferiment de la possibilitat de rebre educació per a tothom i amb finalitats múltiples, ja sigui satisfer el desig de coneixements, de bellesa o de superació personal, ja sigui ampliar el tipus de formació estrictament vinculada a les exigències de la vida professional, inclusivament les de formació pràctica.

Tothom sap que ens formam al llarg de tota la vida i que, des de sempre, aprenem, creixem i aprenem a créixer en qualsevol moment: a l'escola, a les activitats extraescolars, a l'escoltisme, als clubs parroquials, als centres esportius, a la universitat, etc. Per tant, la formació és un repte. Amb la formació es promou el desenvolupament personal i professional dels individus i s'adquireixen habilitats socials. La formació ha de propiciar el desenvolupament d'activitats humanes.

El Projecte Educatiu de Ciutat ha de permetre i optimitzar la coordinació entre els diferents agents i recursos educatius (formal, no formal i informal).

Els agents educadors són totes aquelles persones o col·lectius relacionats amb l'educació formal, i també aquelles persones i col·lectius que, en el marc de la seva tasca laboral o social, exerceixen d'una manera o altra alguna mena d'acció educativa sobre els sectors als quals es projecta el seu treball o dedicació social. També ho són els pares i mares, especialment quan estan organitzats en associacions amb interès d'intervenir en els processos formatius dels seus fills; i les institucions i les administracions, en la mesura que la seva activitat pública implica una acció educativa projectada a tota la població o a segments importants d'aquesta. Són, per tant, agents educadors:

- Les escoles.
- Les administracions públiques.
- Els educadors i educadores.
- Les entitats socials de caràcter educatiu i/o cultural. ONG, clubs parroquials, escoltisme, ecologia...
- Pares i mares d'alumnes.
- Patronals i sindicats.
- Les empreses.
- Els mitjans de comunicació.
- Associacions de veïns.
- Partits polítics.
- Entitats esportives.
- Comunitats religioses.
- Etc.

Tot i que els destinataris d'aquest projecte són el conjunt de la població i que a aquesta s'han de dirigir les accions, no hem d'oblidar certs sectors que, per les seves característiques, convé recordar:

- Els infants de 0-3 anys.
- Els joves amb risc social que necessiten reforços educatius socialitzadors.
- Les persones amb disminució física, psíquica i/o sensorial.
- Els joves de més de 16 anys que han deixat el sistema educatiu i no tenen encara una qualificació professional suficient.
- Els immigrants, especialment aquells que provenen de cultures amb llengües no romàniques i costums socials molt diferents dels nostres.
- Les dones que tenen interès a ingressar o reingressar al món laboral i les que tenen dèficits en aspectes que afecten el coneixement dels seus drets en el marc familiar.

- Les persones pensionistes o jubilades que volen dedicar part del seu temps a la formació personal com a proposta de formació continuada de persones adultes.

Anàlisi del context

Segons dades de l'Institut Balear d'Estadística, l'any 2001 Ciutadella compta amb una població de 23.706 habitants, dels quals el 75'26 % corresponen a persones nascudes a les Illes Balears, el 20'09 % a altres comunitats autònomes i el 4'65 % a l'estranger. Les dades de 1998 oferien, respectivament, aquests resultats: 80'12 %, 17'02 % i 2'86 % sobre una població de 21.785 habitants. Això ens mostra un augment considerable de persones que en els últims anys s'han instal·lat a la nostra ciutat i que, previsiblement, aquestes dades aniran en augment. S'haurà de tenir en compte aquest fet a l'hora de programar actuacions.

2.1. Educació i formació

Ciutadella compta actualment amb els següents centres de formació reglada:

Escoles amb oferta de 0-3 anys	6
Escoles amb oferta de 3-6 anys	7
Escoles d'educació primària	6
Escoles d'educació secundària	4
Instituts amb ensenyaments postobligatoris	2
Centres d'educació de persones adultes.....	1

Del total de 3.575 alumnes matriculats el 2001, el 20'73 % correspon a educació infantil (3-6 anys), el 42'18 % a educació primària, el 30'46 % a educació secundària i el 6'63 % a batxillerat. El 64'48 % dels alumnes matriculats correspon a centres públics i el 35'52 % a centres concertats. Les escoles de 0-3 anys tenen, en el dia d'avui, una matrícula de 505 infants, fet que suposa més del 65% del conjunt d'aquest tram d'edat.

El Centre d'Educació de Persones Adultes també compta amb oferta reglada, és a dir aquella formació encaminada a obtenir un títol, en aquest cas el d'educació secundària (ESPA). El 2001 hi havia matriculades 172 persones, cosa que representa el 14,23 % de tota la matrícula del centre. S'ha de tenir en compte que el CEA de Ciutadella té una àmplia oferta d'educació no reglada, com poden ser l'Alfabetització, la formació inicial, Català, Castellà per a estrangers, Accés a la Universitat, Llenguatge de Signes, Informàtica, idiomes, altres cursos d'oci i creativitat, i itineraris arqueològics.

Quant a l'oferta no reglada, Ciutadella compta amb el següent:

Espais lúdics.....	2
Agrupaments escoltes	3
Clubs parroquials	3
Clubs gimnàstics	3
Entitats esportives	22
Escoles de música	2
Grups folklòrics.....	6
Centres culturals.....	4
Arts plàstiques.....	1
Acadèmies d'informàtica.....	3
Acadèmies d'idiomes.....	3
APIMA.....	12
Centre Municipal Universitari.....	1

A més, l'Ajuntament proporciona activitats educatives complementàries als centres educatius des del programa Obrim Portes; i, conjuntament amb les APIMA, ofereix cursos d'estiu per a infants i joves en edat escolar.

Quant a la formació ocupacional subvencionada, Ciutadella compta amb més de 60 cursos de formació programats.

Igualment, les administracions i els sindicats, com també diferents federacions i associacions, convoquen de manera habitual cursos de formació contínua, aules taller, etc.

2.2. Transició escola - treball

Existeix a Ciutadella la *Guia de Recursos* d'orientació que, a hores d'ara, està formada per 12 entitats. Aquesta guia neix amb l'objectiu de donar a conèixer els diferents departaments d'orientació, tant dels centres de secundària com d'altres entitats relacionades amb el món del treball. Es pretén que els diferents departaments es coneguin entre si per poder donar les informacions adients.

Un estudi elaborat recentment sobre els joves de Ciutadella apunta a les conclusions que:

- Un 60 % dels joves entre 16 i 24 anys treballen, mentre que la resta, el 40%, cursa alguna mena d'estudis.
- L'estudi demostra que els homes s'insereixen més aviat al món laboral, mentre que les dones tendeixen a allargar el seu temps de formació i estudi. També es comprova que més del 60% dels joves treballadors no tenen més que els estudis obligatoris bàsics.
- Es detecta que els sectors on treballen els joves amb els nivells educatius més baixos són el de la indústria, la construcció, el comerç i els serveis de coll

blau. En canvi, els joves amb nivells educatius més alts treballen en el món del turisme, la restauració, els serveis de coll blanc i on es requereixen professions titulades.

- Segons l'estudi, sembla que els nivells mitjans d'estudi són els que més afavoreixen la contractació indefinida, mentre que els estudis universitaris van més lligats a la precarietat contractual o a una major dificultat per trobar feina.
- Els estudis de nivell mitjà especialitzats (cicles formatius de grau superior i estudis de turisme) són els que van més lligats a la facilitat de trobar feina, mentre que la major dificultat és per als universitaris.
- La facilitat o dificultat per trobar feina varia segons el tipus de feina de què es tracti. Sembla bastant fàcil trobar feina en el sector primari i en el de turisme i restauració. En canvi, treballar en una professió titulada és l'opció que presenta més dificultat.
- S'apunta també que Ciutadella no pot absorbir la gran quantitat de demanda altament qualificada que produeix, la qual cosa provoca un flux bidireccional de gent qualificada cap a la península, i de gent d'escassa qualificació de la península i altres parts cap a Menorca i Ciutadella.

Com es veu en els apartats anteriors, Ciutadella compta amb nombrosos recursos educatius que permeten una educació continuada en el sentit ampli, formal i no formal. El repte ha de ser coordinar aquestes actuacions per no repetir oferta i optimitzar els recursos, tant materials com humans. El repte ha de ser, també, que les entitats percebin que són un element clau del PEC i, en conseqüència, de la societat educadora.

2.3. Punts forts

- ↑ Ciutadella té unes dimensions que permeten fer realitat moltes de les propostes del PEC.
- ↑ Ciutadella té una xarxa completa i de qualitat d'equipaments educatius que garanteixen satisfactòriament l'escolarització per a tota la població en edat obligatòria.
- ↑ Ciutadella té una vida cultural, esportiva i associativa rica, diversificada i molt activa.
- ↑ El conjunt dels ensenyants demostra un alt nivell de compromís amb la seva professió i amb la necessitat de renovació pedagògica.
- ↑ Existeixen punts de trobada per a pares i mares.
- ↑ Ciutadella compta amb una àmplia oferta formativa professionalitzadora, tant en l'àmbit formal com en el no formal.
- ↑ Compta amb una oferta complementària a les escoles (programa Obrim Portes), que completa la tasca educativa dels docents amb relació a l'entorn.

2.4. Punts febles

- ⇓ L'oferta educativa i d'atenció per a les persones amb disminució és insuficient després de l'escolarització obligatòria.
- ⇓ Es produeix un nivell d'instrucció desigual de la població segons l'edat.
- ⇓ En general hi ha desinterès per la formació professional de grau superior.
- ⇓ No s'ofereix el batxillerat nocturn.
- ⇓ Es coneix poc l'oferta del Centre Municipal Universitari.
- ⇓ La formació per al món laboral és escassa.
- ⇓ Manquen infraestructures d'equipaments de noves tecnologies en els centres educatius.
- ⇓ Hi ha una escassa oferta d'aules i escoles taller dirigida als joves que no acaben els estudis bàsics.
- ⇓ Manquen espais oberts a la població on els ciutadans es puguin connectar a Internet i accedir a la informació.
- ⇓ Hi ha poca relació constructiva entre l'escola i la família, especialment en els nivells superiors.
- ⇓ Hi ha poca relació entre l'escola i el món del treball.
- ⇓ No està resolt el tema d'atenció als "objectors escolars" entre 14 i 16 anys.
- ⇓ Manca un servei d'atenció psiquiàtrica infantil i juvenil públic.
- ⇓ Manquen propostes d'accions conjuntes encaminades a la integració dels immigrants.
- ⇓ No existeix un mapa dels actuals recursos i previsions de formació ocupacional i de serveis d'informació, orientació, suport a la recerca de feina, formació contínua, suport al manteniment del lloc de treball i seguiment de la inserció que hi ha a Ciutadella, per tal de poder analitzar ofertes i mancances, i així elaborar propostes per complementar-les.

Finalitats i objectius

El Projecte Educatiu de Ciutat ha de ser l'eina per impulsar un procés permanent de construcció d'una manera de fer educativa. Les finalitats bàsiques serien les següents:

- a. L'educació al llarg de la vida com a instrument important que contribueixi a disminuir les desigualtats d'experiències culturals dels ciutadans.
- b. La participació i coresponsabilització dels agents ciutadans en l'acció educativa.
- c. L'impuls d'una política educativa local que tenguin més pes en la vida ciutadana.
- d. La millora de la gestió i planificació del sistema educatiu, optimitzant la coordinació entre els diferents recursos educatius.
- e. La prioritització de la qualitat de l'educació i tenir en compte aquest procés com a aprenentatge continuat al llarg de la vida de les persones.
- f. L'educació com a base per a la construcció d'una societat humanitzadora i democràtica.

- g. Garantia de formació continuada i formació professional, atenent a les necessitats i a la demanda del mercat laboral, així com els processos de transició escola - treball.

3.1. Objectius

- Integrar els centres d'aprenentatge (escoles, instituts, biblioteques, grups de joves, associacions, entitats esportives, etc.) en un projecte comú de ciutat educadora, i afavorir les iniciatives de col·laboració entre si.
- Posar en funcionament un observatori de la realitat educativa de Ciutadella que proporcioni informació permanent als diferents agents educatius i ajudi a planificar les seves iniciatives.
- Millorar el sistema d'informació de l'oferta cultural, educativa i esportiva de Ciutadella perquè arribi a tots els sectors de la població.
- Promoure iniciatives privades i públiques de col·laboració amb l'escola per tal que s'integri dins la realitat social i que la societat s'apropi més a l'escola.
- Incentivar la interconnexió de l'escola i l'entorn en un sistema de xarxes que posi en comunicació persones, experiències, coneixements i informació, amb la intenció de crear un ambient ric d'estímuls que multipliqui les oportunitats de tots en el procés de formació.
- Reforçar el moviment associatiu de la ciutat tot incidint en el seu caràcter integrador i cohesionador.
- Fomentar els espais de trobada i de relació, potenciant l'ús del carrer com a espai públic.
- Desenvolupar programes de formació emocional que incloguin el coneixement de si mateix, l'assertió i la resolució de conflictes.
- Impulsar entre els centres educatius i les empreses contactes que permetin períodes d'alternança treball - estudi - treball, mitjançant ponts efectius entre el món del treball i el sistema educatiu.
- Fomentar l'interès per una formació professional de qualitat, tant entre els joves estudiants com amb els que treballen per tal que es puguin preparar pels canvis que es produeixen en la societat.
- Treballar per tal que les persones concebin la formació permanent com un element essencial de la societat del futur.
- Afavorir i potenciar iniciatives dirigides a persones amb disminució perquè se sentin vertaderament integrades en la societat.
- Promoure i afavorir la representació i participació dels pares i les mares en els centres i en els consells escolars.
- Potenciar les escoles de pares i mares, i crear punts de trobada segons el tram d'edat (infantesa, adolescència, etc.).
- Reflexionar i replantejar el tema dels horaris laborals i escolars com un tema obert en el qual cal trobar el punt d'equilibri entre les exigències laborals i familiars.
- Reforçar els serveis socials d'atenció primària i potenciar el treball en xarxa entre l'escola i la resta de serveis o sectors socials implicats.

- Elaborar conjuntament amb les escoles plans d'acollida on s'informin les famílies immigrades de les peculiaritats del sistema educatiu i de la ciutat.
- Organitzar i promoure activitats atractives especialment adreçades a les persones amb menys oportunitats culturals, a fi d'evitar el risc d'exclusió social.
- Apropar les noves tecnologies de la informació i la comunicació a tota la població, i fomentar la interpretació crítica de la informació, especialment la visual.

INNOVACIÓ I COMUNICACIÓ

Bernat Moll Coll
Martí Martí Llufríu

Introducció

El temps que ens toca viure està marcat per un món en canvi constant. Les noves tecnologies per a la informació i la comunicació, l'enginyeria genètica, la nanotecnologia, els nous materials, etc. són avenços científics i tecnològics que fa poc temps ni podíem imaginar.

El canvi que estem vivint no és un canvi qualsevol. És clau a la història, fonamentalment perquè es tracta d'una revolució tecnològica, que suposa alteracions fonamentals en el procés d'organització de l'economia. Aquesta reestructuració profunda del sistema socioeconòmic a tot el món es coneix amb el nom de globalització.

Per a Manuel Castells², aquesta revolució tecnològica ha produït també un canvi organitzatiu fonamental, com és el pas d'organitzacions jeràrquiques verticals a organitzacions en xarxa, flexibles i dinàmiques, capaces d'adaptar-se a un medi canviant.

La revolució ha estat possible pel naixement d'Internet. Internet és el centre del nou sistema d'organització econòmica i social. No és una tecnologia més, és l'instrument que permet aquesta organització global, interactiva i en xarxa que penetra en l'àmbit de la comunicació i de la informació i en tots els àmbits de la vida humana, de la mateixa manera que el motor elèctric va distribuir la capacitat de generació i d'utilització d'electricitat en qualsevol tipus de context i en qualsevol tipus d'organització.

La xarxa Internet, amb el suport dels ordinadors i de la telefonia convencional i mòbil, suposa que en qualsevol moment i en qualsevol lloc (a casa, a la feina, al cibercafè...) podem accedir a la informació que necessitem (sigui sonora, textual...), difondre dades a tot el món, comunicar-nos i interactuar amb qualsevol persona, institució o entorn (real o virtual). A més, permet que tots puguem produir i distribuir coneixements, i ens dóna un nou entorn d'interrelació social.

Per a les empreses de la nostra ciutat, cada vegada resulta més imprescindible utilitzar aquest canal de comunicació, publicitat i comerç per donar a conèixer els seus productes, obtenir informació, negociar, invertir, vendre...

Per altra banda, a l'àmbit personal i domèstic, a poc a poc anam descobrint les seves enormes possibilitats, especialment com a mitjà de relació, informació, oci i també formació: Internet ens pot proporcionar informació i formació sobre qualsevol

² Castells, Manuel – Conferència inaugural del seminari "Aprendre en la societat de la informació" de la Fundació Santillana. 2000

tema, en tot moment i des de qualsevol punt de la xarxa. Cada vegada són més els ciutadans que utilitzen la xarxa per realitzar estudis universitaris o de formació continuada.

1.1.- Societat de la informació.

Les xarxes de distribució d'informació permeten oferir a qualsevol lloc on hi ha un terminal (ordinador, telèfon mòbil, televisor...) molts serveis relacionats amb la informació.

Amb els mitjans de comunicació (premsa, ràdio, televisió...) i Internet les notícies d'informació, formació i oci arriben cada vegada a més persones. La informació es mou quasi amb absoluta llibertat.

Això suposa una vertadera explosió cultural que fa més assequible el coneixement als ciutadans, però a la vegada creix l'angoixa per l'excés d'informació i la sensació de manipulació ideològica pels grups de poder que, mitjançant els *mass media*, configuren l'opinió pública i imposen determinats valors.

Davant la impossibilitat d'adquirir l'enorme i creixent volum de coneixements disponible (no es pot saber tot), les persones hem de saber cercar autònomament la informació adequada en cada cas (aprendre a aprendre).

Una possible solució a aquest problema pot venir donada pel naixement de noves empreses que actuarien filtrant i seleccionant la informació més rellevant per a l'usuari final.

Una dada per a la reflexió: en aquest moment estem al voltant dels tres-cents cinquanta milions d'usuaris en el món. Es preveu que cap al 2005-2007 arribarem als dos mil milions com a mínim. Quant a la informació que circula per Internet es calcula que cada any es multiplica un parell de vegades.

No obstant això, aquestes xarxes són vertaderes "autopistes de la informació" en els països desenvolupats i "camins rurals" en la majoria de països en via de desenvolupament.

1.2.- L'entorn virtual.

Dins aquest context, Javier Echevarria³ introdueix el concepte d'entorn virtual. Per a ell, en l'actualitat, l'activitat social de les persones es desenvolupa en tres entorns:

³ ECHEVERRÍA, Javier (2001). "Las TIC en educación". *Revista Iberoamericana*, 24

- 1.- *L'entorn natural*. El més proper, que abraça des del nostre cos i la comunicació dins la comunitat fins a l'entorn natural pròxim. L'educació per aquest entorn es realitza tradicionalment a la família.
- 2.- *L'entorn urbà*. Amb l'aparició de l'"entorn artificial" de les ciutats es fa necessària una *institució*, l'escola, que a més de reforçar els coneixements sobre el primer entorn proporcioni la formació necessària per a interactuar en aquest segon entorn (lectura, escriptura, normes socials, un ofici...). A partir de la Revolució Francesa comença a ser un dret universal. Un altre agent educatiu de gran importància en aquest entorn és "el carrer".
- 3.- *L'entorn virtual*. Suposa una ampliació de la realitat amb nous espais per a la interacció social que cada vegada té més rellevància. No és un espai físic-espacial i presencial sinó **electrònic i representacional** (en el que convergeixen Internet, les tecnologies *multimèdia* dels videojocs, la realitat virtual, el telèfon, la televisió...). Tampoc síncron i proximal (no requereix la coincidència temporal ni espacial) sinó "**multicrònic i distal**" (depèn de xarxes electròniques amb nodes que poden estar a diferents països).

1.3.- L'escola paral·lela.

Pere Marquès⁴, entre altres, defineix el concepte d'escola paral·lela a l'entorn d'educació informal que crea la societat de la informació. Els mitjans de comunicació (premsa, ràdio, televisió i Internet) creen un entorn virtual que suposa un **nou espai per a la interacció social** on es poden desenvolupar tot tipus d'activitats: entreteniment, treball, comerç, art, expressió d'emocions i sentiments... Els joves vaguen lliurement per aquests espais on la naturalesa es converteix en telenaturalesa (programes de TV i DVD sobre animals, geografia...) i es presenten digitalitzats museus i ciutats, aprenent moltes coses de manera informal, autodidacta (com abans ho feien al carrer). És l'escola paral·lela.

Anàlisi del context (punts dèbils i punts forts)

Un primer anàlisi de la situació a Ciutadella ens mostra un augment important de l'ús dels ordinadors i d'Internet en aquests últims anys, especialment pel que fa a l'àmbit escolar i a l'aparició de nous punts d'accés a Internet per al públic en general, des de cibercafès a locutoris i comerços. Ens quedaria estudiar en detall l'ús d'aquestes tecnologies a l'àmbit familiar i a l'àmbit empresarial.

⁴ "La escuela paralela" Pere Marquès Graells 1999 revisat el 05/09/02
<http://dewey.uab.es/pmarques/eparalel.htm>

Punts d'accés

1.- Centres escolars (Educació primària i secundària).

La majoria de centres escolars disposen, com a mínim, d'una aula d'informàtica. Els alumnes tenen accés a aquesta aula en horari lectiu.

Tots els centres disposen de connexió a Internet. Els centres de primària hi tenen pocs ordinadors connectats i, en canvi, la majoria d'ordinadors dels centres de secundària hi estan connectats.

El professorat té a la seva disposició una sèrie d'ordinadors per poder preparar les seves matèries, així com per poder realitzar consultes i formació per Internet.

2.- Centre Municipal Universitari.

El Centre ofereix 5 ordinadors amb connexió a Internet. Hi tenen accés els estudiants universitaris, estudiants de cursos de postgrau, alumnes de cicles formatius de grau superior i alumnes que realitzen l'accés a la universitat per a majors de 25 anys. Esporàdicament també en fan ús els estudiants de segon curs de batxillerat, generalment, a l'hora de cercar informació sobre carreres universitàries i realitzar la seva preinscripció.

3.- Biblioteca Municipal.

Disposa d'una connexió a Internet oberta a tots els usuaris.

4.- L'Esplai.

Disposa d'una aula d'informàtica amb accés a Internet. A l'hivern, es realitzen cursos de formació en noves tecnologies per a les persones majors. A l'estiu, aquest any, s'ha realitzat l'experiència d'obrir l'aula d'informàtica a grups d'alumnes de primària que han estat tutoritzats per un grup de persones majors del mateix centre.

5.- Punt Jove.

Disposa d'un ordinador amb accés a Internet. Habitualment l'utilitza la gent jove (fins a 20 anys) per realitzar treballs de classe, consultar possibles feines, escoltar música...

6.- Locutoris.

Al manco dos dels locutoris tenen una sèrie d'ordinadors (3-4) a disposició dels clients. Majoritàriament els utilitzen persones immigrants per enviar correus electrònics, llegir notícies dels diaris del seu país i fer xat amb els familiars del país d'origen.

7.- Cibercafès i comerços.

Alguns comerços de venda de material informàtic i cibercafès tenen a disposició dels clients ordinadors en el mateix comerç. Solen tenir un públic

jove que utilitza aquests ordinadors per connectar-se a Internet, enviar correus electrònics i també per jugar.

Finalitats i objectius

En un món en canvi constant i immers en l'anomenada societat de la informació es fa més evident que, com sempre ha passat, les persones necessiten una formació contínua al llarg de la seva vida per poder adaptar-se als canvis. Però ara, potser, no es tracta de simples reciclatges, sinó de complets processos de reeducació necessaris per afrontar les noves demandes laborals i socials.

Aquest procés de reeducació haurà d'incloure l'alfabetització científicotecnològica de tots els ciutadans perquè puguin adaptar-se a les modificacions en l'organització del treball i en moltes activitats habituals que suposa l'ús intensiu d'aquestes tecnologies.

Manuel Castells destaca que les principals necessitats de l'educació en la societat actual són: aprendre a aprendre, consolidar la personalitat, desenvolupar les capacitats genèriques i aprendre durant tota la vida.

És important fixar-se on posa l'accent. Castells, i altres autors, aposten per persones molt formades, intel·lectual i èticament. Per persones flexibles amb una gran capacitat d'obertura i d'adaptació.

1.- Aprendre a aprendre. Abans, el sistema educatiu s'orientava a la transmissió d'informació. Avui, resulta impossible ni tant sols retenir una petita part de l'enorme i creixent volum de coneixements disponibles, de manera que l'important no és el coneixement sinó les capacitats d'adquirir-lo, saber buscar la informació adient en cada cas.

L'objectiu ha de ser el canvi d'un sistema basat en la memorització a un sistema basat en què no se sap res, però es pot saber tot ràpidament.

Aquesta capacitat d'aprendre a aprendre, aquesta capacitat de saber què fer amb el que s'aprèn, és socialment desigual i està lligada a l'origen social, a l'origen familiar, al nivell cultural, al nivell d'educació. És aquí on es troba en aquests moments la divisòria digital.

2.- Consolidar la personalitat. Les ments "flexibles i autoprogramables" necessàries en la societat de la informació només poden desenvolupar-se en personalitats fortes i adaptables a aquesta societat inestable i en permanent canvi. Els rols socials que proporcionava l'educació tradicional no basta, ara que no hi ha models és necessari desenvolupar més el criteri personal i una personalitat sòlida per adaptar-se al llarg de la vida a diverses formules familiars i laborals.

En aquesta línia, tots els autors que han estudiat la matèria posen de manifest la necessitat d'educar a les persones per saber viure en un món globalitzat,

interrelacionat i canviant. La necessitat d'afrontar les incerteses i saber que la solució d'uns problemes en genera d'altres. De ser comprensiu amb els altres éssers humans, en aquest món que genera molts més contactes amb persones de diversa condició (física, social, cultural...) i de disposar d'una formació ètica, que haurà d'obtenir-se mitjançant un exercici constant de reflexió i pràctica democràtica.

Un altre gran tema per a l'educació és el de treballar vers l'objectiu de construir personalitats flexibles i èticament arrelades.

3.- Desenvolupar les capacitats genèriques. A més de saber utilitzar l'ordinador és necessari saber analitzar com i per a què utilitzar-lo, la qual cosa exigeix capacitats genèriques de raonament lògic, numèric, espacial (matemàtiques, llenguatge...).

Es tracta de generar, mitjançant una sèrie de disciplines tradicionals, un estoc d'informació que permeti el processament de la resta d'informació. Hem de saber com funciona la xarxa i què li demanam, no tècnica sinó intel·lectualment.

4.- Aprendre durant tota la vida. És una necessitat que imposa la nostra societat canviant. Bona part d'aquesta formació s'obtindrà en els sistemes *on-line* complementats en formació presencial.

L'alfabetització digital

En aquesta societat de la informació, l'ordinador i Internet ocupen un lloc privilegiat. Ens hem de demanar, per tant, quins són els coneixements bàsics que podrien configurar l'alfabetització digital necessària per a tots els ciutadans.

En aquest punt hi pot haver moltes discrepàncies, però intentarem marcar unes quantes habilitats que pensam que són les més bàsiques i necessàries.

- No tenir por a l'ús de les noves tecnologies de la informació i de la comunicació.
- Tenir unes nocions elementals del funcionament de la xarxa Internet.
- Saber quines coses pot oferir-nos Internet.
- Saber i utilitzar, a nivell bàsic, un navegador.
- Aprendre a fer recerques a Internet.
- Utilització del correu electrònic.
- Saber escanejar una imatge i enviar-la per correu electrònic.
- Saber fer servir el xat.
- Nocions bàsiques de la ubicació dels documents a l'ordinador. Copiar, esborrar, moure arxius, diferenciar entre arxius i carpetes...
- Saber utilitzar un processador de textos: donar format, guardar, imprimir un document, maneig del diccionari...
- Saber utilitzar, a nivell bàsic, una base de dades i un full de càlcul.
- Tenir la capacitat de transferir els coneixements adquirits en una aplicació determinada, a qualsevol altra aplicació.

Per poder fer realitat aquesta alfabetització, seran necessàries una sèrie d'actuacions encaminades a:

- Facilitar l'accés de les persones a la xarxa a través de punts d'accés públics i gratuïts.
- Sensibilitzar les persones sobre la importància en les aplicacions quotidianes, socials i laborals de les TIC (Tecnologies de la Informació i la Comunicació) i sobre la possibilitat d'accés a diferents serveis. Les TIC han de permetre apropar la població a l'administració i millorar l'atenció al ciutadà.
- Formar a les persones amb menys possibilitats d'accedir a la xarxa.
- Vetllar per la millora de la qualitat del servei de connexió.

Pel que fa a la realitat de Ciutadella, ens caldria un estudi detallat de l'ús que es fa d'aquestes tecnologies en els diferents àmbits: escola, família, entitats culturals, biblioteques, empreses... per conèixer millor la realitat i establir línies d'actuació que permetin la integració de tots els ciutadans en aquest anomenat tercer entorn.

Nota: Aquest document ha estat elaborat a partir de les ponències de Manuel Castells, Pere Marquès, Javier Echevarria i Joan Majó.

IGUALTAT I CONVIVÈNCIA

Mari Cabrisas

“...Ens cal la gent i allò que fa, el que diu i el que pensa, el que pateix i el que desitja. Aquests són els veritables ingredients del medi humà... Comencem a ser humans entre els humans quan el coneixement adquirit ens manté atenta la curiositat i l’entorn humanitzat ens protegeix i estimula alhora...”

Eulàlia Bosch, *El plaer de mirar*

Introducció

L'Ajuntament de la nostra ciutat, des de 1999, és membre de l'Associació Internacional de Ciutats Educadores, i ha elaborat dins aquest any el Projecte Educatiu de Ciutat.

Amb els objectius d'aquest projecte, els representants de totes les formacions polítiques obren la porta –segons el meu parer– a una nova forma de gestió, coordinada per part de totes les àrees, amb la qual s'ofereix als ciutadans la possibilitat de planificar el futur de la nostra ciutat.

Cercant a l'enciclopèdia la definició de *ciutat*, em vaig trobar la de *Ciudadella*. Aquesta, escrita el 1967, deia:

“Ciudad de España, provincia de Baleares, partido judicial de Mahón con 12.228 habitantes; tiene obispado. Produce cereales y forraje, con los que mantiene una importante ganadería vacuna. Tiene además industria de calzado y bisutería, metalúrgica de metales preciosos, licores i puerto.”

Han passat 35 anys, i avui tenim un present ben diferent i una sèrie de canvis polítics, econòmics, culturals i socials que incideixen en la nostra vida quotidiana. Els canvis actuals milloren el medi ambient, el territori, les tradicions, la cultura, l'habitatge, el treball, el nostre temps de lleure i la vida familiar?

La nostra ciutat creix i millora pensant en tothom. Però, pensa en les necessitats, en el dret a la igualtat, a l'educació; en la feina i la salut dels infants i adolescents, dels joves, dels adults i la gent més gran?

Fomentam, ara i aquí, els valors del civisme i la convivència, davant de les noves situacions?

Esmentam una de les noves situacions a les quals haurem de donar resposta, en la planificació del futur, segons Guillem López Casanovas i J. Roselló Villalonga en el llibre *L'economia menorquina en el segle XX*:

“Tal vegada el repte més important dels anys que vénen serà la integració en la societat menorquina dels col·lectius de molt diversa procedència. S'haurà de veure com l'arribada d'un nombre tan gran de nous residents de fora de l'illa afecta finalment la societat menorquina, la seva cultura i els seus costums.”

Igualtat i convivència

Escriure, parlar, opinar sobre igualtat i convivència –que és el títol d'aquesta ponència– em fa, a la vegada, molta d'il·lusió i molt de respecte.

La meva aportació serà senzilla. Surt del fruit de molts anys de mirar, escoltar, dialogar, llegir i rellegir, pensar i compartir; surt de tota una feina com a professional d'infermeria, que m'ha permès d'acompanyar, des de la relació d'ajuda, moltes persones. Són persones que, de vegades, pel seu procés d'aprenentatge en la vida, s'han trobat amb dificultats per ser acceptades des de la igualtat i la convivència dins la societat.

Parlaré de l'ésser humà, de les necessitats bàsiques de tot individu, en què la necessitat de salut i d'autonomia –i ho sabem des de fa temps– és universal, és a dir, comuna a tots els humans, sigui quina sigui la seva cultura; tot i que, des de les diferències culturals, tracten de satisfer les seves necessitats de forma diferent.

És important tenir-ho en compte a l'hora d'analitzar les demandes que puguin fer tant els estrangers com els immigrants.

Parlaré, també, de com el procés de canvis polítics, econòmics, culturals i socials incideix sobre la nostra manera de pensar, de sentir i d'actuar; i del tresor humà que suposen per a Ciutadella totes aquestes persones que formen part de les associacions i entitats ciutadanes que treballen aportant el seu òbol per millorar la igualtat d'oportunitats, per garantir intervencions que ajudin a no arribar a les desigualtats socials, a l'exclusió i a la marginació, i promovent la solidaritat entre les persones.

2.1. Igualtat i convivència des de la constitució

A l'hora de parlar d'igualtat i convivència no podem deixar de banda la Constitució espanyola, la qual reconeix el següent:

“Correspon als poders públics promoure les condicions per tal que la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en els quals s'integren siguin reals i efectives; remoure els obstacles que n'impedeixin o en dificultin la plenitud, i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social.”

(títol preliminar art. 9, 2.)

La Constitució també fa referència a “la dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres, són fonament de l'ordre polític i de la pau social.”

(títol I art.10, 1.)

2.2. El projecte educatiu de ciutat

El Projecte Educatiu de Ciutat vol, des de la igualtat i la convivència, garantir la igualtat d'oportunitats davant els canvis socials, econòmics, culturals, institucionals i tecnològics, tot creant mecanismes i condicions que vetllin perquè totes les persones tinguin un nivell de benestar assegurat; i vol incidir especialment en les relacions familiars i en les intergeneracionals, a més de desplegar programes d'apropament i coneixement de cultures i plans d'acollida per als nousvinguts i promocionar, així mateix, les activitats de les ONGD, de foment de la solidaritat, la cooperació, el consum responsable i el comerç just.

2.3. La ciutat, lloc de convivència

Vull compartir també amb vostès part de l'escrit que va sortir a *El País*, amb data de 13/04/02, en què Xerardo Estévez, arquitecte, planteja de manera molt clara que la ciutat ha de ser un lloc de trobada des d'on s'ha de contribuir al sentiment de ciutadania. Aquest diu així:

“ La ausencia de un pensamiento urbano global se hace notar. El discurso de muchos gobiernos municipales es excesivamente cuantitativo: superficie de suelo industrial, número de inmigrantes, precio del metro cuadrado de vivienda, capacidad de la red de colectores..., eludiendo la rica complejidad que caracteriza a la ciudad... hay que dejar paso a nuestra capacidad social y colectiva de hacer cosas. La política ha de recuperar su espacio, de modo que lo público y lo privado coordinen sus estrategias. Las infraestructuras, las tendencias de crecimiento y la protección del ambiente no pueden seguir desconectadas porque está en juego la sostenibilidad del sistema... Hablar de la ciudad como escenario de confrontación y práctica de las ideas, pero también como lugar de encuentro entre las distintas opciones políticas para gestionar y para consensuar la revisión de los planes generales... La ciudad debe crecer orientándose sobre la base de un desarrollo coherente y sostenible... la ambición de crear ciudades con ciudadanos vendrá de la mano de la capacidad de diálogo de la ciudad con su entorno gestionado o compartiendo competencias de las administraciones central, autonómica (e insular)... Crear infraestructuras que unan en lugar de separar, calles y espacios públicos humanizados y habitables... Convivir con la diversidad exige dos pasos de aproximación recíproca: la disposición a acoger y compartir junto al esfuerzo de adaptación de los que llegan... generar la creatividad y propiciar la belleza desde la cultura y la educación ayuda a construir el sentimiento de ciudadanía... el político, el profesional de la ciudad tiene que ser, por un lado, un ideólogo del futuro que sabe aprovechar las oportunidades y, por otro, un urdidor que pone en contacto la empresa con la sociedad, los proyectos de gran alcance con los pequeños... es, en el fondo, lo que reclaman defensores de la globalización humanista como Richard Rogers: buscar el equilibrio entre política, mercado y capital social”.

L'èsser humà

L'èsser humà és un tot dinàmic integrat per estructures bàsiques (física, psicològica, espiritual i social) que estan constantment interrelacionades i relacionades amb l'entorn.

Totes les estructures tenen la mateixa importància, igual que l'ambient en el qual interaccionen. Cada una de les estructures té, intrínsecament, unes funcions i unes necessitats bàsiques que s'han de cobrir perquè la persona es trobi en estat de salut. Per tant, la salut sorgeix com a resultat de l'equilibri dinàmic entre totes les estructures i el medi ambient; aquest estat d'equilibri no és mai definitiu, és únic per a cada individu i depèn dels seus processos vitals.

L'objectiu global de l'èsser humà durant el seu pas per la vida és l'aprenentatge.

Aprenentatge, de què?:

- de ser
- d'estar
- d'existir

en el món, en totes les seves modalitats.

Ha d'aprendre a adonar-se de les situacions, del sentit que tenen i de llur significat.

Ha d'aprendre a resoldre situacions de la vida quotidiana.

3.1. Les necessitats bàsiques

Totes les persones naixem amb unes necessitats que cal satisfer per poder sobreviure, desenvolupar-nos i ser feliços, per tenir salut: l'alimentació, la llar, l'exercici físic, el desenvolupament dels sentits... Són tan importants, tan bàsiques, que si no se satisfan ens poden produir malalties i, fins i tot, la mort.

La necessitat de conèixer el món que ens envolta, la de comunicar-nos, d'estimar i ser estimats, d'acceptar-nos a nosaltres mateixos..., quan se satisfan adequadament es desenvolupen la intel·ligència, la generositat i la capacitat de ser feliços.

Integrar-nos en una comunitat i participar-hi activament suposa que les altres persones ens acceptin; quan això no passa, apareix l'aïllament, l'exclusió i la marginació socials.

Les necessitats humanes de participació i d'integració són tan importants que si no es cobreixen es pot arribar a malmetre la salut. Tant les persones com els grups necessitem sentir-nos part activa d'aquesta societat més gran en què vivim.

La satisfacció d'aquestes necessitats condiciona la salut de les persones, tant directament com indirectament, influeix en la alimentació i en el cos, marca la personalitat i les relacions, i modifica l'ambient que les envolta.

Podem dir, per tant, que el medi ambient, l'educació i les tradicions culturals d'una societat determinen els valors i les actituds envers la igualtat i la convivència; a més de configurar un estil de vida que durà, finalment, a un determinant nivell de salut de la població.

La salut ha estat definida per l'OMS com un estat de benestar físic, mental i social complet, i no solament com a mera absència de malaltia.

El concepte holístic considera la salut com un camí cap a un estat de lucidesa de l'ésser humà per aconseguir l'equilibri i l'harmonia com a resultat de creixement, maduresa i autonomia personal. Entenem la salut com un valor suprem, i com un procés dinàmic i integrador que porta la persona a la gestió de les seves limitacions i al desenvolupament de potencialitats; en definitiva, a aprendre a SER en lloc de només FER.

3.2. La família i les necessitats bàsiques

En el procés de l'educació, la família –tot i els canvis de les seves característiques– ha de continuar donant respostes a les necessitats bàsiques dels fillets i les filletes: la necessitat d'una bona alimentació, d'amor, de seguretat no han canviat. Els pares i les mares són els models d'identificació principal dels infants i, com diu J.A. Marina, “el filllet aprèn la seva llibertat obeint la veu de la mare”.

És important recordar, una vegada més, la importància que tenen en les primeres etapes del desenvolupament humà les experiències i l'aprenentatge de mecanismes i comportaments per a la supervivència, ja que configuren les pautes o els estils de vida que duran la persona a situacions de conflicte, fracàs, dificultat i/o malaltia, o bé a gaudir de bons nivells d'autonomia, maduresa personal i d'assertió per a la vida i la salut.

La família, l'escola i la societat han de treballar en el foment i desenvolupament de l'autoconeixement i l'autoestima, la comunicació i el diàleg, el bon humor, l'alegria de viure i de compartir. Han de promoure hàbits de vida saludable i han d'educar en el desig d'estar sa; han de potenciar la igualtat, la tolerància i la comprensió, i la solidaritat vers aquells que es troben en situacions de risc, tant per raons actuals com per raons de la seva història personal, per tal de facilitar i millorar la convivència.

Acceptació social de col·lectius en dificultat

En la societat en què vivim existeixen persones i grups que tenen dificultats per participar en la dinàmica social, i moltes de vegades la mateixa societat no els facilita la superació o compensació d'aquestes dificultats.

Les formes de rebuig social van des del manteniment de desigualtats socials injustes, passant per diferents formes d'exercici del control social, fins arribar a les formes més contundents de repressió social.

A partir del moment en què les persones se senten mal acollides o rebutjades pel grup social de referència, necessiten trobar altres grups on reafirmar la seva identitat. Tots necessitem un grup, o més d'un, de pertinença.

Tot i això s'ha de reconèixer que el nivell de sensibilització ciutadana ha crescut i s'han atorgat explícitament més drets, avançant en la millora de la igualtat d'oportunitats, pel que fa als infants, joves, dones, la gent gran i les persones amb dependència a les drogues i amb deficiències físiques, psíquiques i sensorials.

No compensar les desigualtats socials pot portar les persones i alguns col·lectius a un procés d'exclusió social.

L'exclusió social

L'exclusió social es produeix quan les persones o alguns col·lectius queden afectats per un o diversos dels factors següents: la pobresa, entesa com la insuficiència d'ingressos econòmics per cobrir de manera autònoma les necessitats bàsiques; les dificultats de salut quan impedeixen o dificulten una relació autònoma, participativa i suficient amb l'entorn familiar i social; la manca d'un habitatge digne, amb els equipaments necessaris, es considera un dèficit molt greu i és, en molt de casos, desencadenant d'estats d'exclusió.

A l'exclusió social, s'hi pot arribar per moltes vies i es pot tractar d'una situació temporal més o menys permanent. En tot cas, l'exclusió social es caracteritza perquè és estructural, en el sentit que és conseqüència d'un estil de producció i distribució desigual de la riquesa; és involuntària i és molt difícil sortir-se'n sense ajuda; és determinada, perquè pot afectar gairebé totes les persones que estan en les situacions de risc; és persistent, perquè no hi ha manera d'impedir-la malgrat els recursos d'ajuda als sectors desfavorits; i és col·lectiva, perquè les causes que la provoquen afecten grups socials que són vulnerables i necessiten una atenció preventiva.

Anàlisi de la situació

Punts febles:

- Mancances en la informació, la coordinació, la dotació de recursos econòmics i humans per tal de desenvolupar el Projecte Educatiu de Ciutat, on el seguiment i l'avaluació d'aquest s'han de donar de forma continuada.
- Regular les normatives de determinades activitats educatives, culturals i socials amb criteris de qualitat.

Punts forts:

- Aprovació unànime entre totes les formacions polítiques, i manifestació de la voluntat d'iniciar l'elaboració del Projecte Educatiu de Ciutat.
- Coordinació amb totes les institucions i organismes de l'estat.
- Col·lectius ciutadans organitzats, tant pel que fa a les associacions de veïns, culturals i ONGD.
- L'opinió dels ciutadans que ens arriben a través dels mitjans de comunicació social.

Objectius

- Obrir el debat i la reflexió amb relació a les necessitats bàsiques com a drets universals de la persona.
- Donar a conèixer de quina manera incideix sobre la igualtat i la convivència la cobertura adequada d'aquestes necessitats.
- Possibilitar la participació ciutadana en la reflexió, l'estudi i el projecte per millorar el futur de la nostra ciutat.
- Potenciar les aportacions i l'estudi de la realitat social, i donar respostes globals a les necessitats i a les problemàtiques noves que vagin sorgint tant a la població en general com als col·lectius més específics.

Propostes d'actuació

Partim del fet que la comunitat té un cert nombre de recursos que es poden i s'han de millorar, com els serveis de suport a la persona i a les famílies, els sistemes d'informació, els fòrums i espais per a la participació, l'oferta cultural, les instal·lacions, entitats i programes per a l'esport i el lleure, la xarxa associativa, l'oferta de formació contínua, i les organitzacions polítiques, empresarials i sindicals. D'altra banda, la influència dels mitjans de comunicació i de les noves tecnologies pot tenir molta més eficàcia en la transmissió de valors que volem mantenir i dels nous valors que volem incorporar a la nostra societat.

La gestió coordinada de les onze àrees municipals (Alcaldia, Educació, Urbanisme, Serveis Socials, Hisenda, Cultura, Turisme, Governació, Esports, Sanitat, Aigües) planteja una sèrie d'interrogants, als quals, des de la participació ciutadana i

a través dels mitjans de comunicació social (taules rodones, debats...) hauríem de donar respostes; es tracta de temes com ara: què hem de construir, adequar, habilitar, mantenir, suprimir, adaptar, cercar, aconseguir, considerar, assolir, modificar, impartir...?

En definitiva, què hem de fer per la millora de la nostra ciutat?

8.1. El projecte educatiu de ciutat

Per tant, amb el Projecte Educatiu de Ciutat iniciem ja la possibilitat d'opinar sobre el que veim dia a dia en la convivència diària, i de fer propostes que ens ajudin a millorar les necessitats i els nous problemes que van sorgint.

Poder participar en aquest projecte possibilita –al meu entendre– noves formes de pensament i noves formes de comportament dels ciutadans, generant una nova cultura més conscient dels nostres drets i de les nostres responsabilitats respecte al futur de Ciutadella.

I, per acabar, és important tenir en compte que la Carta de Ciutats Educadores reconeix que tots els habitants d'una ciutat han de poder gaudir, en condicions d'igualtat i llibertat, dels mitjans i les oportunitats de formació, d'esbarjo i de desenvolupament personal que la mateixa ciutat ofereix. La transformació i el creixement d'una ciutat han de ser presidits per l'harmonia entre les noves necessitats, i la perpetuació de construccions i senyals que constitueixin referents clars del seu passat i la seva existència. La planificació urbana ha de tenir en compte el gran impacte de l'entorn urbà en el desenvolupament de tots els individus en la integració de les seves aspiracions personals i socials.

Bibliografia consultada

- ARENDT, H. & FINKIELKRAUT A.: *La crisi de la cultura*. Ed. Pòrtic assaig. Barcelona, 1989.
- BOBBIO, N.: *Derecha e izquierda*. Ed. Tamrus. Barcelona, 2000.
- BOSCH, E.: *El plaer de mirar*. Ed. Actar. Barcelona, 1998.
- CAMPS, V.: *Virtudes Públicas*. Ed. Espasa Calpe. Madrid, 1993.
- CAMPS, V.: *Qué hay que enseñar a los hijos*. Ed. Plaza y Janés. Barcelona, 2001.
- CAMPS, V.: *Paradojas del individualismo*. Ed. Crítica. Barcelona, 1993.
- CASTELLS, M.: *La Galaxia Internet*. Ed. Plaza y Janés aseté. Barcelona, 2001.
- DOYAL, L. & GOUGH, I.: *Teoría de las necesidades humanas*. Ed. Icaria. Barcelona, 1994.
- FROMM, E.: *El miedo a la libertad*. Ed. Paidós. Buenos Aires, 1969.
- GINER, S.: *Sociología*. Ed. Nexos. Barcelona, 1993.
- HELLER, A.: *El hombre del Renacimiento*. Ed. Península. Barcelona, 1980.
- HELLER, A.: *Para cambiar la vida*. Ed. Crítica. Barcelona, 1981.

- LÓPEZ CASASNOVAS, G. & ROSELLÓ VILLALONGA, J.: *L'economia menorquina en el segle XX (1914- 2001)*. Ed. Documento Balear. Palma de Mallorca, 2002.
- MARINA, J. A.: *Teoria de la inteligencia creadora*. Ed. Anagrama. Barcelona, 1993.
- MASLOW, A.: *La personalitat creadora*. Ed. Kairós. Barcelona, 1983.
- MARTI, J. M. *L'art d'educar*. Ed. El far. Palma de Mallorca, 2002.
- PICO DE LA MIRANDOLA, J.: *De la dignidad del hombre*. Ed. Nacional. Madrid, 1984.
- ROJAS MARCOS, L.: *Latidos de fin de siglo*. Ed. Espasa Calpe. Madrid, 1996.
- SAVATER, F.: *El valor d'educar*. Ed. Ariel. Barcelona, 1997.
- SAVATER, F.: *Invitación a la ética*. Ed. Anagrama. Barcelona, 1982.
- SAVATER, F.: *Las preguntas de la vida*. Ed. Ariel. Barcelona, 1999.
- VILA ABADAL, J.: *Valors vells, nous valors*. Ed. Proa. Barcelona, 1998.

Documents

1. *Indicadors de salut*, Teresa Piulachs. Domo. Barcelona, 1993.
2. *La família i la infància*. Serveis Socials. Diputació de Barcelona, 1994.
3. *Nous models de família en l'entorn urbà*. Benestar Social. Generalitat de Catalunya, 1995.
4. *Educació: hi ha un tresor amagat a dins. Informe per a la Unesco de la Comissió Internacional sobre Educació per al Segle XXI*. Ed. Unesco. Barcelona, 1996.
5. *Programa de prevenció i abordatge de les situacions de conflicte juvenil*. Conselleria de Treball i Benestar Social. Govern de les Illes Balears, 1999.
6. *Els nous filons d'ocupació com a resposta a les noves necessitats*. Conselleria de Treball i Benestar Social. Govern de les Illes Balears, 1999.
7. *Formació i inserció laboral de persones amb problemes de drogodependències*. Seminaris 2000, volum 2, Enllaç, pla de formació. Govern de les Illes Balears.

9.2. ARTICLES DE DIARIS

- Xerardo Estévez: “*Ideas, política y negocios urbanos*”, a *El País* 13/04/2002.
- Ajuntament de Ciutadella: Projecte Educatiu de Ciutat, maig de 2002.

9.3 LLOCS WEB

- Web de l'Ajuntament de Ciutadella: www.ciutadella.org/pec.
- Web de l'Ajuntament de Barcelona: www.bcn.es/imeb.

SOSTENIBILITAT I QUALITAT DE VIDA

Guillem Orfila

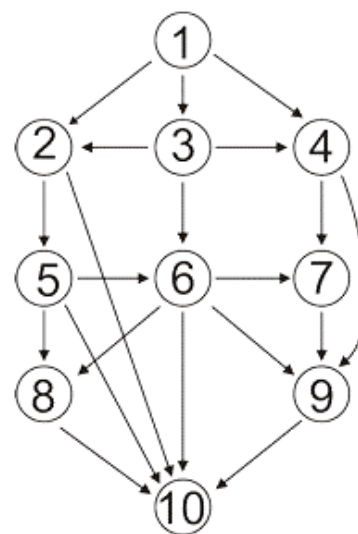
Introducció

En aquesta ponència ens referim a temes clau d'una crisi socioecològica, que es manifesta ja a escala planetària, com a complement als aspectes tractats a la ponència sobre "Educació i sostenibilitat", ja publicada; per això intentaré estalviar reiteracions, desenvolupant aspectes no estudiats i aportant un enfocament que mostra relacions d'interdependència, a partir de la meua experiència i d'alguns treballs inèdits. Penso que és impossible abordar aquests temes des d'una perspectiva estrictament tècnica i freda, com si fossin una realitat objectiva separada de la vivència interna, així que combinaré la presentació d'algunes dades i continguts que resulten de l'anàlisi de fets socioecològics contrastables, amb punts de vista i raonaments lògics que sorgeixen de la meua percepció i pràctica subjectiva. És inevitable introduir conceptes nous o poc divulgats, però no oblidem que tot concepte o definició és transitori, canviant a partir de la pròpia percepció i contacte amb la realitat. Aconseguir que aquests escrits no siguin tòpics i esdevinguin actes significatius comença per la qualitat de la motivació amb la qual això s'escriu i es llegeix. Així que desitjo i confio que pugui arribar al màxim de persones, amb l'aspiració que aquest treball sigui beneficiós tant per a la societat com per a l'entorn.

Sento que escriure sobre els dos conceptes que formen el títol comporta una gran responsabilitat, ja que és gairebé impossible no referir-se a la interrelació entre continguts i pràctiques tan afins com la **sostenibilitat ètica i ecològica**, la **qualitat de vida**, l'**educació proambiental**, l'**ètica de l'altruisme intel·ligent**, la **convivència pacífica**, la **participació responsable i compartida en favor de la gent i la biosfera**, etc. L'**Educació per a la Responsabilitat** és el fil daurat que guiarà el meu intent de lligar aquests aspectes.

Com a breu resum del contingut de la ponència, exposaré tot seguit una bateria dels conceptes principals (no necessàriament definits al text) i l'arbre que els relaciona més o menys seqüencialment:

1. Educació integral o universal
2. Salut psicofísica
3. Disciplina ètica individual
4. Educació proambiental
5. Pacificació individual
6. No-violència amb els altres i l'entorn
7. Conservació de la biosfera
8. Convivència tolerant
9. Sostenibilitat ecològica
10. Qualitat de vida

Marc conceptual i situació de partida.

Encara que només sigui per tenir un referent comú amb els fòrums internacionals d'"experts" i amb altres ponents que hi fan aportacions, reproduiré les següents definicions com a base de partida, a més d'aportar-ne d'altres que crec que són complementàries:

Sostenibilitat: El **desenvolupament sostenible** (DS) és aquell que satisfà les necessitats de la generació present sense comprometre la capacitat de les generacions futures per acomplir les seves pròpies necessitats. El DS implica ajustar i aclarir dos conceptes fonamentals:

- Les "necessitats", en particular les necessitats essencials dels menys afortunats, que haurien de tenir prioritat sobre les altres (encara que, en un sentit definitiu, el més desitjable és que, mitjançant un treball de voluntat disciplinada, cada persona desenvolupi la força interna de la "no-necessitat" o acontentament amb allò senzill i suficient).
- La idea de "limitacions", que encara ens vénen imposades per l'estat actual de la tecnologia i per l'organització social (Comissió Mundial del Medi Ambient i del Desenvolupament, 1988, pàg. 67). (Encara que, qualitativament, és radicalment més significatiu plantejar la sostenibilitat en termes de restringir les ànsies egocèntriques d'explotar la natura i les persones, que no és un límit material extern).

En definitiva, si bé el desenvolupament material pot ésser efectiu en una primera fase, molt millor si no destrueix la qualitat ambiental. Més endavant, un cop han estat cobertes les necessitats materials bàsiques de la població, cal abandonar tota idea obsessiva d'un creixement econòmic il·limitat a costa de carregar-se la base de recursos, que no pot sostenir-se des del moment en què els béns naturals, el territori, són finits, o bé, si són renovables, s'han de gestionar i conservar si es volen usar els seus excedents a llarg termini. Per tant, en una segona fase, el que cal desenvolupar infinitament són les qualitats ètiques i la responsabilitat, que permetrà una convivència pacífica entre la gent i la biosfera. Així com un infant augmenta físicament fins a un punt en què s'atura de créixer i, a partir d'aquí, desenvolupa altres aspectes i qualitats psíquiques i emocionals, el DS o la Sostenibilitat ha de ser entesa de manera similar. Per tant, l'abús que es fa de termes com "creixement sostenible", no és més que una manipulació aberrant, contradictòria i interessada del concepte original.

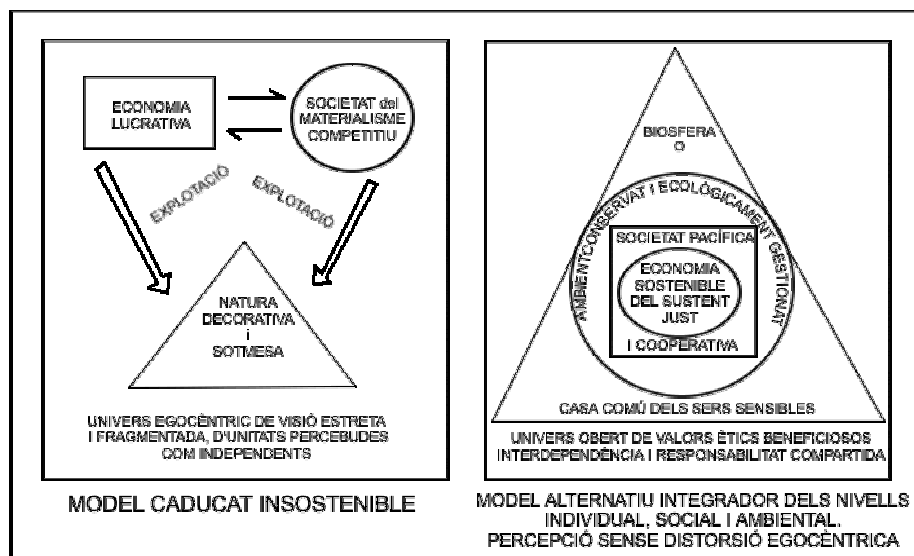
La **capacitat de càrrega ecològica o ambiental** és la màxima càrrega que pot ser imposada al medi (natural) sense fer-lo malbé. La càrrega humana és funció no tan sols de la població, sinó també del consum per capita, i aquest últim està augmentant més ràpidament que l'anterior a causa, precisament, de l'expansió del comerç i la tecnologia. Al món se li exigeix acomodar no tan sols més gent, sinó també més gent

`gran'...Per exemple, el 1790 la mitjana diària estimada de consum d'energia per persona a Amèrica era de 11.000 quilocalories. El 1980 havia augmentat fins a 210.000 kcal./dia (Catton, Rees, 1986). S'adopta aquesta definició a causa de la nostra aparent habilitat per a incrementar la nostra capacitat de càrrega eliminant altres espècies vives, i important recursos localment escassos amb l'ajut tecnològic.

Altres termes similars, que formen una **família d'indicadors territorials de sustentabilitat**, són:

- **Capacitat de càrrega apropiada o robada:** És la part dels fluxos de recursos biofísics i de la capacitat d'assimilació de residus per unitat de temps, del total global, apropiats per a una població o economia determinades.
- **Peuada ecològica:** L'àrea de territori productiu o ecosistema aquàtic necessària per produir els recursos utilitzats i per assimilar els residus produïts per una població definida amb un nivell de vida específic, on sigui que es trobi aquesta àrea.
- **Planetoide personal:** Peuada ecològica per capita.
- **La justa porció de terra:** El territori ecològicament productiu "disponible" per capita a la Terra. Actualment entorn d'1.5 ha (1995). La justa porció d'oceà (ecològicament productiu -plataforma litoral i estuari- dividits pel total de població) és de poc més de 0.5 ha.
- **Dèficit ecològic:** El nivell de consum de recursos i descàrrega de residus d'una economia o població definides, que excedeix la producció natural sostenible de la regió o localitat i a la seva capacitat assimilativa (també, en termes espacials, és la diferència entre la peuada ecològica d'aquesta població o economia i l'àrea geogràfica que ocupa).
- **Bretxa en la sustentabilitat:** Una mesura de la disminució del consum (o de l'increment de l'eficiència material i econòmica) requerida per eliminar el dèficit ecològic. (Pot ser aplicada a escala regional o global). (Rees, 1996).

Un esquema que ens pot ajudar a veure els factors elementals que interactuen per a la sostenibilitat és aquest:

Alguns principis i objectius generals de sostenibilitat:

- La sostenibilitat ètica ha de ser la base de la sostenibilitat ecològica, ja que si sols s'actua en el nivell extern i material, només es tractaran els símptomes i es deixaran intactes les causes profundes de la crisi socioecològica. Per això, fonamentalment, la sostenibilitat té com a objectiu posar límits a l'afany egoista de perjudicar-manipular la natura i les persones; per tant, comença pel compromís individual de responsabilitzar-se dels propis actes, renunciant a culpar els altres dels resultats derivats dels mateixos.
- La sostenibilitat no és compatible amb actuacions que afavoreixin un sector socioambiental i empobreixin o deixin en desavantatge a altres, a nivell local, regional i planetari.
- La sostenibilitat és completament incompatible i inaplicable en societats i territoris, en les seves primeres fases, on regeixin uns valors, un model cultural i unes pràctiques socioeconòmiques centrades en l'alabança contínua de l'expansionisme lucratiu, el creixement indefinit dels indicadors macroeconòmics quantitatius, l'explotació i el consumisme immoderats dels béns i recursos naturals escassos (no renovables), així com d'altres formes d'actuar motivades en el maltracte i la manca de respecte a les persones i al medi.
- La sostenibilitat no és correcta o vàlida si implica tècniques de gestió ambiental agressives i destructives, les quals afegeixen un conflicte més als ja existents.
- La societat sostenible ha de renunciar a transformar el món material extern per a adaptar-lo a la seva expectativa de benestar; l'objectiu és ben al contrari: acceptar les característiques externes, i adaptar-se a elles, amb uns mitjans i una tecnologia no destructiva a escala adequada. És a dir: més quantitat i més gran no significa millor.
- La sostenibilitat ha de ser entesa com el desenvolupament d'un procés gradual, que no pot aplicar automàticament la mateixa fórmula a cada tipus de societat. Així, mentre que les variables de les bases ètiques de no-violència envers els altres, la biosfera i un mateix i el manteniment d'una motivació altruista no manipuladora no poden ser corrompudes i són universalment vàlides, el grau d'aplicació tecnològica i l'assoliment per al conjunt de la població de les necessitats bàsiques com vivenda, aigua, educació, sanitat, treball, drets humans respectats, i alguna altra, dependran de la situació particular de partida en què es trobin.

Objectius i líndars externs de sostenibilitat.

En un nivell d'actuació més superficial (i en el qual Menorca i Ciutadella s'hi troben fins i tot molt endarrerits), podem resumir en un objectiu mínim el fet que es dona

una atenció inicialment adequada a la qualitat del medi: **aconseguir un balanç favorable entre activitats impactants i accions amortidores i de restitució ambiental**. Això és simplement així, perquè persisteix una situació insostenible definida pel fort desequilibri entre impactes produïts i accions de restitució ambiental programades i executades correctament (diguem que, sense exagerar, es dona una proporció negativa de 50 a 1 en un any, amb la qual cosa el dèficit d'accions favorables s'acumula fins fer-se insuperable), ja que gairebé no s'actua revisant i corregint els plantejaments erronis de base. Mentre no es capgiri aquesta tendència, presumir de sostenibilitat és més bé un sarcasme.

A més de l'anterior, i seguint en el nivell d'actuacions externes elementals, cal posar-se al dia urgentment en la realització d'estudis ecològics quantitius i qualitius que mesurin i identifiquin la **capacitat ecològica de càrrega dels sistemes o ambients naturals i seminaturals dels paisatges menorquins**. Això és imprescindible per a saber com absorbeixen aquests ambients els impactes del seu ús o abús que degraden la seva qualitat, esbrinant quin és el seu **sostre de reversibilitat** en una situació de restitució natural o successió ecològica favorable a estadis de major maduresa i diversitat. El fet és que, conscientment o inconscientment, la major part dels abusos, planificacions i aprofitaments dels boscos, aigües freàtiques, litoral, recursos no renovables, etc., es consumeixen sense prevenir que no impliquin hipoteques o costos ambientals irreversibles per a les generacions actuals i futures d'usuaris, que no han pogut decidir el model de desenvolupament que s'imposa avui, amb els seus impactes i canvis territorials i paisatgístics sovint irreversibles.

En paral·lel, és inqüestionable la urgència de l'objectiu d'aconseguir una capacitat de gestió relativament autònoma i lliure de condicionaments distorsionadors externs, per tal que el procés de desenvolupament sigui el més **autosostenible** que es pugui (sense excloure la coordinació, aprenentatge i cofinançament amb altres instàncies). És a dir, que l'organització d'una gestió integrada, de caràcter preventiu i curatiu sigui feta a partir de criteris insulars, decidits políticament i ajustats tècnicament des de Menorca, des d'on millor es puguin conèixer les necessitats a cobrir. També hem d'admetre que sovint la visió localista és curta de mires i va endarrerida pel que fa a coneixements i habilitats, a més de ser administrativament rígida.

Els **llindars de sostenibilitat externa** resten definits pel principi de **no superar un nivell d'impactes negatius ecològicament reversible**. Això va molt lligat a les pràctiques quotidianes d'una **gestió ambiental sostenible**, de la qual en destaquem els tres paràmetres de:

- assolir una **taxa de reversibilitat favorable que permeti que les accions de restitució ambiental superin les accions degradants de la qualitat**;
- establir un **sistema preventiu dels impactes negatius** que permeti vigilar la qualitat ambiental, actuar i controlar l'origen d'aquests i, alhora, fer efectiu un **sistema de garanties** jurídiques, disciplinàries, de formació tècnica qualificada i

de sensibilització, educació i implicació coresponsable del públic, superant els grans retards acumulats.

- per últim, **revertir el balanç ecològic negatiu quant als fluxos d'energia i materials**, que fan de l'illa un territori i una societat econòmicament i termodinàmicament fràgils per la seva perillosa i elevada dependència de factors externs incerts i poc o gens controlables.

Tocant ara de peus a terra a Menorca, per a disposar d'un referent pràctic, enumerarem sense comentari la llista **d'indicadors sintètics de sostenibilitat** que l'**Observatori Socioambiental de Menorca (OBSAM-IME)** ha seleccionat per fer-ne el seguiment, després d'un interessant treball en tallers de participació ciutadana:

1. Evolució dels usos del sòl (% d'usos urbans i agrícoles intensius).
2. Classificació del sòl.
3. Residus recollits al conjunt de platges de Menorca en temporada turística.
4. Pressió pesquera anual.
5. Embarcacions fondejades al litoral.
6. Finques ramaderes en actiu.
7. Càrrega ramadera bovina.
8. Parc mòbil mensual de turismes.
9. Capacitat màxima d'allotjament de Menorca.
10. Visites a un equipament (representatiu) del patrimoni cultural: Fort de Marlborough.
11. Visites al Parc Natural de s'Albufera des Grau.
12. Conservació de la diversitat del paisatge.
13. Superfície inclosa dins espais naturals protegits.
14. Superfície d'alzinar madur.
15. Parelles d'àguila peixatera (i per extensió, el conjunt d'espècies d'ocells de presa).
16. Diversitat i abundància d'ocells aquàtics en zones humides.
17. Pressió humana a les platges.
18. Cobertura de vegetació natural a les dunes.
19. Estat del medi marí.
20. Nivell piezomètric de l'aqüífer des Migjorn.
21. Reutilització d'aigua depurada.
22. Llicències d'obra per a noves construccions.
23. Pressió humana diària.
24. Emissions directes de CO₂ a l'atmosfera.
25. Generació de residus sòlids urbans.
26. Residus sòlids urbans recollits selectivament i total reciclat.
27. Pes de l'ecologisme dins el teixit associatiu.

Tot i que considerem aquest llistat una referència bastant vàlida com perquè tots els ciutadans i totes les administracions la prenguin com a referent per a mesurar la pròpia responsabilitat en el grau de sostenibilitat, s'ha de dir que l'OBSAM, a efectes d'operativitat, l'ha reduït a 14 indicadors que reuneixen més fàcilment les característiques de: rellevància, objectivitat mesurable, comunicació i la possibilitat

de fer accions avaluables. Aquests indicadors seleccionats són els números: 1, 8, 9, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26 i 27.

Educació universal i qualitat de vida.

Donant una passa més, assajarem una definició que requereix encara més compromís:

Sostenibilitat ètica: "És la capacitat, primer individual i després col·lectiva, que, sorgida de la motivació i voluntat disciplinades, assegura una conducta gradualment millorada, que evita tot tipus d'accions perjudicials per a un mateix, els altres i la biosfera, siguin realitzades amb el cos, la paraula o el pensament, implicant-se a més a més en tot tipus d'accions benéfiques i d'ajuda, sense esperar res a canvi" (proposta personal provisional).

Ara podem precisar millor dient que el desenvolupament humà és un procés en el qual convencionalment hom es corromp i alimenta el desig de **tenir il·limitadament** (creixement quantitatiu insostenible i mai satisfactori), si no decideix disciplinadament, per un sentit o valor ètic, de respectar-estimar la biosfera, els altres i a si mateix, moderant el primer aspecte, de naturalesa material, amb la **voluntat d'ésser** (desenvolupament qualitatiu que contribueix a una felicitat o satisfacció duradora). El desenvolupament qualitatiu, de base ètica, no tan sols facilita i inclou les necessitats bàsiques materials d'ara i del futur per a tothom, sinó que és la base per a garantir l'harmonia social i el benestar afectiu i psicològic de les generacions actuals i futures, sempre que sigui posat en pràctica per una majoria de la població.

El que ha de quedar molt clar, com a eix principal d'aquesta ponència, és que tant la sostenibilitat com la qualitat de vida són dos components i conseqüències inseparables de l'**Art de viure harmoniosament** en pau amb un mateix, amb els altres i amb la biosfera, construint una experiència quotidiana significativa i valuosa.

És a dir, l'objectiu de la sostenibilitat pot fracassar i limitar-se a un mer verbalisme oportunista per no saber reconèixer el desig egoista ni saber com pacificar-lo i curar-lo. Si no s'hi posen límits ni es talla la seva arrel, la sostenibilitat esdevé tant un concepte com una pràctica superficial i, a la llarga, una manipulació degenerada, que és el que sol succeir en la major part de les societats industrial-tecnològiques acomodades en l'abundància materialista.

Educació ambiental (EA): "És un procés permanent pel qual els individus i la col·lectivitat prenen consciència del seu medi i adquireixen els coneixements, els valors, les competències, l'experiència i també la voluntat capaços de fer-los actuar individualment i col·lectivament, per a resoldre els problemes ambientals actuals i futurs del medi ambient". (UNESCO, Moscou, 1987).

"L'EA comporta també la pràctica en la presa de decisions i en la pròpia elaboració d'un codi de comportament respecte a les qüestions relacionades amb la qualitat del medi ambient (OCDE, 1975, pàg. 53); així mateix, l'EA és més un enfocament global que una disciplina escolar separada de la resta. I que (l'EA) hauria de dur-se a terme

d'acord amb el principi d'educació integral permanent" (UNESCO, 1974). Des de la pedagogia, l'EA podria caracteritzar-se en funció de:

- La seva filosofia específica: afavorir la natura.
- El seu programa axiològic: inculcar una nova ètica.
- El seu objectiu: canviar les actituds i exercitar la presa de decisions (Sureda, Colom, 1989).

El **Programa de les Nacions Unides per al Medi ambient (PNUMA)**, explicita a la **Carta de Belgrad (1976)** la necessitat de promoure mesures auxiliars centrades en l'educació i capacitació de la població ja que, en el fons, l'EA neix com a resposta al deteriorament ambiental: "La nostra generació ha estat testimoni d'un creixement econòmic i d'un progrés tecnològic sense precedents que, si bé han aportat beneficis a moltes persones, han produït igualment greus conseqüències socials i ambientals. La desigualtat entre els pobres i els rics dins les nacions i entre les nacions és cada cop major i existeix la prova d'un creixent deteriorament del medi físic, en alguns aspectes a escala mundial... És dins d'aquest context on haurien d'establir-se les bases d'un nou programa mundial d'educació ambiental".

Dos anys més tard, la declaració de la **conferència intergovernamental de Tbilisi sobre EA** es reafirma en el text d'abans dient:

"La defensa i la millora del medi ambient per a les generacions presents i futures constitueix un objectiu urgent de la humanitat. Per aconseguir aquesta empresa s'hauran d'adoptar amb urgència noves estratègies, incorporant-les al desenvolupament...; l'educació ha d'exercir una funció capital amb vistes a crear la consciència i la millor comprensió dels problemes que afecten el medi ambient" (UNESCO, 1978).

I novament la Carta de Belgrad afirma com a **objectius de la EA**:

"Aconseguir que la població mundial tingui consciència del medi ambient i s'interessi per ell i pels seus problemes connexos, i que compti amb els coneixements, aptituds, actituds, motivació i desitjos necessaris per a treballar individualment i col·lectivament en la recerca de solucions als problemes actuals i prevenir els que poguessin aparèixer successivament".

Per últim, la **Unió Internacional per a la Conservació de la Natura**, en la seva **Estratègia mundial per a la conservació**, estableix aquestes condicions per a definir una societat com a sostenible:

- Manté la qualitat dels sistemes i processos ecològics sustentadors de vida i biodiversitat.
- Garanteix la sustentabilitat dels usos dels recursos renovables i redueix a un mínim l'esgotament dels no renovables.
- Es manté dins la capacitat de càrrega dels ecosistemes sustentadors.

- Activa els punts de suport a la conservació: la investigació i gestió aplicada, l'educació proambiental i la implicació responsable i compartida de la societat.

I evidència que: "(l'EA) haurà de transformar el comportament de tota la societat en relació amb la biosfera, si es pretenen atansar els objectius de la conservació. Es requereix una nova ètica en relació a les plantes, els animals i, fins i tot, als éssers humans, per tal que les societats puguin viure en harmonia amb el món natural del qual depèn la seva supervivència i benestar. A llarg termini, la tasca de l'EA consistirà en el foment o enfortiment de les actituds i del comportament que siguin compatibles amb aquella nova ètica" (UICN, 1980, ap. 13).

Com és lògic, aquí no es tracta d'enumerar les nombroses definicions, declaracions i les seves successives matisacions posteriors, sinó de bastir un marc de referència suficient per situar-nos ràpidament en matèria. Més endavant, provaré de fer veure la limitació més important que hi veig, però sí que és fàcil comprovar, de partida, que no és possible comprendre la clara interdependència entre aquests àmbits sense una mirada o enfocament **transversal**, d'amplis horitzons, que redueixi els prejudicis, les desconfiances i les pors a la mínima expressió; si no és així, l'acord social no serà possible i la crisi continuarà incrementant la seva espiral de gravetat, tal com es pot comprovar veient la situació actual, tant a escala local com mundial, després del curt lapse temporal que ens separa d'aquests textos consensuats teòricament.

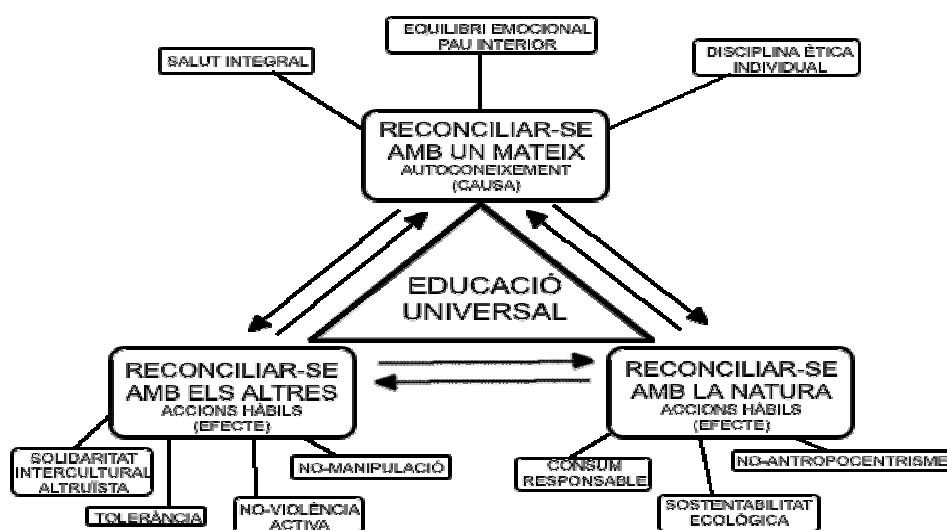
Per tant, resumint aquests primers paràgrafs, la **sostenibilitat ecològica** s'ha d'aconseguir a partir de la **conservació de la biosfera**, que alhora és un dels objectius fonamentals de l'educació ambiental, la qual pretén treballar simultàniament amb l'ajuda del coneixement de la funcionalitat i les interaccions en els sistemes naturals, així com amb la sensibilització i els sentiments humans positius envers l'ambient.

Ara bé, cal dir de seguida que ni per la limitació de les definicions anteriors, ni del lligam clar entre aquests tres àmbits, ni de la seva aplicació més o menys voluntariosa, no en podem deduir linealment la conseqüència de la qualitat de vida. Per què? Perquè sols centren la seva atenció en la qualitat del medi i els factors externs o materials; el factor humà i la manera d'emotllar les seves motivacions, forces instintives i conductes als objectius requerits, resten inèdits i gairebé gens desenvolupats, deixant en mans de l'EA l'esperança del canvi d'actituds, però mai definint la manera d'aconseguir-ho. Argumentaré alguna cosa més al respecte, ja que considero que aquest punt és la clau que aclareix la confusió sobre les causes de la crisi socioecològica. Es tracta d'entendre que la sostenibilitat ecològica, que significa una conservació dels recursos naturals i que ve a ésser una mena d'egoisme intel·ligent, **no implica ni s'acompanya automàticament de la pràctica d'una sostenibilitat social o ètica**, que equival a unes relacions de convivència tolerant i pacífica, les quals impliquen prèviament un compromís ètic individual de no perjudicar o manipular i, encara més, d'ajudar de manera altruista els altres i la biosfera. Per tant, cal corregir l'error de l'equació: EA + SOSTENIBILITAT + CONSERVACIÓ DE LA BIOSFERA = QUALITAT DE VIDA. Perquè sigui vàlida, cal incloure i tenir a favor els factors immaterials referits a la conducta ètica,

pacífica, tolerant i altruista, per a la qual no basta una comprensió intel·lectual, una organització de democràcia formal o la garantia d'uns suposats progrés i benestar merament materials, per citar alguns dels tònics amb què habitualment la nostra societat se sol autojustificar i enaltir.

Per tot això, cal posar-se d'acord el més aviat possible i corregir les ambigüitats tant de l'aparell conceptual com dels medis pràctics amb què fem front a la crisi socioecològica. Entre altres coses perquè l'EA no sap com treballar amb les emocions o actituds mentals negatives de l'home (les mil màscares de l'egoisme) ni com transformar-les. I perquè la conservació ambiental i la sostenibilitat només s'ocupen, habitualment, d'objectius materials externs a la persona, abandonant sovint el compromís d'educar, establir i fer respectar els **límits** en l'ús dels recursos naturals (de fet, en el fons es tracta de posar límits a l'egoisme, compromís que sempre ha de començar per un mateix i per al qual la ciència-cultura-religió que ha sorgit del model convencional de percebre i entendre el món fragmentàriament, no sap com actuar; en tot cas l'EA és la seva resposta parcial més elaborada), així com de diferenciar entre **necessitats bàsiques i necessitats falses o sumptuàries**.

Arribats fins en aquest punt, estem en condicions de proposar un model sintètic que fusioni en un esquema els **tres aspectes d'un model comprensiu de treball transversal: amb un mateix, amb l'entorn i amb els altres**, necessàriament lligats en la seva interdependència en favor d'una **educació universal en valors ètics**:

L'esquema sintètic anterior també pot integrar la complementarietat dels **Tres Ulls del Coneixement** a l'abast de l'home (v. K. Wilber, 1991) i servir de base a un model comprensiu alternatiu de la realitat, com un camp unificat d'interdependències que en el nostre entorn cultural són encara enteses i practicades com a disciplines independents: l'observació de les aparences sensorials externes, la capacitat analítica i d'enraonament lògic o abstracció conceptual i la capacitat del coneixement directe per a la saviesa intuïtiva; cada nivell superior conté els anteriors i els transcendeix.

L'esquema podria ser objecte d'un desenvolupament més i més detallat, però ens limitarem a indicar una selecció d'algunes branques secundàries a partir de les tres bàsiques:

1. De la branca del **treball intern causal i silencios amb un mateix**, també en podríem dir emancipació i pacificació individual, en destaquem simplement l'ampli camp de l'autodisciplina conscient, que ens porta a la salut integral psicofísica. El seu mètode actiu és la **meditació analítica i la que es concentra unipuntualment**, que pot practicar-se en solitari o en grup.
2. Com a resultat de l'anterior, la branca del **treball amb els altres** o l'harmonització de la convivència i de l'equilibri entre drets i responsabilitats, n'obtenim derivacions com la tolerància intercultural, la coeducació intersexual, la no-violència responsable, la cooperació solidària interfronterera, etc.
3. També com a resultat de la primera branca principal, es desenvolupa un resultat d'**harmonització ecològica amb la biosfera**, a partir de la pràctica responsable d'una vida sana, senzilla i no agressiva amb els éssers vivents i l'entorn proper i el Planeta o casa comuna. D'aquest àmbit en deriven activitats com l'educació proambiental, la sustentabilitat aplicada a l'ordenació territorial, el consum responsable o acontentament amb allò suficient, la capacitació per a la participació responsable i compartida en la resolució de conflictes ambientals, la difusió d'una informació i capacitació tècnica de qualitat sobre i en favor de la Natura i el Planeta i, també, d'altres.

Ara estem en condicions de proposar una definició provisional de **qualitat de vida** que penso que és coherent amb el que es ve dient:

Qualitat de Vida: "És un sentiment gradual de plenitud psicofísica, que depèn d'una percepció mental capacitada, fins i tot, per transformar positivament les circumstàncies aparents més adverses, i que integra harmoniosament un treball compromès i generós, sense aferrament, en els àmbits interdependents d'un mateix, amb els altres i amb la biosfera".

Així, sens dubte, la qualitat depèn de no deixar perdre l'oportunitat de desenvolupar el màxim possible, segons les pròpies capacitats, les potencialitats humanes. Això requereix prendre consciència d'haver nascut en un entorn i unes condicions amb dons i llibertats precioses (que varien en cada persona pel que fa al grau); que cal utilitzar aquestes oportunitats per allò millor des d'ara mateix, donada la incertesa del moment d'una mort segura: és a dir, viure de la manera més qualificada com a millor preparació de l'art de morir dignament. Potser com a assegurança protectora contra el temor paralitzant de la mort i el malestar inevitable, calgui un triple refugi creant un entorn de confiança interna i externa: elegir els millors mestres, les millors ensenyances i pràctiques i les millors companyies que ajudin en les dificultats del camí de la vida. Per tant, sembla recomanable deduir que cal viure actuant amb la major excel·lència motivacional i ètica possible. Un

document que contextualitza i sintetitza això, en part, és el **Manifest 2000 de la cultura i la pau**, difós per la UNESCO, que proposa aquesta fórmula:

"Em compromet, en la meua vida quotidiana, en la meua família, en la feina, en la meua comunitat i en el meu país a:

- * Respectar totes les vides.
- * Rebutjar la violència.
- * Practicar la generositat.
- * Escoltar per comprendre.
- * Preservar el Planeta.
- * Reinventar la solidaritat.

Confio que es pugui entendre, al menys inicialment, **la importància de la percepció sensorial i conceptual** que individualment es tingui de la realitat, com a condició configuradora de la qualitat de vida interna. En efecte, cal parar l'atenció a la manera com, en dependència de les nostres motivacions, percepcions, pensaments, accions causals i efectes experimentats, conformem la nostra vida. Tal com ens indica aquesta dita suffi: "La percepció va parella amb la naturalesa. Segons com som, així percebem i així cream el nostre món particular, que pren l'aparença de paradís o infern.(...) En el deformant mirall de la ment, potser un àngel tingui l'aparença d'un dimoni". I com ha ensenyat el savi indi **Chandrakirti** (s.VII): "Un estat mental indisciplinat dóna origen a les emocions aflictives enganyoses, que propulsen un individu a l'acció negativa que, al mateix temps, crea l'entorn nociu en el qual viu la persona". Així veiem establert el procés mental creador, mitjançant la llei de causa-efecte, d'una existència ignorant i un entorn de patiment en què hom viu; en aquest context, hem d'entendre les emocions aflictives com les actituds mentals distorsionades de percebre el propi jo i el món (tals com la ignorància, l'aferrament desitjós, l'aversion hostil, l'orgull, l'enveja, etc.), la qual cosa provoca una comprensió errònia. En definitiva, són formes no vàlides de percebre i d'experimentar, ja que produeixen resultats de patiment.

Com a premisses de guia personal en referència a això, es pot establir que no són dignes de confiança absoluta ni les impressions subjectives ni els prejudicis condicionats sobre les aparences ordinàries, ja que els instruments perceptius que utilitzem habitualment per jutjar el món, que són els nostres sentits i la consciència mental vulgar, tenen un poder molt limitat; i la veritat és que, en molts aspectes, fins i tot els animals ens superen quant a capacitats sensorials. Un altre aspecte complementari de la percepció errònia o distorsionada és no reconèixer-se a un mateix com a part d'un conflicte que ens toqui de prop; si no s'ha après a mirar i a veure cap endins d'un mateix amb honestedat, és molt possible que no s'accepti un conflicte com un repte que pot ésser transformat en positiu. En aquest nivell és molt important acceptar el repte d'observar-se i experimentar amb un mateix els canvis, veient com, per exemple, si per la influència de les emocions aflictives hom actua negativament per por, el que passa és que hom recull un resultat negatiu o insatisfactori, i viceversa. Cal experimentar-ho per a convèncer-se, i així hom té l'oportunitat i el privilegi de convertir-se en el creador conscient del propi entorn de

qualitat o de patiment. I així fins al punt en què, quan les portes de la percepció sensorial, conceptual i mental estiguin purificades, podrem veure les coses tal com són, infinites i no fragmentades, i deixarem de buscar la qualitat de vida fora de nosaltres.

És clar que la qualitat de vida requereix premisses acompanyants tan clares com que l'entorn vital extern sigui net o sense contaminació en l'aire, la terra i les aigües; que el silenci es valori molt, així com la qualitat dels paisatges naturals-rurals-urbans; la diversitat biològica sigui servada i els processos ecològics essencials es mantinguin sans, etc. Però tot això, i més, requereix una fonamentació prèvia profunda en la qualitat de les motivacions ètiques individuals i de les relacions sociocomunitàries, de les quals se'n derivaran, en coherència, tot un seguit de resultats com la serenitat ambiental, la manca d'estrès i tensió competitiva, l'equilibri emocional, un clima d'acollida comunitària que se solidaritza amb el malestar aliè i sap com amortir-lo, etc. No ocultem, però, que aconseguir aquest tipus de qualitat es fonamenta en un treball intern de disciplina mental compromesa.

Vindria a ser no sols el resultat lògic extern d'una educació per a la sostenibilitat, aplicada pel conjunt de la societat, sinó principalment un resultat que depèn en gran part de la percepció i la vivència interna individual. Més que al progrés del benestar material, es refereix al progrés de l'evolució psicològica o de qualitats mentals de cada persona, i tan sols a partir d'això es pot desplegar en forma de conducta multiplicadora de millores compartides amb els altres.

Potser aquí és adequat citar el perfil de salut mental de la persona que, segons la psicologia humanista, s'apropa a la meta de l'**autorealització** que, més que una necessitat biològica, és un objectiu que sorgeix només quan s'han vist satisfetes les necessitats materials (alimentació, llar) i socials (seguretat, afecte). Són persones excepcionalment lúcides, creatives, honestes, espontànies, jovials i amb una vitalitat que els permet afrontar les tasques difícils que es proposen. El resultat és que viuen una vida més plena, més digna de ser viscuda, assaboreixen amb major delit les coses quotidianes, tenen menors dependències a objectes mundans externs i mostren un major compromís amb el món.

A. Maslow selecciona 14 valors interdependents de les experiències-cim o preferències de les persones autorealitzades: veritat, bondat, bellesa, integritat, vida, peculiaritat, perfecció, consumació, justícia, simplicitat, riquesa, no-esforç, caràcter lúdic i autonomia. I, en paral·lel, **C. Rogers**, un altre psicòleg humanista que ha fet escola, indica les característiques de la "Persona del demà", amb habilitat per a viure en el món transformat: sinceritat, desig d'autenticitat, escepticisme envers la ciència i la tecnologia d'avui, aspiració a la integritat, desig d'intimitat, persona-procés, afecte (no ajuda "professional"), relació plaent amb les forces de la natura (sense afany de conquesta), antiinstitucional (no-empatia envers l'excés d'estructuració, la inflexibilitat i la burocràcia), autoritat interna, no-importància d'allò material (diners, poder, premis, fama, confort...) i anhel d'espiritualitat.

Un resum del que hem exposat fins ara és que l'educació ambiental (1) + participació responsable compartida (2) + bases ecològiques de la conservació = ecodesenvolupament o sostenibilitat ecològica. I que (1) + (2) + bases ètiques de l'educació universal = sostenibilitat ètica. I, per últim, el sumatori d'aquestes dues fórmules ens aproximaria a un resultat de desenvolupament integral de qualitat.

Diagnosi sobre la sostenibilitat i la qualitat de vida de Menorca i de Ciutadella.

Coordenades socials d'avui: febleses i forteses.

2.1. Insostenibilitat ecològica mundial, de les Balears i de Menorca.

La transformació soferta per Menorca des dels anys 60 fins avui, mostra amb tota claredat la transició brusca i brutal -tant a escala temporal com espacial- d'un escenari bastant sostenible, en termes generals, a un altre actual amb moltes variables i signes que no es poden dissimular d'insostenibilitat, tant ecològica com socioeconòmica i ètica.

En efecte, Menorca, en aquestes dècades, se situa inexorablement en el nivell d'allò que convencionalment s'anomenen societats pròsperes pel que fa a signes de "benestar" material. La lectura ecològica d'això, aquí i a la resta del món, és que formem part de les societats minoritàries que, amb poca població relativa, consumim el major percentatge dels béns i dels recursos, amb el factor agreujant que aquests no són renovables, com l'energia fòssil del petroli, el territori, alguns paisatges o l'aigua potable freàtica que no es pot recuperar a escala humana fins a nivells raonables: és l'estratègia dels nous rics, que malgasten molt del que consumeixen o bé viuen amb una quantitat de recursos molt per sobre del que necessiten, per a obtenir, paradoxalment, un estil de vida amb el qual la gent es troba en permanent ansietat o insatisfacció; mai és prou el que es té. Aquest hiperdesenvolupament esdevé en creixement patològic, immadur o irresponsable, que no s'adona dels límits que cal adoptar preventivament, obtenint a canvi un altíssim cost ambiental (malestar ecològic), un creixent malestar psicològic i la degradació de la convivència, estenent les seves conseqüències d'insostenibilitat més enllà de les fronteres físiques. És a dir, una "riquesa" desordenada i relativa de l'illa no pot créixer independentment de la misèria d'altres parts del món, ja que Menorca, conscientment o inconscientment, crea dependències amb l'exterior quant a explotacions abusives de matèries primeres importades per a consums superflus, que no responen a necessitats bàsiques.

Insostenibilitat ecològica mundial.

Quantificant això en termes de **Peuada Ecològica**, a nivell global veiem que: si tota la població actual del món (més de 6.000 milions) visqués a l'estil dels nord-americans mitjans (diguem 4.5 ha productives per persona), una primera aproximació raonable del total de terra fèrtil que es requeriria, seria de 26.000 milions d'hectàrees (suposant l'actual tecnologia). Però el fet és que només hi ha 13.000 milions

d'hectàrees de terra en el planeta, de les quals sols 8.800 milions ha. són ecològicament productives per a l'agricultura, pastura o bosc (1.5 ha/persona). Així, necessitaríem dos planetes addicionals a la Terra per acomodar l'increment de la càrrega ecològica dels actuals habitants. Si la població global s'estabilitzés entre els 10 i 11.000 milions de persones en algun moment del segle actual, es necessitarien cinc Terres addicionals, i això tan sols per a mantenir, sense accelerar-lo, el nivell actual de declivi ecològic (Rees i Wackernagel, 1994).

Això és atribuïble a aquella quarta part privilegiada de la població mundial que utilitza el 75% dels recursos globals. El que la nostra cultura anomena "home civilitzat o progressat" consumeix trenta vegades més del que és imprescindible, cent vegades més als països del "primer món", aquell que té l'actitud arrogant de predicar als altres com han de viure i en què consisteix l'objectiu de la vida; cada vegada hi ha més evidència científica del fet que podríem viure igual de bé (materialment s'entén) consumint la meitat del nostre nivell de consum actual. Però la qüestió és que cada cop es gasta més a costa d'un creixement (econòmic) menor (R. Tarrach, 2002).

Insostenibilitat ecològica de les Balears i de Menorca.

A partir dels càlculs de la peuada ecològica per capita a les Balears, s'observa com les pautes de consum dels usuaris del territori ja eren prou altes el 1989, i s'han mantingut al voltant de les 4 ha per persona (quan la mitjana de l'estat espanyol són 3.5. ha/persona). Si distribuïssim els recursos del planeta d'una manera justa entre tots els habitants, ens vindrien a pertocar 1.7 ha per persona, però resulta que els qui tenen patrons de consum elevat s'estan apropiant dels recursos de poblacions d'altres territoris, així com dels de les generacions futures, hipotecant la seva qualitat de vida. Els usuaris de les Balears (turistes + residents) som insostenibles perquè la capacitat de càrrega ecològica de les Illes ha estat superada: d'aquest balanç es desprèn que, per poder cobrir l'impacte de l'economia balear, necessitaríem d'un territori productiu unes 5.7 vegades el nostre arxipèlag; per tant, som unes 5.7 vegades insostenibles. Analitzant per illes, els majors impactes corresponen a Mallorca i Pitiüses, emperò Menorca, malgrat ser inferior el seu impacte, presenta una velocitat de deteriorament ecològic superior, a causa del fet que va entrar dins el tren del turisme més tard que les altres illes i, per això, ha hagut d'augmentar la velocitat socioeconòmica per a posar-s'hi al mateix nivell(...) El turisme vindria a representar el 30% de la peuada ecològica de les Balears(...) Per tant, a la vista d'enfocaments alternatius com aquest, la lectura de les dades quantitatives de la riquesa ha de ser reinterpretada, a fi de veure si, en termes de qualitat de vida, és cert que millorem, o bé, al contrari, cada cop som més pobres. (Murray, I. 2.001)

En termes de superconsum de matèries primeres no renovables, Menorca no pot dissimular la seva contribució a la insostenibilitat, ja que l'evolució dels indicadors de consum exagerat no fa més que créixer. D'aquests indicadors, en destaquem:

- electricitat
- combustible per a transport

- territori-espai per a places turisticoresidencials i infraestructures
- aigua potable freàtica
- número de cotxes i vehicles a motor (incloent els cotxes de lloguer turístic)
- residus sòlids per habitant
- proporció entre núm. d'impactes ambientals destructius i núm. d'operacions de restitució ambiental.

2.2. El fenomen turístic com a exemple d'insostenibilitat i degradació de la qualitat de vida.

Tots aquests i molts altres indicadors d'insostenibilitat tenen un origen causal que es reflecteix en diversos nivells: un dels més subtils, potser el més important i que és molt poc valorat en la majoria de situacions, és **la percepció ambiental erròniament fonamentada**. La seva causa prové tant de l'ansietat per satisfer l'instint egoista com de la pobresa de coneixements ecològics i de sensibilitat, resultant en una defectuosa capacitat de discerniment lògic conscient de les conseqüències ètiques internes i externes dels propis actes. L'exemple quasi perfecte d'aquesta percepció errònia ens el dóna **el fenomen turístic i la distorsió ambiental** que els seus impulsors han alimentat des del seu inici, consolidant una sèrie de greus equivocacions que han suposat uns perjudicis consumats enormes, de difícil, per no dir impossible, correcció. Que consti que aquesta referència al fenomen turístic no es deu a una particular mania persecutòria, sinó a l'enormitat dels canvis de tot tipus que està provocant, així com per la seva acceleració, de tal manera que, escapant-se a un control sociopolític raonable, ha estat la principal porta per la qual tenim ara consolidats els principals indicadors de degradació de la qualitat ètica de la societat i ecològica de l'ambient. Però també és just deixar clar que tant en els sectors agroromader com industrial, comercial i financer, per citar-ne d'altres, hi ha hagut i es donen actituds i pràctiques clarament insostenibles, que no detallarem.

Resum comprensiu de les fases en què els menorquins es fan coresponsables causals del procés degeneratiu de la sostenibilitat i la qualitat de vida, a partir de la seva immersió en el model economicoturístic vigent:

1. Esgotament de l'etapa d'economia autàrquica de l'Espanya dictatorial.
2. Obertura del país (imposada d'una manera centralitzada) al mercat "comú" europeu, per a obtenir divises ràpidament, a canvi d'obrir la costa mediterrània espanyola als operadors monopolistes del mercat turístic europeu, nodrits per les masses treballadores de les ciutats industrials angleses i alemanyes, principalment.
3. S'obre una fase (sense cap garantia legal ni democràtica) de frenètica pressió de compravenda de finques litorals, amb l'objectiu de ser urbanitzades i convertides en contenidors massius de llits turístics. Els grans terratinents, els empresaris hotelers i els ajuntaments menorquins dels anys 60, 70 i part dels 80, es converteixen en els substituïdors de l'illa, que és venuda al millor postor, manipulant la societat i el territori a fi de fabricar una imatge de màrqueting de

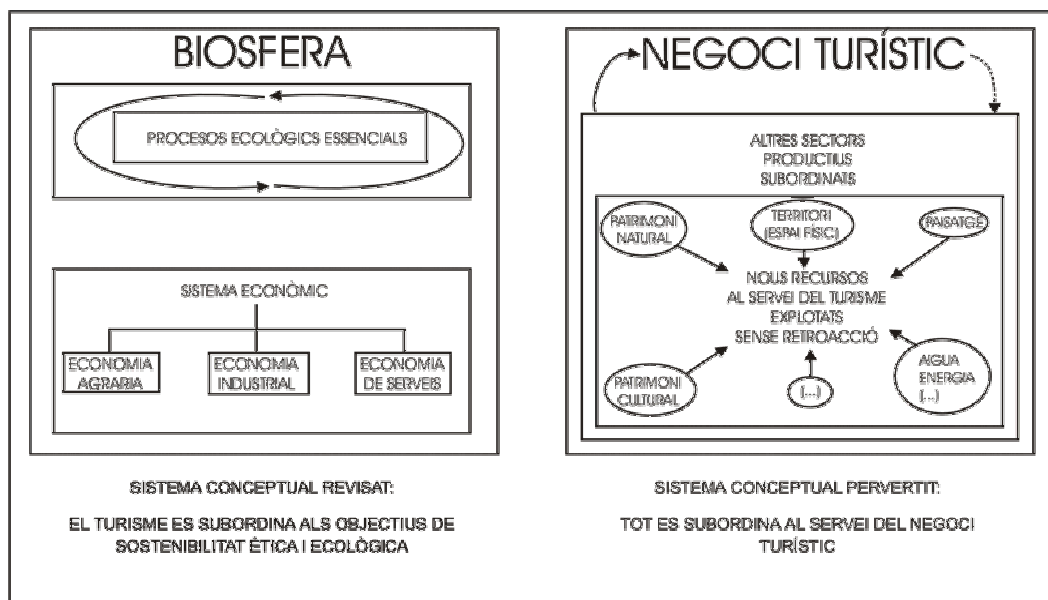
- conveniència. És l'inici brutal de la cobdícia desfermada, el regne del desig materialista sense escrúpols ètics.
4. Un cop oberta i establerta l'economia (crematística més bé) greument impactant del monocultiu turístic ("tot per al turisme i subordinat a ell"), la societat es consolida acceleradament, sense marge per a pair les conseqüències, en la seva addició dogmàtica a la religió del creixement il·limitat dels guanys i del consumisme destructiu (en fatal i cega contradicció amb la llei dels rendiments decreixents). L'extensió de les operacions de compravenda especulativa fa créixer com una taca d'oli les expectatives anhelants de lucre, fent pujar els preus en desbandada, així com els costos ambientals.
 5. La cobdícia sense fronteres d'empresaris i governants corruptes, el negoci turístic, l'estil de vida superconsumista i la degeneració ètica de la societat (a més del seu malestar psicològic) són factors interdependents d'un continu causal, els quals donen resultats seqüencialment esperables, sempre que no hi hagi la voluntat d'evitar i controlar les causes al principi del procés. No és cap misteri, ja que aquest model ha estat reiteradament experimentat amb més o menys variacions secundàries, sense que s'hagi volgut aprendre dels errors i fracassos repetits. En aquest context, dir que els ajuntaments han legitimat la urbanització-"turistització" en base a votacions-decisions democràtiques i respectables és un sarcasme irresponsable, ja que el procés ja ve viciat des d'un origen indigne èticament i legalment, des de molt abans que es constituïssin les institucions formalment democràtiques, i tampoc en aquesta fase no es pot afirmar rigorosament que hi hagués ni transparència, ni debat participatiu, ni tolerància a la crítica constructiva, ni acceptació sincera d'aportacions correctores alternatives, etc.. Tot i això, els votants són responsables dels polítics elegits, i també és un sarcasme que ara es queixin egoïstament, i exigeixin responsabilitats per les conseqüències diverses de malestar, que tenen el seu origen en aquelles decisions i votacions...

El resultat d'això és l'expansió de l'arrogància dels més fanàtics, fins al punt de condicionar la societat, el territori i l'economia amb la pretensió, sovint aconseguida, de subordinar-los a les "necessitats" del turisme. La realitat és que aquest entramat viciós es mobilitza cíclicament en funció de les expectatives de lucre d'uns pocs influents que fan molt enrenou, els quals pretenen que el teixit productiu i l'acció política maniobri en favor dels seus ambiciosos interessos, distorsionant així la percepció de tot el conjunt.

Per resumir, afirmarem que el model turístic vigent ha evolucionat condicionat pel seu inici en decisions antidemocràtiques, per dur incorporat l'inseparable paràsit de l'especulació immobiliària i urbanística (infestant de corrupció una xarxa immensa d'ambicions individuals i corporatives), per haver adoctrinat dogmàticament en la fe del creixement quantitatiu sense límits una part considerable de la societat. Tot aquest entramat actua d'una forma contraproduent a tres nivells: el de la destrucció física dels valors i recursos naturals i territorials; el de la degradació ètica dels valors de convivència i de relació social, incloent les pràctiques econòmiques i comercials; i el de la distorsió conceptual, que repercuteix almenys en:

- l'àmbit de la planificació física dels usos del territori, ja que durant molts anys s'han subordinat les funcions de planificació territorial, l'ordenació dels espais naturals i els usos "agro-silvo-ramaders" i urbanístics del sòl, així com la gestió ambiental dels recursos, a les expectatives de creixement turístic, mai limitades a temps.
- l'àmbit de la consideració del fenomen turístic des de l'angle socioeconòmic, ja que es distorsiona considerant el turisme com el "motor de l'economia", afirmació antropocèntrica que nega que la base productiva de l'economia humana és el suport ecològic dels cicles biogeoquímics i els fluxos d'energia que interactuen dinàmicament en la biosfera. Aquesta distorsió, a més, provoca l'engany de considerar el turisme i els seus interessos crematístics com un factor en favor del qual l'activitat social i les decisions polítiques i programes institucionals han de subordinar-se, com si fossin servents i deutors acrítics del turisme.
- l'àmbit sociocultural, on la distorsió de considerar el model turístic vigent com a "factor cultural objecte de respecte i protecció" pretén dissimular o negar que allò que més domina i destaca és el seu component mercantil, malversador de recursos, no culturitzador i inductor de "deseconomies" locals i regionals.

En aquest punt, sembla adient presentar, en dos esquemes contrastats, el resum del que podríem anomenar el "sistema conceptual pervertit" i el "sistema conceptual revisat", que relaciona jeràrquicament el fenomen econòmic del turisme amb el marc ambiental dins del qual s'hauria de considerar inserit o subordinat:

De tota manera, i a pesar de tot això, també hem de ser capaços de reconèixer la certesa que aquest model ha proporcionat treball i ha enriquit materialment un nombre considerable de menorquins i habitants d'altres regions del país. Fins i tot

s'accepta el fet d'un cert intercanvi i enriquiment cultural, a partir de visitants inicials que llavors s'han convertit en residents (d'altres amb major sensibilitat han marxat decebuts per la pèrdua de qualitat natural i de la societat que varen conèixer durant els anys 60, creient que no s'ha sabut custodiar amb responsabilitat el seu patrimoni), que s'han relacionat o integrat més o manco amb alguns cercles de residents, però no oblidem que això ha succeït a molt petita escala i no té prou poder per a modificar els resultats globals. Ara bé, la qüestió que des de la perspectiva de la qualitat de vida cal plantejar-se és: quin ús se n'ha fet majoritàriament d'aquests aparents avantatges externs de treball temporal abundant, diners i confort material, relativa disponibilitat de temps d'oci? Se'ls ha utilitzats per a incrementar la salut integral psicofísica, per a tenir més cura i respecte pel patrimoni natural i cultural, per a millorar la convivència i incrementar el nivell cultural mitjà, cultivant els valors ètics que defineixen l'excel·lència de les persones i la tolerància social? O més bé veiem que les persones no saben què fer del seu oci, s'avorreixen, busquen diversions o formes de "matar el temps" que són destructives ambientalment i autodestructives pel que fa a la salut? Cal incloure l'autocrítica sincera i honesta, si es pretén avaluar de manera més equànime i completa els pros i els contres de la influència del fenomen turístic en nosaltres i en la natura.

El resultat madurat d'això és l'extensió entre la població d'una sèrie de creences que neixen de les abans esmentades **percepcions errònies**, de les quals n'anomenem algunes:

- Confondre desenvolupament sostenible (DS) amb creixement expansiu o sostingut dels guanys lucratiu i dels indicadors macroeconòmics, que resulten de l'especulació i d'una comptabilitat falsejada, que amaga o ignora els costos ambientals que produeix el creixement.
- Confondre la qualitat de vida amb el nivell de renda o únicament amb el confort material.
- No entendre la incompatibilitat bàsica entre el DS i l'egoisme materialista dels negocis especulatiu i d'altres formes d'abús i explotació de la natura i la mà d'obra.
- Creure que la conservació ambiental i una economia sana i viable van separades i són incompatibles (la patronal PIME-Menorca advertia fa uns anys que "La Reserva de Biosfera (RB) no ens interessa si atura l'activitat productiva de les empreses").
- Donar per vàlid un desenvolupament que implica confort material a costa de destrucció de la qualitat natural i humana.
- Creure que la responsabilitat del DS i la RB és només competència de les institucions de govern, i que això justifica la passivitat no participativa i la crítica pessimista i gratuïta.
- Confondre interessadament les ambicions i la cobdícia personals o corporatives amb les "necessitats" del territori, abanderant una defensa gelosa i sacralitzada de la propietat privada com a valor absolut i convertint la natura amb un objecte inert, obligatòriament explotable i rendible, a costa dels seus valors intangibles.

- Adjudicar-se en exclusiva, alguns propietaris i empresaris, el mèrit del modelatge del paisatge rural, ignorant la resta d'actors vivents i no vivents que interactuen amb els processos ecològics subjacents.
- Distorsionar fent negatiu el procés de la successió natural de les comunitats biològiques (com el bosc, per exemple), impedit que puguin evolucionar al seu aire, creient que això seria un desastre irresponsable: "El bosc sense "netejar" està "brut" i és improductiu". Es tracta de mentalitats antiquades, incapaces de comprendre que els usos de la natura per part d'una societat, que no és la dels nostres avis, poden ser avui més generosos i menys productius.
- Distorsionar cobdiciosament la RB, considerant-la inútil si no ve acompanyada de prebendes ("La RB es como una medalla sin pensión": Patronal de la Construcció de les Balears). Molt similar a l'actitud d'apropiar-se i manipular interessadament la imatge de màrqueting de l'illa com a RB (pagada amb diners públics), per part del sector turístic-hoteler, venent-la llavors amb missatges falsejats amb objectius de negoci privat, quan és un sector que s'ha negat sistemàticament a contribuir al finançament de projectes favorables a la RB.

Amb les premisses anteriors i comptant amb l'experiència històrica recent de la conducta de la societat menorquina, es pot suggerir una diagnosi sobre el punt en què s'observa l'actual estat d'insostenibilitat social o ètica. És una valoració puntual sense ànim de rigidesa, situada en una escala evolutiva de progressió de la percepció de la població en les relacions Natura-Societat.

Tant abans com després de la Reserva de Biosfera de Menorca, és molt instructiu poder prendre el pols a la societat menorquina pel que fa a les seves actituds ètiques (no només als indicadors merament quantitius de sostenibilitat ecològica), i que podríem resumir en aquestes dues actituds d'autocrítica incompatibles:

Actitud positiva èticament favorable a la sostenibilitat:

Què puc fer a partir de les meves capacitats en favor de la Natura, la Societat i la meva pròpia sostenibilitat, sense esperar res a canvi?

Actitud èticament negativa, desfavorable a la sostenibilitat:

Com puc explotar el concepte, l'ambient i els recursos naturals i humans disponibles, així com la imatge de la reserva i la sostenibilitat per al meu profit personal o de grup d'interessos?

A mesura que les actituds, les opinions i les accions de la gent en la política i les institucions, en les finances i empreses, en l'activitat sociocultural, etc., van definint una experiència històrica de fets contrastables, es facilita la definició d'un **escenari actitudinal-conductual predominant**, que es pot resumir en els tres tipus o fases evolutives següents, en relació amb l'esquema anterior:

Fase inicial (1): Manipulació i explotació mai no satisfeta i sense cap respecte envers la natura i l'home, sense tenir en compte ni valorar els costos resultants (etapa primitiva i degenerada).

Fase intermèdia (2): Explotació irrespectuosa i fins un cert punt dissimulada, sota l'aparença d'un "ambientalisme" superficial, oportunista amb el llenguatge i manipulador d'una imatge que es presenta com a favorable, però que es contradia amb moltes decisions i fets (etapa de transició immadura).

Fase evolucionada (3): El discurs i les accions estan en coherència positiva, en una aposta clara i honesta per la conservació ambiental i l'estimació respectuosa de la natura i de l'home, en multitud d'experiències i projectes que comparteixen extensivament la mateixa responsabilitat i objectius de sostenibilitat ètica i ecològica entre la població (etapa madurada).

Amb això i analitzant discursos i accions de tot l'espectre associatiu, és factible detectar aquells sectors socials que boicotegen, frenen o afavoreixen la realització del projecte col·lectiu de sostenibilitat i qualitat de vida, d'acord amb el seu grau de compromís amb el mateix. Tenint en compte això, el diagnòstic d'actituds predominants de la societat menorquina (i ciutadellenca) **ens situa a mig camí entre els escenaris o fases inicial i intermèdia** (per a més detall, veure Oquiñena, Orfila, Prieto, 2002, pp.143-162).

Alguns indicadors d'insostenibilitat ètica.

Després d'haver incidit en alguns aspectes bàsics de la insostenibilitat ecològica global i de Menorca, s'indicaran alguns exemples del que podríem dir actituds i conductes socials que, com més generalitzades estiguin, més clars indicis són del fet que la insostenibilitat ètica, com a arrel de la mala qualitat de vida, defineix l'estructura oculta de la societat. Es tracta d'observar i avaluar si es dona un increment significatiu i una pràctica social generalitzada de **valors negatius** com:

- Cobdícia-avarícia, en el sentit d'acumulació de possessions per imitació envejosa o mera presumpció exhibicionista, a més de l'increment d'actes delictius, com robatoris, etc.
- Crispació i hostilitat en les relacions interpersonals i intergrupals.
- Hipocresia o mostres freqüents d'incoherència entre el que es diu i el que es fa.
- Cinisme que mescla en dosis elevades la hipocresia, el menyspreu i l'orgull autosuficient.
- Xarxa densa de murmuració i crítica destructiva, absència de respecte per la privacitat dels altres.
- Manipulació corruptora de persones i idees.
- Agressivitat i brutalitat cruel contra la gent i la natura.
- Ostentació i mimetisme en allò negatiu (consumisme malgastador i embrutidor).
- Intolerància amb les adversitats, incapacitat de posposar la satisfacció del desig.
- Manca d'autocrítica, incapacitat de reconèixer i fer-se responsable dels propis actes i errors.
- Ansietat i absència de contenció per a expressar-se, per a cedir davant l'altre.
- Incapacitat per a l'escolta i el diàleg, tendència a la discussió reactiva-defensiva i inculpatòria d'altri.
- Manca de respecte i autoestima positiva envers un mateix.
- Etc.

En resum, i com s'especifica més endavant, vénen a ésser **actituds i conductes que indiquen un increment general dels interessos i preocupacions mundanes o banals com a objectius vitals**, centrades en els extrems egocèntrics d'eufòria/depressió, expectativa/fracàs.

Amb això, ara s'intentarà una descripció resumida i contrastada dels escenaris actual i alternatiu favorables per a Menorca i la seva societat quant a la sostenibilitat i la qualitat de vida.

Escenari actual:

Sense la voluntat d'autolimitar l'ànsia desitjosa ni de corregir o compensar la dèbil base eticocultural de la població (a causa del predomini d'una percepció ambiental fatalment deformada), implementant una sensibilització i formació ambientals extensivament preventives, junt amb altres elements com la democràcia participativa de base, l'acompliment legislatiu, l'aplicació d'una gestió conservadorista d'àmplies repercussions, etc., Menorca i els menorquins s'han vist condicionats i absorbits sense respir per: un procés expansiu vertiginós que ha facilitat el saqueig i l'exploració cobdiciosa de la natura i la força de treball humà, excitant un cercle viciós retroalimentador d'una insostenibilitat ètica i ecològica cada cop més impossible d'acotar a límits controlables. Les conductes corruptes i les exigències consumistes s'han estès i s'han enquistat en una majoria de la població, fins a tal punt que els perjudicis ecològics i morals (canvi degradat d'alguns valors) produïts són impossibles de contrarestar amb les dèbils, retardades i superficials mesures de fre que eventualment es poden anar prenent. Fins i tot succeeix que un canvi de signe

polític en els governants de torn pot afegir a dit escenari nous retards i omissions de mesures preventives inajornables, la qual cosa, tal i com ha succeït reiteradament, agreujarà la situació i disminuirà el marge disponible per a corregir els desequilibris acumulats sense compensació, sense frenar tampoc la caiguda en picat dels indicadors de qualitat ambiental i humana, que per molt que es maquillin no es poden dissimular.

Cal ésser conscients que la nostra situació actual és molt més propera al present escenari que no a la del següent, i que construir una estratègia alternativa ha de tenir en compte moltes inèrcies que ens condicionen i frenen, per activa i per passiva.

Escenari alternatiu favorable:

La societat viva i les seves institucions, de mutu acord i amb unes conviccions que se sobreposen a les pressions de signe contrari, prioritzen la formació i responsabilitat socioambiental de forma extensiva. Això es fa en prevenció i garantia d'una raonable estabilitat o esforç sostingut en una mateixa direcció, que sigui autoreguladora-limitadora, de base eticoeducativa, per a les interaccions Natura-Societat. Això pressuposa acceptar que els sistemes polític, economicofinancer, tecnològic, cultural, se subordinen al marc ètic i ecològic de la sostenibilitat, que és el veritable sustentador de la qualitat de vida. És a dir, els individus assumeixen conscientment i sense pressions externes les limitacions termodinàmiques, biofísiques i ètiques i actuen en conseqüència per construir la convivència en pau amb la Natura i la Societat, sense que això signifiqui una limitació de llibertat ni una disminució de benestar. I això perquè els ciutadans no s'autoenganyen concebant un progrés i un benestar sols mesurable en paràmetres materials, sinó que fonamenta la conducta externa sostenible èticament i ecològicament en la maduresa i el benestar mental o psíquic. Això implica un grau de maduresa personal i col·lectiva que accepta voluntàriament disminuir l'ansia i la falsa necessitat creada artificialment pel consum sumptuari de matèries primeres i recursos naturals. I això s'aconsegueix mantenint, i fins i tot incrementant, la satisfacció interna i el confort extern, ja que hom ha après a accontentar-se amb les coses senzilles i a un nivell de consum discret, que respecta la capacitat de càrrega ecològica de l'illa, ja que sap apreciar que la felicitat i la qualitat depenen més de generar pocs desitjos que d'un hiperconsum malgastador i egoista. El resultat és que s'ha guanyat llibertat interna, una autonomia personal que resulta més tolerant i menys agressiva amb els altres i l'entorn, i no es deixa esclavitzar per les incitacions i proclames materials externes de "llibertat egocèntrica". No es tracta de proclamar una Arcàdia idealitzada, però sí que ens aproximem a un escenari on les persones saben donar un sentit a la seva vida, amb una **Felicitat de la senzillesa noble**, en què es viu amb modèstia i es pensa i actua amb grandesa.

En el pla material extern, l'**escenari alternatiu desitjable** requereix, almenys, aquests objectius generals acomplerts:

- Un paisatge natural, rural i urbà sanejat i harmoniós.
- Sistemes naturals i processos vitals conservats i activats.
- Empreses i aparell productiu de dimensió proporcionada i controlable, auditat cíclicament i compatible ecològicament. Economia productiva no enfocada

exclusivament cap al benefici lucratiu i el superconsum, i amb comptabilitat i balanços energètics i ecològics compatibles.

- Població en procés actiu d'educació i sensibilització proambiental. Civisme en acció i responsabilitat compartida en tots els sectors socials.
- Institucions de govern i aparell administratiu exemplificatius, àgils, coordinats eficaçment, reciclats i capacitats per a una gestió ambiental sostenible.

2.3. Coordenades socials de Menorca i Ciutadella en relació a la sostenibilitat i la qualitat de vida.

Vull fer constar que, principalment en l'apartat de febleses, no em sento autoritzat per a jutjar la gent d'enlloc ni capacitat per a indicar-li el que ha de fer o com actuar en el pla personal, a no ser que algú en particular acudeixi a mi buscant consell. Les indicacions i propostes que faig aquí són socialment genèriques i no particularitzades, i no s'oblidi que són producte de la meva percepció subjectiva i, per tant, obertes a la crítica constructiva.

Algunes fortaleses generals:

1. La grandària de l'illa i de les poblacions afavoreix la proximitat territorial i comunicativa, així com un marc de concertació potencial molt favorable.
2. Una comparació possible amb territoris insulars propers i de l'entorn mediterrani, en relació a l'oportunitat d'aprendre l'autocorrecció a partir dels resultats o les experiències ambientals derivats del model socioeconòmic i turístic i l'ús/abús dels recursos naturals i humans.
3. Una configuració unitària ecogeogràfica de conflictes de gestió de recursos com l'aigua potable, els residus, el transport, el consum energètic, l'ús de les àrees naturals protegides, etc.
4. L'oportunitat d'experimentar fàcilment l'emotivitat personal i col·lectiva en les relacions i conflictes amb el medi natural i d'altres valors.
5. Una percepció global del territori com a "propi", més fàcilment que en territoris continentals, com a forta motivació envers la necessitat de conservació de valors viscuts i sentits. Aparentment, pot identificar-se com a consciència social favorable a la sostenibilitat i a la qualitat de vida, però una anàlisi detallada d'actituds i conductes fa aflorar fàcilment incoherències.
6. Xarxa d'associacions i teixit social extens i compromès, potencialment multiplicador d'accions concertades de cooperació coordinada en favor d'objectius comuns.
7. Alt nivell de renda i de recursos públics i privats potencials per a inversions ambientals favorables, tant de caire restaurador com preventiu i educatiu.
8. Densitat de població resident relativament baixa i accessible a programes educatius i de sensibilització ambiental.
9. Indicadors de qualitat de vida encara aparentment alts (a pesar del seu ràpid declivi), relativament fàcils de gaudir per bona part de la població (no ens referim a gaudis destructius ambientalment!).

10. Possibilitat oberta de fer aliances estratègiques favorables a la sostenibilitat i qualitat, un cop posats d'acord en allò bàsic. El repte és coordinar-se.

Algunes fortalezes específiques de Ciutadella:

11. Capacitat encara alta d'acolliment afectuós i sincer envers la gent. La cohesió humana permet encara que l'individu es pugui sentir acollit en el grup (familiar, d'amistats), almenys en el nivell de les aparences, ja que caldria analitzar en profunditat, per exemple, fins on arriben la sinceritat i la confiança en situacions greus de necessitat d'ajuda i comprensió.
12. Alta qualitat de l'ambient urbà a la Ciutadella Vella, que acurça distàncies, facilita el contacte i la familiaritat i ofereix el preciós recurs d'una àrea comuna i accessible de serenor física.

Algunes febleses generals:

1. La insularitat limita la capacitat de resposta social als canvis bruscs, tals com els derivats del fenomen turístic o la internacionalització mercantil europea sense fronteres.
2. Alta dependència i forts canvis estacionals de bona part del mercat de treball respecte a la temporada turística, que provoca condicionaments a la convivència, la salut psicofísica, la saturació de certs serveis,...
3. Retard comparatiu i grans deficiències quant a la sensibilització, formació i competència dels governants i la població en general, amb greus conseqüències respecte a la urgència de respostes financeres, creació de serveis administratius, de prevenció educativa i d'altres, per a pal·liar els greuges i la degradació ambiental consumada, en gran desproporció respecte, per exemple, als esforços promocionals de les vendes turístiques, la construcció d'infraestructures impactants, etc.
4. Indefensió social acumulada davant l'arbitrarietat política i la línia informativa dels mitjans de comunicació, per a la difusió i comprensió de qüestions clau amb un llenguatge homogeni i sense distorsions ni ambigüitats. Forta influència mediàtica i de la indústria de l'oci, que inoculara una percepció deformada del món i un estil de vida idealitzat i marcadament violent, un model importat des d'una societat amb trets molt contrastats amb els costums mediterranis, tot això amb greus conseqüències educatives, ecològiques i socioeconòmiques.
5. Influència i condicionament negatiu de problemes com l'atur estacional, les reivindicacions laborals immediates, la divisió social per motius ideològics, l'individualisme, l'escepticisme negatiu o derrotista..., que distorsionen la percepció ambiental i frenen la concertació respecte als objectius prioritaris. La degradació de la capacitat de diàleg sociopolític -amb la feblesa-inestabilitat dels seus acords-, a causa de l'excessiva polarització partidista i l'ànsia de poder, constitueix un dels més greus obstacles per a la sostenibilitat i la qualitat de vida.
6. Deficient nivell de cooperació i mancomunitat intermunicipal per a objectius, accions i serveis que requereixen la urgentíssima superació dels localismes de mentalitat estreta.

7. Efecte contrari a incentivar la "propietat privada" defensada com a valor absolut i extrem, en l'ànim o entusiasme reivindicatiu de la gent i de la iniciativa pública, per a concertar fórmules imaginatives de conveni en favor de la protecció i custòdia activa del patrimoni natural i del paisatge (en certa contradicció amb el punt 5. de les Fortaleses).
8. Fragilitat ecosociològica i ètica i incapacitat per avaluar i prevenir a temps les conseqüències dels canvis, forçats per l'economia materialista de mercat i el fenomen turístic.
9. Falsa seguretat socioeconòmica pel desmesurat monocultiu productiu, i per la forta dependència energètica i d'altres matèries primeres de les quals l'illa s'abasta.
10. Xarxa poderosa de clientela politicofinancer i ambicions corporatives, poc o gens permeables als canvis demandats per la crisi socioecològica.
11. Retard insalvable en la creació i el desenvolupament dels instruments imprescindibles de gestió i conservació ambiental i de les àrees naturals protegides, que no evita ni compensa els danys consumats. Massificació compulsiva i desordenada en l'ús del medi natural.
12. Gestió financera dels recursos públics sovint ruïnosa (excessiu endeutament), en relació a l'escassa o lenta disponibilitat a invertir en restauració, protecció, conservació i educació ambiental, donat el considerable retard amb què Menorca s'incorpora a tals responsabilitats.
13. Dispersió de competències ambientals i organigrama administratiu amb nombroses incongruències, a més del llast d'una mentalitat amb tendència a compartimentar molt poc àgil, que dificulta enormement la gestió ambiental integrada i coordinada (detecció i correcció d'impactes negatius, indisciplina urbanística, vigilància de la qualitat ambiental, etc.).
14. Excessiva tolerància amb els transgressors de les normes de convivència i del manteniment saludable del medi. Enquistament de la injustícia social per l'acumulació d'agravis comparatius.
15. Persistència d'un criteri perceptiu distorsionat que encara subordina l'ordenació i la gestió ecològica del territori a les prioritats de la política urbanística i de promoció turística, així com als projectes pel tractament ambiental en les zones urbanoturístiques. La motivació de cuidar la natura per a poder vendre-la com a producte turístic, a més d'hipòcrita és un error metodològic i estratègic injustificable.
16. Desbordament gairebé total de les instàncies politicoadministratives per a contrarestar els efectes ambientals negatius acumulats, així com desorientació per a tallar d'arrel les seves causes i prevenir-les. Això es comprova indistintament en governants de tot l'espectre ideològic (es pot fer l'excepció d'alguna persona, però en política el que contribueix més a transformar en positiu és la feina compacta d'equip i coordinada amb altres equips), observant que es perden moltes oportunitats d'actuació preventiva, i que una part important de les solucions aplicades són superficials i/o cosmètiques.
17. Ràpida acomodació de la població als hàbits consumistes i anticonvivencials, ambientalment i socialment contraproductius. Prioritzar els valors materialistes allunya l'oportunitat d'obrir un parèntesi per a l'autoconeixement i la pacificació social i ambiental.

18. Els mitjans de comunicació insulars estan mancats, en general, d'iniciatives de sensibilització ambiental seriosa i rigorosa. Persisteixen diverses formes de deformació informativa, de publicitat ambientalment contraproductiva, d'interpretació ambientalista superficial i de conductes incoherents o contradictòries en molts nivells de l'esfera pública i privada.
19. Els tècnics de les administracions públiques no realitzen, en general, cursos de reciclatge i capacitat ambiental d'acord amb les seves responsabilitats i requeriments professionals, de manera molt similar a com s'actua en l'esfera privada, essent molt comuna la gran desconsideració amb què és tractat el paisatge, els béns i recursos naturals.
20. El retard irrecuperable sobre els efectes dels fets consumats negatius de degradació ecològica és un fre i un obstacle important, a més, perquè sistemàticament es perd l'oportunitat d'aprendre sobre aquestes experiències, per a no repetir-les. Són un recurs per a l'aprenentatge desaprofitat, ja que l'esclavatge de l'acceleració dels canvis, en les formes vicioses de decidir i d'actuar dificulta la reflexió i l'avaluació crítica sobre allò que es fa.
21. Distorsió i contaminació conceptual en els àmbits empresarial, administratiu, polític i comunicatiu. Laberints judicials i administratius en la resolució de casos.
22. Maximització exagerada de la importància dels diners, el poder i l'aparença, que produeix una societat que perd la valoració envers les coses senzilles, que són vitals i no tenen preu, que gradualment són percebudes com a llunyanes i secundàries, com un luxe (principalment per les generacions més joves).
23. No sembla que ens esforcem a creure viables altres models alternatius de viure. L'extrema fragmentació ens dificulta o impedeix parlar i proposar estratègies i solucions globals. De fet, rere els conceptes de sostenibilitat, qualitat de vida o educació ambiental, s'hi oculten significats i models de convivència de gran riquesa, que normalment són banalitzats o tractats amb lamentable superficialitat.

Algunes febleses específiques de Ciutadella:

24. Pressió física i humana d'infraestructures i estades turístiques reals i potencials, que desborden amplament la capacitat de càrrega ecològica sobre el medi i els recursos i condicionen negativament la seva gestió política. Potser és un dels aspectes més clars en què, de tant tensar la corda, s'han romput uns llimars d'equilibri que ja no es poden recuperar, ni a curt ni a mitjà termini. (No és d'estranyar que l'anàlisi rigorosa de les pretensions d'aconseguir una declaració oficial com a "Municipi Verd" doni un resultat incompatible, que requerirà uns esforços sostinguts durant uns quants anys per, almenys, aconseguir rebaixar alguns dels paràmetres més clars d'insostenibilitat ecològica a nivells més controlables.)
25. Pressió social constant d'un grup de persones influents amb actituds de "tirar més llenya al foc", agreujada per la seva percepció victimista de greujosos respecte de Maó, alimentant irresponsablement una confrontació dualista, que es fonamenta en un complex d'inferioritat, enveges..., amb fàcil tendència a les capelletes i conspiracions que divideixen la societat i degraden la convivència. És com una situació de xantatge continu a la població, amb el risc que els governants de torn

- cedeixin a dites pressions privades ansioses, emmascarades burdament rere l'aparença del benestar col·lectiu...
26. Abandó molt accelerat de valors i pràctiques saludables, com els nombrosos desplaçaments en bici, les relacions i els tractes basats en la confiança mútua, la no acumulació de deutes i de projectes de vida hipotecats...
 27. Excessiu consum d'aigua potable freàtica, tensant més enllà del que és raonable els riscos de salinització. La "solució dessaladora" que funciona amb petroli és falsa, seria un problema més, que emmascara la incapacitat de no haver gestionat de manera sostenible el recurs realment existent de l'aquífer, quan encara tenia un marge de reserves d'aigua prou ampli.
 28. La creixent controvèrsia estèril del partidisme polític, amb un afany hipercrític que destrueix el diàleg amb la reacció instintiva a la contra (buscant un culpable extern d'allò públic que no funciona). A més d'un desgast d'energia i temps preciós (i de diners públics) per l'abandó irresponsable d'objectius prioritaris, s'ha generalitzat com una nova tirania, que posa al descobert en el més visible dels escenaris socials la incompetència cívica per a la gestió pública i l'empobriment dels valors democràtics.
 29. Acceleració de la degradació dels valors de convivència, provocada per la densitat ofegadora de crítiques destructives, prejudicis i xafardejos, que contribueixen a una insana tendència al control social, la qual cosa descobreix un possible greu problema d'incomunicació i desconfiança. Aquesta conducta pot ésser indicativa de la por d'ésser jutjats i del fet d'estar més pendent dels defectes dels altres que no dels propis. És una de les cares ocultes negatives dels ambients de poble, tan estesa per tot arreu.
 30. Els canvis bruscs accentuen la fragilitat social provocada per l'increment de conductes emocionalment immadures, que oscil·len espasmòdicament entre els extrems de l'expectativa ansiosa i de la depressió i el derrotisme. Com a exemple d'això, potser buscar l'alliberament catàrtic en experiències d'abús físic i psíquic agreuja cíclicament el conflicte interior personal i mina la cohesió col·lectiva, afeblint les relacions socials. Cal vigilar si això són símptomes del fet que ens estem aïllant cada cop més, ens refugiem en una soledat impotent, ens allunyem d'una comunicació real i sincera amb els altres. Curiosament, una societat que es comporta així perfecciona les maneres de guardar les aparences i fingir allò que no sent.
 31. També va lligada a l'anterior la pobresa de perdre gradualment la capacitat de viure relaxadament, amb sentit de l'humor, amabilitat i obertura comunicatives, signes inequívocs d'una certa convivència qualificada que a Menorca, i a Ciutadella en particular, eren freqüents tot just no fa ni una generació.

Avaluació provisional de la Reserva de la Biosfera (RBM) als 9 anys d'existència.

A títol orientatiu, potser té alguna utilitat actualitzar una avaluació que ja es va fer, en un treball inèdit de l'any 1995 sobre una proposta de gestió ambiental i un Pla d'educació ambiental per a Menorca, encara que siguin apreciacions subjectives. S'aporten les valoracions numèriques corresponents a l'any 1995 i les actuals del 2002.

Aspecte avaluat	Valoració 1995	2002
1. Debat social	4	2-3
2. Infraestructura científica i d'estudi	4	4
3. Idem. tècnica de les administracions	1-2	2
4. Voluntat política per a organitzar la gestió ambiental favorable:		
Ajuntaments	1	2
Consell de Menorca	1-2	2-3
Comunitat Autònoma	0	2-3
Estat	2	0-1
Comunitat Europea	2-3	1-2
5. Habilitació pressupostària i de recursos per a la gestió ambiental	1	2
6. Capacitat executiva insular per a la gestió	2	3
7. Coordinació i cooperació interadministrativa	1	1-2
8. Coord. entre administració pública i associacions privades	0-1	2
9. Integració de la sostenibilitat en la gestió pública	0	1
10. Iniciatives proambientals en ONG	4	3-4
11. Participació ciutadana en la gestió ambiental	0	1
11. Utilització en la gestió pública i privada d'indicadors sobre percepció i informació ambientals per part de la població	0-1	1-2
12. Implicació d'empreses privades en el finançament de programes i activitats de restitució, educació i prevenció proambiental	1	1
13. Creació i operativitat dels òrgans de participació i gestió de la RBM	0-1	2
14. Hàbits socials favorables a la sostenibilitat i la qualitat de vida	1	2

Escala valorativa: 5: molt alt; 4: alt; 3: discret; 2: baix; 1: molt baix; 0: nul, inexistent.

Si ens atrevim a posar una nota global a dia d'avui, l'avaluació de la conducta dels menorquins en relació a la RBM és la d'un suspens o no-apte. Ja se sabia fa deu anys que resultaria complicat conciliar valors de generositat i respecte amorós envers la gent i la natura, amb les actituds predominants d'una societat entregada a l'egoisme competitiu i al consumisme, per citar dos dels valors que molts menorquins comparteixen acríticament amb tants milions de persones d'altres parts del món, sumits en una enorme confusió amb efectes negatius per al planeta i per al conjunt de la humanitat.

2.4. Arrels profundes de la crisi socioecològica.

Vull recordar, per facilitar la comprensió, que ens movem socialment dins un marc o model de conducta i valors propis d'una percepció majoritàriament mecanicista del món, producte de la Il·lustració racionalista europea (Galileu, Kant...), que, de fet, és la generadora de la crisi socioecològica actual, encara que també, al seu moment, va significar passes endavant en la comprensió de la realitat. Trobo pertinent, com a il·lustració, que es llegeixi el següent text, que és part d'una predicció feta per **Padmasambhava**, un savi hindú que, al segle setè, va ser un dels introductors no proselitistes del budisme al Tíbet:

"...Quan la tecnologia domini el món i tingui més poder que els humans, estarem cada cop més ocupats i la nostra vida s'accelerará tant, que no tindrem temps per relaxar-nos i gaudir, ni per ésser nosaltres mateixos. Anirem sempre amb frisança per no quedar endarrerits, competint i comparant-nos amb els altres. Aquest excés de velocitat es tornarà insuportable i ens produirà un estat de forta tensió; l'ús del temps no estarà en les nostres mans i perdrem la llibertat. Intentarem retrobar el nostre equilibri mitjançant les medecines, drogues, alcohol..., però la violència i la negativitat emplenaran la ment de la gent.

El desig s'incrementará cada cop més i, per ell, més comoditat material; no buscarem la felicitat en el nostre interior, sinó a fora i, per aconseguir-ho, cometrem moltes equivocacions, alterarem l'equilibri ambiental i contaminarem tot el Planeta. Com a conseqüència d'això, apareixeran malalties noves que les medecines no aconseguiran curar. Quan es trobi el remei a una malaltia, n'apareixerà una altra. Al final no hi haurà curació per a aquestes malalties. L'últim tractament per salvar la vida serà la pràctica de la meditació..."

Hem de reconèixer que aquesta sorprenent lucidesa, manifestada fa gairebé tretze segles, no descriu una situació estranya als nostres dies. Sembla clar que ens trobem, segons explica també lúcidament **Trungpa Rimpoché**, en un entorn social dominat pels **Senyors del Materialisme**, això és, les tendències egocèntriques profundament arrelades en la conducta humana, que actuen amb múltiples disfresses amb l'objectiu egoista de manipular la natura i els objectes externs, les persones, les idees o el propi entramat psicològic. En efecte, podria resumir-se l'ètica mundana dels nostres dies en aquelles actituds generalitzades que estan centrades en els següents interessos, obsessions o preocupacions vitals: tenir possessions materials i evitar perdre-les; perseguir ser feliços i no voler perdre els fugissers moments de felicitat aparent; perseguir bona reputació i evitar mala fama; desitjar alabances i evitar-rebutjar les crítiques. Si de veritat desitgem qualitat de vida, cal esforçar-se en equilibrar les nostres actituds respecte als anteriors extrems, ja que, si aquests objectius condicionen la nostra vida, ens portaran molta frustració, sacsejats pel vaivé pendular sense control de l'eufòria i la depressió.

Mai com ara la nostra societat no havia disposat de tanta quantitat i diversitat d'informació quant a què fer de la nostra vida i com conduir-la. També ara, més que mai, sembla haver-hi major confusió, que dificulta no només l'elecció d'un bon

mètode per a la qualitat i felicitat de les nostres vides, sinó també per ni tan sols saber distingir entre allò que és informació valuosa o significativa, allò que és coneixement vàlid per als nostres objectius i allò que és saviesa per guiar-nos pel camí èticament correcte, que ens porti als estadis més elevats de l'evolució de la consciència. De tota manera, menys quan som fillets i depenem necessàriament del guiatge dels majors, és indubtable que és sols de cada un de nosaltres la responsabilitat de triar el camí que volem seguir, els mestres en qui confiar i l'ensenyança i la pràctica que volem aplicar per aconseguir els nostres objectius existencials, si és que els tenim. Dels resultats que d'això n'obtenim, també cal que ens en fem responsables. Molts guies i mestres s'han succeït al llarg de la història i molts missatges s'han enregistrat, però el resum més concís de tot un programa de qualitat de vida el trobo expressat en: "Practicar tota acció virtuosa, evitar tota negativitat i guanyar la llibertat amb el control disciplinat de la ment", que és el consell de **Sakiamuni el Buda**, per a mi un científic complet i un mestre insuperable, d'altra banda tan ignorat per la cultura occidental.

En el nostre context cultural, investigadors de la consciència com C.G. Jung i d'altres van aconseguir aproximacions contextualitzades notables de l'ensenyança budista, potser més comprensibles per als occidentals. Jung afirmà que el problema bàsic, tant a Orient com a Occident, "no és tant un abandó dels objectes de desig com una actitud més desaferrada del desig com a tal, no importa quin sigui el seu objecte"; respecte a això, va comprendre el significat d'un dels postulats principals del budisme Mahaiana: que no és el desig com a tal, sinó la manca de control, la possessió i l'aferrament allò que provoca un estat confús de la ment i, en conseqüència, patiment. D'aquí ve la necessitat de contemplar tots els fenòmens com a transitoris i sense existència autònoma, és a dir, produïts per un continu causal que els condiona.

Una altra similitud notable és la creença que la font del sofriment i l'esclavatge baix els impulsos inconscients no és "el pecat", sinó la ignorància, l'absència d'autoconeixement: aquell qui roman ignorant, viu en la il·lusió i no pot experimentar la realització (que és una manera d'obtenir la felicitat i la qualitat de vida en profunditat). Únicament podem curar-nos a través de la renúncia a les aspiracions centrades en la percepció estreta del nostre ego i connectant-nos a un context més ampli de la vida.

Això ens dóna peu a presentar la societat de Menorca inserida en el context religiós, cultural i econòmic que es regeix, es deixa guiar i aplica el **paradigma o model mecanicista**, que ens condiona poderosament pel que fa a la forma de percebre i entendre la realitat, atrapats entre els corrents del llegat educatiu judeocristià i del llegat del científisme il·lustrat o racionalista. Aquest model caduc té, almenys, dos procediments erronis bàsics:

- Aplica la visió materialista i xata (científisme racionalista extrem) d'un món físico-biològic i de l'ésser humà unidimensionals, com si fossin mecanismes compostos de peces que es poden separar, sense dependència mútua, que es poden estudiar i, en cas de fallar, reparar aïlladament, sense tenir en compte les repercussions sobre el conjunt. Ha donat lloc a molts prejudicis de dualismes pretesament irreconciliables, que han agreujat la crisi socioecològica: temps-

espai, home-dona, matèria-energia, natura-societat, ecologia-economia, cos-ment, bé-mal, salut-malaltia, observador-objecte observat, ciència-espiritualitat, etc. A més, amb l'ajuda dels dirigents religiosos majoritaris, que afirmen un ego practicant una pressió proselitista que condiciona la gent, atribuint-se dogmàticament l'única veritat i possibilitat de salvació espiritual, produeix l'allunyament entre cultures i molt patiment a la Natura (que inclou l'home), a partir de considerar inferiors i sense sentiments els altres éssers conscients, autojustificant o silenciant saquejos i injustícies.

- Com a conseqüència de l'anterior, elabora una teoria del coneixement que sols valora l'ull empiricosensorial i en alguns casos l'ull analiticoracional com a úniques fonts vàlides de percepció rigorosa de la realitat, menyspreant l'ull de les emocions i intuïcions transcendents. I ha fet molt difícil l'enteniment entre aquestes tres fonts de coneixement, mesclant inapropiadament els seus llenguatges i mètodes procedimentals.

James Lovelock, un dels científics independents més desperts quant a la urgència del canvi d'aquest model comprensiu tan perjudicial, ha proposat aquestes premisses de la malaltia humana des d'una errònia percepció ecològica:

- La humanitat practica un pensament egocèntric, buscant sols avantatges limitats i gens generosos.
- Sobrevalorem els nostres poders.
- Ignorem profundament què és el Planeta i com funciona.
- Som paternalistes, creient que la Terra (Gaia) no pot cuidar d'ella sola i que ens correspon la feina de fer-nos-en càrrec.
- Pensem que podem controlar els desequilibris planetaris, com si fóssim un metge extern, que no en forma part (i que no està malalt).
- Ens costa moltíssim acceptar la nostra unitat evolutiva amb el Cosmos. Ens resistim a aprendre a conviure amb la Terra, com a part d'ella, controlant-nos en els nostres propis actes irresponsables i ignorants, acceptant la nostra dependència total de la Natura i els seus regals, que nosaltres cobdicem i fem malbé, negant-nos a compartir-los amb els altres habitants vius del món.

Veiem ara resumides algunes actituds corresponents a dues formes de percepció contrastades, segons el model vigent i segons el model alternatiu amb el qual s'hauria de superar la crisi:

Percepció xata, fragmentària i rígida del món.

- La crisi és percebuda com a realitat objectivament negativa, provocant la reacció de queixa egocèntrica, de sentir-se perjudicat sense admetre cap responsabilitat.
- Hom no està mai satisfet amb el que aconsegueix, i l'actitud victimista tendeix gairebé sempre a posar-se a la defensiva-ofensiva instintivament i culpar a altri o a algun altre factor extern, evitant automàticament la reflexió humil i autocrítica.
- Reacció instintiva de dins cap a fora, tancada i fins i tot agressiva, que no deixa lloc a la comprensió ni al diàleg tolerant.

- Tendència a l'hostilitat i a la crítica destructiva, causada per la por a obrir-se confiadament a l'altre, dificultant molt una actitud oberta de despreniment del fort sentiment del "jo i el meu".

Percepció multidimensional, oberta i transversal de la realitat.

- La crisi és percebuda com a oportunitat positiva d'evolucionar i d'adaptar-se a nous reptes i situacions d'aprenentatge.
- La reflexió autocrítica frena la temptació fàcil d'apel·lar al catastrofisme, permetent revisar i detectar possibles errors per intentar corregir-los.
- Actitud flexible que accepta com a lògic un resultat coherent amb la causa sembrada en el passat, aprenent a aplicar voluntat i esforç per evitar la repetició d'accions errònies.
- Reflexió analítica de fora cap a dins, oberta a l'intercanvi raonat i amistós, que accepta considerar altres perspectives diferents a la pròpia.
- Com que hi ha major comprensió de l'origen causal-mental dels conflictes, el canvi s'enfoca envers la transformació interna de les afliccions, més que en la creença dogmàtica en les revolucions externes, sovint violentes, i que com a molt només aconsegueixen canvis polítics i socioeconòmics parcials i temporals, deixant intactes les actituds mentals enganyoses, origen de tota la confusió i insatisfacció humanes.

La percepció xata del món, que es correspon amb la fragmentació dualista que perd la perspectiva global, el reduccionisme i la superespecialització, ens ha dut com a resultat, entre altres moltes conseqüències negatives, que de tant maltractar la natura hem aconseguit que emmalalteixi; això és així senzillament perquè és el reflex de la humanitat malalta, que es maltracta per manca de respecte a si mateixa. Fins que no reconegui la seva malaltia d'ignorància separadora, d'egoisme, que són els seus veritables enemics interns causants del seu malestar psíquic i físic, no generarà la força de voluntat de curar-se buscant algun metge o mètode competent i de fiar que li prescrigui la millor medecina, per aconseguir la salut integral. Potser ara es pot comprendre millor que posar límits a l'egoisme, aquest objectiu tan imprescindible per a fer efectives la sostenibilitat i aconseguir la qualitat de vida, sols pot ser un treball individual i col·lectiu d'aprenentatge, estudi i meditació silenciosa, que comença per un mateix, ja que la salut i el benestar integrals depenen causalment de la percepció i la disciplina mentals. Si s'aconsegueixen dominar els impulsos instintius destructors de la ment malalta, no sols s'aconsegueix felicitat i pau personals, sinó que es multipliquen resultats externs sostenibles de felicitat i pau per als altres i harmonia amb l'entorn. El treball d'autocontrol conscient i responsable dels impulsos instintius, acompanyat indisociablement del compromís d'actuar afectuosament amb altri, tal i com ens agradaria que s'actués amb nosaltres, és l'essència de l'ètica sense adjectius ni dogmes sectaris. És el complement imprescindible de l'activitat quotidiana de qualitat, sigui en la llar, en la política, en la ciència, en el treball i en l'activitat econòmica... No es poden separar, i si se les

sotmet a existir en compartiments estancs, la persona esdevé tard o d'hora dividida i confusa, ja que la naturalesa humana és multidimensional i rica en potencialitats. Ha passat el moment històric de les revolucions materialistes violentes de tots els signes, siguin impulsades per la política, la tecnoeconomia, la ciència o la cultura de masses, per si soles o conjuntament. Cap canvi significatiu per a la humanitat s'aconsegueix sense la revolució interna i conscient de cada individu. Les mesures polítiques, jurídiques, econòmiques i tecnològiques no són suficients per a resoldre els conflictes que planteja la insostenibilitat. Molts d'aquests requereixen un abordatge des de l'arrel causal, que és d'ordre ètic, implicant canvis perceptius profunds en algunes conviccions intocables i rígides de les societats de la civilització industrial, com la llibertat d'apropiació i saqueig exclusiu dels béns naturals, la producció per al consum sense límits, etc.

Tant la sostenibilitat com la qualitat de vida estan en el cor del nostre benestar integral, enteses en el seu significat profund. I per què és així?: perquè és responsabilitat nostra, personal, fundar la base causal per a convertir els conceptes retòrics en realitats quotidianes. Està condicionada per la nostra motivació, voluntat i conducta sostingudes, que es converteixen en experiència vital significativa d'autosostenibilitat. Depèn, en primera instància, d'un treball conscient mentalment disciplinat, orientat èticament en la direcció correcta. Depèn de la decisió personal de fer ús o no de la llibertat d'elegir un camí o un altre. I l'única manera que arribin a ser objectius i metes col·lectives, és que cada ciutadà, utilitzant un codi coincident de significats, intencions, voluntats i conductes, obtingui una collita de resultats coherents amb les seves causes, esdevenint llavors una experiència compartida socialment.

Finalitats i objectius. Propostes d'actuació per a la transformació.

3.1. Algunes propostes d'actuació territorial i en favor del patrimoni natural (pública i privada):

- Reequilibrar la relació entre població i recursos naturals, no sols disminuint el consum per capita, sinó educant i aplicant polítiques per a un consum responsable, que consisteix en no cedir automàticament i per conveniència comercial els recursos segons sigui la demanda sempre creixent dels usuaris privats.
- Limitar i impedir l'extracció d'arena de duna dins el triangle que inclou La Vall-Ses Arenetes-Curniola, tant a dins com a fora d'àrees protegides, incentivant l'ús de materials de construcció alternatius i exigint la rigorosa restauració ecològica i paisatgística dels danys causats.
- Esponjar i preservar, dins les urbanitzacions aprovades, totes les parcel·les que encara conserven savinars i fases avançades de comunitats arbustives naturals, la cobertura de les quals és la garantia més efectiva per a una infiltració natural positiva en favor dels aqüífers. I també per motius de frenar o eliminar impactes negatius.

- Tancament i/o trasllat de la pista d'aterratge de la marina de la Punta de s'Escullar (ANEI núm.1), exigint restitució ecològica del savinar-ullastrar destruït.
- Evitar pràctiques de sobrepasturatge ramader i de llavorament agrícola als llocs situats al nord de Ciutadella fins Punta Nati, que agreugen l'irreversible impacte erosiu i de minva de la infiltració pluvial al subsòl. Programar reforestació de savinar i ullastrar.
- Tallar d'arrel el defectuós funcionament-manteniment de les depuradores, concretament la nord (Torre del Ram), amb l'error d'haver-la ubicada dins l'ANEI núm.1, evitant el vessament d'aigües mal depurades al terreny i a la mar.
- Protegir i preservar els pocs espais de vegetació natural que encara restin a la franja de terrenys urbanitzats i entre ells, de la costa NO de Ciutadella.
- Buidar de residus i recuperar la Bassa dels Calàpets a la zona litoral urbanitzable de Son Oleu, que va ser destruïda pel fet de no voler negociar la desviació d'un vial.
- Preservar de la urbanització la franja de vegetació natural de la vorera sud de Cala Santandria.
- Restaurar ecològicament la zona límit litoral sud de la urbanització de Cala Blanca, utilitzada com a abocador de residus d'obra, igual que a la resta d'urbanitzacions amb abusos similars.
- Evitar la destrucció dels últims vestigis de savinar a Son Xoriguer (d'equivalent valor ecològic que l'alzinar), així com de la vegetació residual de la zona humida situada al nord de la capçalera de la bassa, avui destruïda i convertida en port nàutic.
- Impedir el llavorament i la disminució de la coberta vegetal natural, a causa de pràctiques agrícoles destructives o de parcel·lacions que multipliquen la compartició artificial del terreny, la proliferació de nous vials, esteses elèctriques i altres barreres que tallen la continuïtat i coherència del paisatge i el relleu natural, així com la mobilitat de la fauna.
- Impedir la circulació de vehicles tot terreny i de motos en les àrees naturals i camp a través, que erosionen el terreny i, per exemple, han degradat la zona forestal i les dunes de Son Saura. Cal assessorar-se i trobar una ubicació urgent com a pista per a motos "esportives", ni enfora ni prop del poble, en un lloc sense valor natural i aprofitant, per exemple, residus d'obra.
- Suprimir el regadiu intensiu d'origen freàtic en els llocs de tota la franja prelitoral centre i sud del terme, si no es vol que s'agreugi la intrusió salina a l'aqüífer de Ciutadella, molt vulnerable i sobreexplotat. Amb igual objectiu, impedir la construcció de noves piscines o que s'omplin amb aigua freàtica dolça.
- Aprovar i aplicar una normativa mancomunada dels 8 municipis per adaptar les noves llicències de construcció a la recollida i l'estalvi d'aigua de pluja, incentivant la recuperació i construcció de cisternes i programant estratègies de recollida i emmagatzematge en llocs adients de la topografia urbana.
- Activar urgentment la capacitat tècnica ambiental del funcionariat i un protocol preventiu de nous impactes negatius, a aplicar per les Comissions de Patrimoni i d'Urbanisme-Medi Ambient, unificant criteris a nivell insular i coordinant-se per tal que la custòdia del paisatge i la custòdia dels béns culturals no siguin àrees de gestió desconnectades ni contradictòries.

- Posar límits i disminuir gradualment el número de cotxes de lloguer que arriben i circulen durant l'estiu.
- Limitar i evitar la circulació d'autobusos grans i vehicles pesants per la xarxa viària d'ordre secundari i terciari, no sols per amortir el desgast del paviment, sinó per deixar d'adaptar les infraestructures viàries (i d'altre ordre) a les exigències creixents de l'egocentrisme dels usuaris i a la grandària dels vehicles. Hauria de ser ben bé al contrari.
- Evitar que els projectes de suposat "condicionament, ampliació i millora" dels camins rurals i carreteres siguin vies de degradació paisatgística i asfaltatge sistemàtic, així com del desbrossament i poda de vegetació silvestre de les voreres. Es fa molt necessària a Menorca la creació de figures tècniques de gran sensibilitat ambiental, que tinguin assignada la feina d'assessorar, inspeccionar i supervisar per garantir la qualitat ambiental de qualsevol tipus de projecte i d'obra que afecti el medi natural. Es demana que la mateixa meticulositat protocolària que s'aplica a la protecció del patrimoni cultural i arqueològic sigui aplicada al patrimoni natural.
- Impulsar l'estalvi energètic i l'ús d'energies eòlica i solar fotovoltaica almanco en els hortalers, hotels i edificis públics, incrementant gradualment la seva extensió.
- Impulsar la jardineria xerofítica mediterrània, tant a la vegetació pública com a la privada i a les urbanitzacions, estenent la divulgació i formació en les seves tècniques d'estalvi d'aigua.
- Apagar el foc de les pressions negatives que tensen la qualitat ambiental i social, que anul·len el dèbil efecte compensador de l'educació proambiental, amb mesures bàsiques de contenció turística i urbanística, del parc automobilístic, del consum d'aigua i energia, de l'ocupació de l'espai territorial i de la generació de residus, etc., realitzant avaluacions d'impacte vinculants.

3.2. Algunes propostes d'actuació pública en relació amb l'Educació/Interpretació Proambiental (EA/IA):

- Incrementar la dotació pressupostària pública en equipaments, personal qualificat i campanyes específiques de sensibilització, almenys en un 50% de l'actual.
- Disseny de materials diversos (mapes, tríptics i fulletons educatius i cartells de senyalització) per als itineraris pedagògics i els punts d'Informació Ambiental.
- Elaboració d'una normativa protectora de la vegetació natural de les síquies i parets seques als camins rurals i carreteres, coordinant-se entre institucions, per al compliment de criteris ambientalment favorables en la feina d'eixarnar, ja que com a itineraris ecoturístics o pedagògics constitueixen un potencial educatiu molt important, anul·lat pels continus maltractes.
- Elaboració d'un programa de formació ambiental contínua (sensibilització, educació i interpretació del patrimoni) per als professionals de les diverses activitats recreatives, com directius d'empreses d'oci, guies turístics, monitors de busseig, monitors escoltes..., així com també per a la policia municipal, els bombers, la brigada d'obres,...
- Disseny i elaboració de materials gràfics, audiovisuals i informàtics diversos sobre qüestions ambientals globals dirigits a la població resident i visitant

(sostenibilitat, ús assenyat de recursos, conservació de la biodiversitat...), o més específiques i relatives a problemes o àmbits concrets (prevenció d'incendis i d'impactes de l'ús recreatiu del medi natural...).

- Dotació d'un centre de referència d'Educació-Interpretació Ambiental, amb exposició permanent sobre la temàtica "Menorca Sostenible, Centre de Recursos", on es pugui desmuntar part del material expositiu per portar-lo als altres pobles, disposant d'un equipament mòbil o òmnibus multifuncional, així com un equip pedagògic competent i estable, en coordinació amb un Servei Insular d'EA/IA.
- Convenir amb les institucions públiques turístiques, per a la conversió educativa i interpretativa en matèria ambiental de les Oficines d'Informació Turística, amb un potencial considerable d'atenció al públic visitant, a més de com a equipaments vàlids d'EA/IA en una xarxa d'ús local-insular. Cal que el seu personal estigui ambientalment reciclat i qualificat, així com disposar d'un espai expositiu adient.
- Convenir amb l'Església Catòlica la conversió i/o reforçament ambiental de les seves cases de colònies, algunes amb ubicacions molt interessants i privilegiades, per al seu ús públic com a equipaments d'EA/IA en la xarxa insular.
- Convenir amb les administracions autonòmiques i locals la conversió dels albergs i cases de colònies públiques programades recentment (Es Torretó, Ses Vinyetes, Far de Punta Nati...), ampliant-les amb usos educatius proambientals, repensant fins i tot la ubicació i usos possiblement impactants d'alguns. Es tracta d'evitar la seva concepció empobridora com a mers receptacles de places turístiques juvenils i la pèrdua d'una preciosa oportunitat de compensar parcialment el gran dèficit d'equipaments proambientals de qualitat de l'illa.
- No desaprofitar el potencial d'usos proambientals d'una xarxa d'itineraris pedagògics fàcilment disponibles als entorns perifèrics de les zones urbanes, així com d'una xarxa d'àrees recreatives i educatives, que cal anar construint amb la participació coresponsable d'entitats i voluntariat compromesos (les pedreres de s'Hostal en són una iniciativa exemplar).
- Aprofitar l'experiència i l'impuls del Consell Municipal d'Educació i el potencial participatiu entorn a l'Agenda Municipal 21, per a donar continuïtat al Fòrum d'Educació Ambiental, constituït arrel de la redacció de l'Estratègia Balear d'EA. Coordinar-se eventualment amb el CIM i la resta de municipis que s'hi impliquin.
- Impulsar formes de cooperació i oferta d'assessorament ambiental als propietaris i empresaris rurals oberts, assajant fórmules positives de cogestió, restauració ambiental, coordinació de treball voluntari de manteniment i vigilància, tot en favor de la custòdia de la qualitat del paisatge i dels béns naturals.
- Coordinació amb el Projecte Regional INADTEC de formació i adaptació de les PYMES dins el marc de la iniciativa comunitària ADAPT, grup de feina amb membres d'empreses gestores d'aules de natura, granges-escola i responsables de l'administració autonòmica educativa i ambiental. Implicar institucions privades, empreses i particulars en programes i actuacions en l'àmbit proambiental, convidant al cofinançament i cuidant la qualitat del disseny conceptual.
- Plantejar seriosament a nivell intermunicipal i insular la implantació d'un Servei de Vigilància de la Qualitat Ambiental, reciclant convenientment membres de la policia municipal i dels bombers que s'hi vulguin incorporar i especialitzar, ja que és urgentíssim compensar el gran desequilibri negatiu entre impactes i conductes

ambientals negatives i accions exemplars favorables, tant si són públiques com privades.

- Engregar un programa de captació de voluntariat per a la seva formació ambiental i dedicar-lo a cooperar en programes de conservació ambiental específics, de restauració ecològica i paisatgística, de difusió informativa sobre temes candents (estalvi d'aigua i d'energia, disminució de residus...).
- Ampliació de la xarxa de projectes i actuacions ambientals en camp obert, exemplificatius de com es pot restaurar ambientalment una àrea degradada o anar construint i afegint valor ambiental a zones aparentment vulgars o sense atractiu (fent-ne una selecció anual i amb fórmules de cogestió i finançament múltiple, buscant patrocinadors privats). Algunes parcel·les i terrenys públics estratègicament ubicats (Canal Salat-Platja Gran, terreny prop del camí de La Vall...), ben projectats i dirigits amb sensibilitat, amb l'ajuda de voluntariat, fent campaments per torns de treball, amb l'experiència d'entitats compromeses, podrien ser convertides en àrees verdes recreatives-educatives i punts d'atracció de visitants, per tal de descongestionar la pressió a la qual se sotmeten les àrees protegides més sensibles.

Volem remarcar la importància fonamental de la formació i capacitació tècnica per a crear una base preventiva de conflictes ambientals, el més àmplia i consistent possible. Es pot construir un front cooperatiu amb la UIB, l'OBSAM, el GOB, el MRPM, la SBEA i SCEA, l'IME, el CPR i d'altres professionals i persones sensibles, que contribueixin a una vasta operació de formació i reciclatge de qualitat del públic, dels monitors del Servei d'EA del GOB, els del Moviment Escolta, els mestres i professors dels centres educatius...

El treball i les obligacions morals que formen part del compromís pendent amb la biosfera són tan grans que cal ser força imaginatius per sumar esforços de tots els àmbits potencials. Alguns elements clau resumits són:

- = L'exemplaritat obligada de les actuacions públiques.
- = La coordinació i el respecte interinstitucional per construir una visió insular supramunicipal en les qüestions ambientals i territorials, a més d'altres.
- = L'estalvi de despeses i l'increment de l'eficiència mancomunant serveis.
- = La dessacralització de l'exercici exclusivista del poder polític i la dinamització de la participació i la coresponsabilitat socials, multiplicant els projectes i demostracions pilot exemplars, que mostrin a la societat les potencialitats multifacètiques de la sostenibilitat.
- = El reciclatge formatiu permanent de caire ambiental i la capacitació tècnica de qualitat de funcionaris i gestors públics, així com dels responsables del govern polític.

3.3. Algunes propostes d'actuació en l'àmbit educatiu formal i no formal:

- Enriquiment dels continguts curriculars a tots els centres educatius, a efectes de formació sobre què és la ment i les emocions, com adquirir control i domini sobre

les actituds mentals destructives, etc., introduint l'aprenentatge de la pràctica de la meditació. I això no sols als centres educatius, sinó en altres col·lectius significatius de la societat, tals com la gent gran, etc.

- Explicar i aplicar els continguts d'un nou model comprensiu de la realitat, recollint els eixos i principis d'una Educació Universal en Valors Ètics, com a camp unificat que utilitzi harmònicament i complementàriament els Tres Ulls del Coneixement: l'empíricosensorial, el racional-lògic-analític i l'intuïtiu de la intel·ligència emocional positiva.
- Educar amb responsabilitat mostrant amor afectuós envers els altres i la biosfera, transmetent als alumnes i companys el millor d'un mateix, esdevenint un exemple per a facilitar la formació d'allò millor en ells mateixos.
- Irradiar, en consonància amb altres moviments socials responsables, actituds i mètodes aclaridors i pràctics respecte al que hem de fer per a canviar a millor: esbrinar què sabem i què no sabem; desaprendre selectivament coneixements inútils i nocius, igual que fer decreïxer aquella "riquesa" que pol·lueix i empobreix. I comprendre que fer això no és dolent ni va contra el progrés, sinó que és molt intel·ligent. Recordem allò de: "L'error més gran és no fer res perquè penses que només pots fer ben poca cosa". Educar amb l'exemple i per a l'exemplaritat té un valor preventiu molt gran.

3.4. Algunes propostes d'actuació en els àmbits sociocultural, institucional, econòmic:

- Impulsar actituds pacífiques i de respecte, així com la pràctica de responsabilitat i servei no professionalitzada (no interessada) a nivell polític, empresarial, ciutadà en general, de caire exemplar.
- Com que els actors d'aquests sectors socials acostumen a ser persones bastant exposades públicament, solen tenir iniciativa d'un o altre signe i la seva activitat té una incidència social i pública alta, és essencial considerar-los receptors prioritaris de coneixement cabal i rigorós al respecte de la sostenibilitat i la qualitat de vida. Per això, cal buscar fórmules per tal que, per pròpia iniciativa o per la de les entitats en què es trobin enquadrades, segueixin cursos i diverses activitats de formació bàsica, especialitzada i de reciclatge sobre aquests i d'altres temes clau, en relació a les seves responsabilitats respectives: polítiques, empresarials, culturals, educatives, etc. Un dels temes formatius més urgents per difondre és el de l'**economia ambiental** i **sostenibilitat** que, junt amb altres temes bàsics de caire ecològic i ètic, poden ser organitzats per l'IME-OBSAM o la Universitat, per exemple.
- En el mateix ordre, cal contribuir urgentment a ambientalitzar els currículums formatius de l'Escola de Turisme i de l'Escola de Capacitació Agrària, molt endarrerits al respecte.

ANNEX NÚM. 1.

Pensem que aquí no està de més fer un recordatori dels **continguts conceptuals genèrics que** (segons Terradas, 1988) **han de guiar qualsevol estratègia d'EA d'acord amb el Pla d'Acció de les Reserves de la Biosfera (Programa MaB de la UNESCO):**

1. El medi natural com a patrimoni col·lectiu té un valor cultural i una importància indissociables. Cal fomentar, per això, una ètica ecològica basada en un ús racional (i bondados, afegeixo jo) de la natura.
2. L'home és natura i la natura és emmotllada per l'home. No hi ha conservació sense gestió ambiental respectuosa (i harmoniosa amb un desenvolupament integral).
3. La relació home-natura és una dialèctica quotidiana en un continu espacial o territorial.
4. Pel nostre substrat genètic, conservem la fascinació per la natura verge. Per això, l'estimulació emotiva i sensitiva és una eina pedagògica imprescindible en l'apreciació i l'adquisició de coneixements sobre el medi natural i els paisatges humanitzats harmoniosos.

Algunes premisses conceptuals i metodològiques orientatives per a un programa educatiu de sensibilització i formació ambiental.

1. El criteri econòmic i de mercat ha d'estar supeditat als criteris ètic i ecològic o ambiental, a efectes de jerarquia sistèmica, de la planificació física del territori, política econòmica, ús de recursos, etc.
2. El factor humà i la dignificació de les relacions humanes són un objectiu vital prioritari al de la dimensió materialista i de les expectatives crematístiques de negoci i guany.
3. Les nocions de conservació-sostenibilitat i de desenvolupament són profundament interdependents i complementàries, no excloents ni contradictòries, a tots els efectes, i no es poden mesurar segons un mateix patró per a totes les societats i cultures.
4. L'impacte ambiental del fenomen turístic i de les seves indústries auxiliars sobre el patrimoni natural i cultural i la societat, no ha tingut una avaluació completa, i és globalment computable en el conjunt de les distorsions socioeconòmiques i ètiques sofertes per una regió i els seus habitants, essent això més sensible en territoris limitats o insulars.
5. Resta pendent el pagament d'un deute ecològic i social d'enormes proporcions, encara no avaluat amb precisió, a càrrec dels guanys lucratiu obtinguts per la indústria turística, constructora i urbanitzadora, tot en favor de la restauració i el

manteniment d'almenys una part dels béns naturals, paisatgístics i patrimonials espoliats impunement.

6. Resta pendent una conversió ecològica de l'economia i de la fiscalitat, adaptant les comptabilitats públiques i privades perquè incloguin els danys provocats pel procés productiu, i perquè presentin balanços comptables més realistes i justos. Així, per exemple, les rendes turístiques, constructores i urbanitzadores s'haurien d'ajustar al pagament o retorn en forma de taxes de descompte, en relació al caràcter incommensurable o finit dels recursos no renovables i d'altres béns similars, en funció del grau de detracció o apropiació que d'aquests se n'hagi fet, hipotecant així la qualitat de vida i l'horitzó de supervivència de les generacions actuals i futures d'éssers vivents.
7. L'activitat turística massificada, fora del control regional i local, en el marc d'una economia especulativa i superconsumista, perd tota la credibilitat com a pretès fenomen d'intercanvi cultural positiu, produint distorsions de tot tipus en la percepció social de la realitat ambiental.
8. És essencial, en tot procés de comunicació d'idees i en les relacions sociopolítiques, fer comprensibles, veritables i precisos els conceptes i missatges comunicatius, procurant que els interlocutors usin un mateix llenguatge. I això per eliminar la contaminació i manipulació de les idees i conceptes, produint no sols distorsió de la realitat sinó també l'adoctrinament del públic, fenomen amplemment aplicat a la comercialització de les relacions humanes i en totalitarismes de divers signe.
9. En una economia distorsionada, no és admissible que l'activitat turística ni cap altra siguin políticament protegides ni privilegiades pel que fa a les finances, en detriment d'altres sectors i activitats productives arrelades i diversificadores, que actuen en escales menors i presenten major fragilitat i desprotecció davant canvis bruscos conjunturals i polítiques centralitzades homogeneïtzadores.
10. El criteri de qualitat no pot ser definit per indicadors quantitius macroeconòmics, de renda personal o poder adquisitiu dels turistes i de la població, ja que, almenys, no equival ni a tenir major sensibilitat ambiental ni pot ser motiu de discriminació i exclusió de certs sectors socials quant a la seva llibertat de moviments i dret a ser tractats amb igualtat legal. Caure en una aberració així és el resultat corromput d'haver arribat a considerar els turistes més com a mercaderia que com a persones dignes.

Documentació de referència:

- Febrer, B., Orfila, G. (199): *Plan de Desarrollo Sostenible para Menorca: Gestión de Impactos Ambientales*. Progr. LIFE-CIM.
- Melià, A., Orfila, G. (199): *Plan de educación Ambiental para Menorca*. Treball inèdit preparat per al Màster de Gestió Ambiental de l'Inst. Invest. Ecol. i l'Open University.
- Murray, I.(2001): *La petjada ecològica de les I. Balears*. Rev. Diversitat, núm. 7.
- Oquiñena, B., Orfila, G. (2001): *Pla d'equipaments i infraestructures d'Educació i Interpretació Ambiental per a Menorca*. Inf. tècnic. CIM.
- Oquiñena, B., Orfila, G., Pons, Ll. (199): *Plan de Desarrollo Sostenible para Menorca: Educación Ambiental y Sensibilización*. Progr. LIFE-CIM.
- Oquiñena, B., Orfila, G., Prieto, D. (1999): *Aproximació a la percepció social de la Reserva de Biosfera de Menorca*. Ed. Inst. Men. d'Est. IME. Col. Recerca 7.
- Orfila, G. (1990): *Desenvolupament de la sensibilització, formació i participació social*. Ponència en: "Jornades sobre Conservació i Desenvolupament a Menorca", 1989. Progr. MaB-UNESCO.
- Pigem, J. (1993): *El paradigma ecológico: una nueva concepción del mundo*. En "Apunts del II Máster en Gestión Ambiental" (Progr. 1994-95).
- Rees, W.E. (1996): *Indicadores territoriales de sustentabilidad*. En "Ecología Política", núm. 12.
- Sureda, J., Colom, A. (1989): *Pedagogía Ambiental*. Ceac. Col. Pedagogía Social.
- Varis autors (2002): *Els temes transversals en l'educació de persones adultes*. Seminari formatiu de professors de les Escoles d'Adults de Menorca. Inèdit. CEP.
- Wilber, K. (1991): *Los Tres Ojos del Conocimiento: la búsqueda de un nuevo paradigma*. 3a ed., Kairós.

CULTURA I LLEURE

Joan Mascaró

Introducció

Actualment l'oci i el temps lliure conformen una part important del model social, i sembla que la tendència és que açò vagi en augment. En general, la gent té més temps de lleure i més informació, però ni l'un ni l'altre han servit de forma directa per augmentar la capacitat d'autonomia i la creativitat personal. Açò passa en un món denominat "globalitzat" en tots els sentits (tant per les connotacions "positives" com per les "negatives"). És un món on la televisió, sobretot, i els grans mitjans de comunicació de masses, incloent Internet, esdevenen els grans "guanyadors" quant al consum d'aquest temps lliure de les persones. Per suposat, no hi ha res –ni tampoc dels grans mitjans de comunicació de masses– que sigui negatiu en si mateix ni negatiu totalment, però no hi ha dubte que els continguts d'aquests grans mitjans veuen la llum, massa sovint, per un interès estrictament econòmic. Aquest objectiu és tan respectable com qualsevol altre, però està enfora del que seria desitjable pel que fa a les finalitats que se suposen a l'educació, si ho entenem com un "aprendre a ser" o com un "fer individus autènticament lliures"; i, a la vegada, està enfora de fomentar, curiosament, la comunicació i les relacions humanes, sanes, per les relacions humanes.

Així, a la vegada que s'han de fomentar actuacions que ajudin a la comprensió d'aquests grans mitjans (que ajudin a destriar el gra de la palla i a no promoure l'alienació de les persones ni la dependència cap a aquests grans mitjans), que són veritablement útils, s'han de fomentar la cultura i el lleure com a motors de relació i de comunicació, així com de coneixement i d'experiència; açò sí, dins la pròpia ciutat, que té prou recursos com per arribar a esdevenir, en aquests sentit, educadora i educativa. S'ha de dir, però, que, malgrat aquest caire fonamental, no s'ha d'abusar de panorama amb aquesta concepció ni se n'ha d'abusar en el sentit que la cultura i el lleure també és cultura i lleure no "dirigit", i el joc lliure i espontani també s'ha de tenir en compte.

D'altra banda, en aquest eix i com a tendència social igualment emergent, s'ha de tenir ben present que actualment ja no podem parlar tan sols de sector públic i de sector privat, per mor que a aquesta divisió "tradicional" forçosament se li ha d'afegir el que es ve anomenant tercer sector o tercer sistema, sector que en alguns països (no és el cas nostre, encara...) genera entre el 7 i el 10% del producte interior brut (PIB). Aquest tercer sector estaria format per aquell conjunt d'associacions i/o institucions que no són cap dels sectors públic i privat, però que intervenen en la societat; aquelles que, siguin o no amb afany de lucre (principalment sense afany de lucre, entès com a tenir el lucre per damunt d'altres criteris, com a primer objectiu), intenten desenvolupar una activitat social (en aquest cas rallariem de cultural i/o de lleure), d'acord amb els seus valors i no d'acord purament amb les lògiques de mercat. Es diu que en un espai democràtic, com pot ser la nostra societat, hi han d'actuar els tres

sectors (públic, privat i tercer), i que el tercer és fonamental per rompre amb la dicotomia mercat-servei públic, ja que, entre d'altres, essent com són la cultura i el lleure un gran mercat i negoci, la cosa es torna fins i tot preocupant quan no hi ha una contraoferta i només hi ha mercat.

A partir d'aquest punt és necessari rallar d'una definició i redefinició dels papers que han de jugar cadascun d'aquests agents, cadascú ha de trobar el seu ordre i el seu espai, però sempre intentant que hi hagi equilibris i contratendències, ni un intervencionisme excessiu ni un excés de mercantilisme. I per arribar a aquest equilibri es fa ben palesa la necessitat de parlar i d'arribar a acords amb el màxim de consens com sigui possible; tot açò malgrat que siguin diferents, perquè en la mesura que la ciutadania arribi a acords hi haurà més qualitat de vida (com més consens, més seguretat i benestar). Potser aquest és un dels grans reptes i aquest projecte educatiu de ciutat és, sens dubte, una molt bona ocasió per discutir-ho, pel fet que, entre d'altres, el PEC implica la responsabilització de tothom (les coses que passen no només són un problema de l'Ajuntament, com se sol dir, o del sector públic); responsabilització de tothom, però, açò sí, cadascú amb la seva faceta.

Definicions

Si *educació* es defineix com a *paideia*, desenvolupament integral de la persona dins la ciutat (*polis*) com a espai per a la convivència que permeti establir relacions sanes amb el seu entorn, que, evidentment, inclou els individus; definirem *cultura* com el conjunt de coneixements que permet a algú desenvolupar el seu judici crític i el conjunt de coneixences literàries, històriques, científiques o de qualsevol altra mena que hom posseeix com a fruit d'estudi i de lectures, de viatges, d'experiència, etc. Com a sinònims de *cultura* podríem esmentar *civilització* i *saviesa*, per exemple; i com a antònims *incultura* i *ignorància*, entre d'altres. I *lleure*, com el temps lliure de què hom disposa per fer alguna cosa no relacionada amb el seu treball remunerat o per dur a terme activitats no derivades de motivacions equiparables amb les pròpies obligacions o ocupacions. Se'n pot dir, també, *oci*, que seria el temps lliure d'una persona, que pot administrar com li ve de gust, essent aquest un dels sinònims de *lleure* que, juntament amb *esbarjo*, més ens agraden.

Com a objectiu de l'educació, es pot citar el que diu l'anomenat Informe Delors (Unesco 1972) i Fernando Savater, que diu aproximadament que l'objectiu últim de l'educació és "aprendre a ser". Per aprendre a ser el primer que cal és aprendre a conèixer, tenir les eines que després ens empenyen a tirar endavant. També diuen que l'objectiu de l'educació ha de ser fer individus autènticament lliures, i que la via per arribar a ser lliures i autònoms passa per una sèrie de coaccions instructives, per una habituació a diverses formes d'obediència. Una interessant interpretació és que per ser independents s'ha de ser primer dependents, tenir una "bona" dependència, i que ser lliures és alliberar-se d'aquesta dependència.

Context i delimitació de la ponència

Sens dubte, l'oci i el lleure s'han d'aprofitar, han de servir per fer cultura, per fer o per donar la possibilitat que hom pugui accedir a aquest desenvolupament integral de la persona que participa del concepte de *paideia*, i, també, per adquirir coneixements i desenvolupar el propi judici crític, cosa que pot arribar després de “fer” individus lliures i autònoms, de donar les eines que ajudin a aprendre a conèixer, que ajudin a aprendre a ser.

Quan es parli de *cultura* i de *lleure*, conceptes que en aquest cas es barrejaran, s'ha d'entendre que aniran enfocats cap al fet que l'objectiu és el desenvolupament integral de la persona en l'àmbit del que s'ofereix a la ciutat, tenint en compte aspectes com que com a *lleure –oci i lleure*, si es vol– s'hi inclouran les anomenades *activitats extraescolars*, enteses com a activitats que desenvolupen els fillets, filletes, al·lots i al·lotes en edat escolar, però fora de l'horari escolar, ja sigui dins el recinte escolar o no i relacionades o no amb l'activitat acadèmica.

Aportacions interessants que es tenen en compte –que, de fet, esdevenen bons punts de partida d'aquest eix del Projecte Educatiu de Ciutat de Ciutadella i que, d'una forma o altra s'hi integren– són la feina feta el 2000 per la comissió de feina Activitats Extraescolars del Consell Municipal d'Educació de Ciutadella (treball editat en el primer número de la col·lecció “Ciutat i Educació, aportacions” de l'Àrea d'Educació de l'Ajuntament de Ciutadella); algunes dades i altres que s'inclouen en el document del Pla d'equipaments culturals de la ciutat que ha realitzat Fundació Interarts, encarregat per l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament; així com l'anomenat Pla jove de Ciutadella de Menorca, elaborat des de l'Àrea d'Educació i Joventut de l'Ajuntament, document que inclou un pla estratègic de joventut de la ciutat amb un termini de desenvolupament que va de l'any 2002 al 2010, i que pretén ser un conjunt de mesures estructurades i avaluables envers els joves i les joves de Ciutadella. Ha de ser interessant, igualment, tenir en compte la part d'oci i temps lliure que s'inclou en l'estudi sobre la immigració extracomunitària a Ciutadella, realitzat per l'assistenta social Sacramento Ramos de l'Àrea de Serveis Socials de l'Ajuntament, que tracta dels hàbits en aquest camp de les persones immigrants, i que pot servir per integrar i/o interrelacionar les diverses ètnies i cultures que ja hi ha a Ciutadella, cosa que no hauria de xocar ni crear conflictes amb els trets identificadors, i s'hauria d'enfocar en termes de ciutadania, en el sentit que tant immigrants com “indígenes” vivim a la mateixa ciutat, i ser ciutadà a Ciutadella ha de voler dir participar en la *polis*, en la política de la ciutat, independentment d'allà on s'hagi nascut o criat.

Gruix i desenvolupament dels aspectes a tenir en compte

a) Moltes associacions i poca consciència educativa

Tot i que no hi ha dades a l'abast que ho ratifiquin, i aquí potser hauríem de parlar del primer dèficit d'aquest eix, a Ciutadella hi treballa un gran nombre d'associacions

que, destinades a joves i a persones adultes, es dediquen a la cultura i al temps de lleure i que treballen de forma conjunta els tres conceptes que ara ens interessin: educació, cultura i lleure. El gran nombre d'associacions que hi ha a Ciutadella, d'entrada, demostra un interès i una consciència ciutadana bastant forts. S'ha de destacar, però, que moltes de les entitats que gestionen el temps de lleure tenen una manca de consciència del seu potencial en la dimensió educativa. No ens podem permetre el luxe que passi açò darrer si el que es pretén és proporcionar coneixements i contribuir al desenvolupament integral de la persona, i que açò es faci a través no només de l'escola, sinó també a través de coneixements no reglats i d'experiències culturals fora dels centres: s'ha de tenir molt en compte que aquestes associacions i entitats dedicades a la cultura i al lleure són les que poden proporcionar –i, de fet, d'una manera o altra proporcionen– la formació no formal, cosa que, a la vegada, implica que no hagin d'estar allunyades escola i associacions.

b) Relacions encara poc treballades

No obstant açò, malgrat haver-hi un teixit associatiu prou important, i tot i la dinàmica d'interès i de consciència ciutadans bastant forts, la relació entre les associacions i el món educatiu i de l'Administració és quasi inexistent, i no es creen projectes conjunts, quan, a vegades, les seves activitats són molt properes, i no hi ha, tampoc, la suficient relació –ni molt manco coordinació– entre aquestes associacions; tot i que trobam excepcions prou interessants, com, per exemple, la Federació Menorquina de Grups Folklòrics (FEMEFOLK), que engloba quasi tots els grups folklòrics, no només de Ciutadella sinó de tot Menorca.

S'ha de dir, també, que la relació entre aquestes associacions i l'Administració ha augmentat en els darrers anys. Podem parlar del programa Obrint Portes o de la *Guia de Recursos* (que va néixer, entre d'altres, amb el desig de servir per revitalitzar la comunicació entre les entitats, i que aquestes assumeixin una consciència participativa en l'educació dels ciutadans). Fins i tot podem parlar del Punt cultural (que recull bona part de les activitats d'oci i cultura que, al llarg del mes, es desenvolupen a Ciutadella, i que té vocació de servir –també entre d'altres– perquè no es trepitgin dates i activitats entre si) o d'experiències puntuals com el Sortim al Carrer, que ara per ara s'ha fet dues vegades (cada dos anys) i que s'organitza per fomentar en els ciutadans el coneixement dels recursos de la ciutat, així com per fomentar les relacions entre entitats, ja que no hi ha dubte que conèixer és el primer pas per, llavors, actuar i crear projectes conjunts en aspectes que, sovint, són prou propers com per interactuar.

c) Inquietud i interès

Encara que hi hagi aquestes mancances, però, també és constatable una certa inquietud i interès per canviar determinades dinàmiques considerades com a errònies o millorables: el comentat poc hàbit de treballar en xarxa per part de les entitats, manca de reconeixement social de la tasca de les associacions, dificultat de col·laboració amb les diverses administracions, etc.; però són situacions que poden

canviar. Es té la visió que Ciutadella és una ciutat rica en associacions, però mancada d'un treball en xarxa que realment funcioni.

De la mateixa manera, s'evidencia que el concepte de lleure és comú per a tothom, però difereixen les estratègies educatives que es tracten des de cadascun dels àmbits, la manera de portar-ho a la pràctica canvia segons els individus i les diferents associacions, que, en molts casos, no disposen de cap mena d'estratègia educativa, i, si la tenen (possiblement moltes de les entitats ho tenen clar), costa que arribi a terme.

A Ciutadella hi ha una gran tradició escolta que, amb una filosofia estructurada en valors i actituds, ja constitueix per si mateixa un projecte educatiu. També disposen de projecte educatiu diverses de les entitats que figuren al "mapa" realitzat per la comissió de feina Activitats Extraescolars del Consell Municipal d'Educació, on s'indica que, actualment, la Ludoteca, per exemple, i altres associacions de gent jove treballen en aquesta mateixa línia. Quant als joves, des del Punt d'Informació Juvenil també es treballa amb aquest concepte lúdic educatiu, amb programes com "Sortim fins a la quina hora", i s'observa que el jovent no s'associa per manca de temps i que el nombre d'associats augmenta amb l'edat. També es constata la força mediàtica que tenen ofertes de lleure eminentment consumistes i el fet que, sobretot en la franja d'edat que comprèn l'adolescència, el lleure es deixa a la lògica del mercat, cosa que, per altra banda, s'ha de dir que és gairebé l'única "solució" que se'ls aporta, i després se solen criticar els adolescents per açò mateix.

d) El Pla jove

En aquest punt, ja que hem tocat el tema "jove" i abans de continuar amb l'aspecte general associació/participació i amb l'assistència a les activitats, ens aturarem al Pla jove de Ciutadella de Menorca, que s'ha elaborat des de l'Àrea d'Educació i Joventut de l'Ajuntament. És un document que –com s'ha dit gairebé al principi– inclou un pla estratègic de joventut de la ciutat amb un termini de desenvolupament que va de l'any 2002 al 2010.

■ *Participació associativa*

Algunes de les dades generals que es comenten són, quant a la participació associativa, que els joves de les Illes Balears enquestats que formen part d'algun tipus de col·lectiu representen un 50%; i que els tipus de grups, associacions, etc. que concentren majoritàriament els joves en general són les entitats esportives, amb un 52'4%; seguides de les entitats de temps lliure, amb un 20'3%. Aquesta darrera dada porta a concloure que una gran majoria s'associa principalment per interessos que tenen poc a veure amb els moviments d'influència social. Pel que fa referència a aquells que no participen en aquests tipus d'activitat, cal assenyalar que la raó més argumentada en el conjunt de joves és la manca de temps (un 43'7%), la manca d'interès o la manca d'informació.

■ *Temps lliure*

Tot i que la majoria dels joves sol practicar activitats diverses durant el seu temps lliure (com per exemple passejar, llegir, fer esports o activitats relacionades amb la música) sembla evident, es diu, que la televisió té un paper fonamental en la vida dels joves: és l'activitat que més joves de totes les edats practiquen durant el seu temps lliure.

Per un altre costat, es constata que els joves tenen un interès elevat a participar en distints tipus d'activitats. En destaquen, especialment, les activitats que es realitzen a l'aire lliure i en contacte amb la natura. No obstant açò, altres activitats, com ara els intercanvis amb altres països i comunitats autònomes, la música, la formació i les visites culturals també interessaven un nombre important de joves.

■ *Pla estratègic*

El Pla jove parteix de la consideració del jove com a ciutadà de Ciutadella. Es vol una societat en la qual el jovent es trobi incorporat plenament i en la qual pugui aportar idees i valors propis, i establir acords intergeneracionals. Gran part de les actuacions que planteja aquest pla tenen com a finalitat donar eines i recursos que facilitin a les persones joves l'assoliment de l'autonomia i de l'estabilitat en aquesta fase temporal que es considera que és la joventut. Tot açò, malgrat el Pla, pretén anar més enllà, i s'hi poden trobar mesures que tenen com a objectiu l'afirmació de la identitat juvenil i que volen obrir espais perquè els joves puguin parlar amb veu pròpia en el debat social.

■ *Mesures i actuacions de cultura i temps lliure*

Del seguit d'actuacions de temps lliure que s'esmenten a l'apartat del Pla estratègic dedicat a les mesures i actuacions de cultura i temps lliure, val la pena, sobretot, destacar-ne tres: potenciar la participació dels joves en tots els processos de temps lliure, especialment en aquells que hi tinguin alguna cosa a veure (aquí s'hi inclou, per exemple, el foment de les activitats d'oci nocturn alternatiu i la implicació del món empresarial en la planificació de l'oci, per poder regular aspectes com el consum); fomentar un canvi positiu d'hàbits i patrons d'ocupació del temps lliure els caps de setmana, amb una ampliació de l'oferta comercial actual, desenvolupament d'ofertes esportives, socials i culturals gratuïtes i autogestionades amb la coordinació i col·laboració de l'Ajuntament, del Consell Insular i del Govern Balear; i reforçar i prestigiar els coneixements de llengua catalana entre la població juvenil, així com fomentar-ne l'ús. (S'ha de dir, fent un parèntesi una mica llarg, que respecte del català parlat s'ha pogut constatar que el percentatge de subjectes que podrien parlar la llengua catalana és molt superior, gairebé 20 punts, al dels que la utilitzen normalment. Així mateix, el context i l'interlocutor condicionen el major o menor ús de la llengua castellana i catalana. Més de la meitat de la població jove de les Illes Balears, en trobar-se amb un subjecte que no coneix i que no sap quina llengua parla, s'hi adreça en castellà, i només una quarta part ho fa en català. El mateix succeeix,

encara que no amb els mateixos percentatges, amb la llengua emprada amb els amics, amb els companys d'estudis, en l'àmbit laboral i en anar de compres. L'única situació en què l'ús del català supera percentualment la utilització del castellà és en les situacions familiars).

e) Sobre l'assistència a les activitats

Tornant un xic endarrere, abans de tractar del Pla jove, s'ha de dir que aquesta abundància d'associacionisme i participació, tot i que tampoc existeixen dades concretes, no es tradueix en una elevada assistència de públic a les moltes i diverses activitats que es desenvolupen a la ciutat, referint-se, sobretot, a les activitats o actuacions puntuals que es porten a terme. Deixant de banda l'estiu (on, si pel cas, el dèficit seria pel fet que s'hi aglutinen tantes activitats que és del tot impossible no només seguir-les totes sinó assabentar-se de totes les que es fan, i, potser, més valdria sumar esforços per unificar-les, si són activitats de caire similar, que no diversificar aquestes energies), diríem que és fins i tot alarmant la poca assistència als espectacles, sobretot teatrals i en determinades circumstàncies, que es realitzen a llocs tancats (posem per cas el Teatre Municipal des Born).

D'entrada, cal dir que durant els mesos d'hivern és pràcticament general la poca assistència a les activitats que s'hi realitzen, tret dels casos en què l'actuació la realitza algun grup de la pròpia ciutat, ja sigui musical o teatral, per exemple. Ara bé, quan la cosa es torna realment alarmant és quan conflueixen les circumstàncies següents: quan actuen grups de fora (de fora de Ciutadella) –grups que, tot i el seu contrastat interès, no són coneguts pel gran públic– i ho organitza l'Administració, que, per si mateixa, mai estirarà tanta gent com si ho organitza una entitat local.

El que queda clar és que han de ser les institucions públiques les que prenguin un paper preponderant en el fet d'apropar a la ciutadania tanta diversitat cultural com es pugui, ja siguin els grups coneguts o no, sense que importi gaire la quantitat de públic que hi assisteixi. Però, també, i de cada vegada més, amb l'objectiu d'implicar més gent, i alhora equilibrar rendibilitat econòmica i social (cercant finançament "extern" a l'Administració), s'ha de tenir en compte que açò arribarà més agradablement si hi ha més connexió entre Administració i associacions, i s'hauran de crear canals de comunicació que ho permetin.

f) Canals interessants de relació, i el debat del finançament i del paper de l'Administració

A Ciutadella existeixen el Consell Municipal d'Educació i el Consell Municipal de Cultura, que integren –a més dels partits polítics que tenen representació municipal– la majoria d'associacions (en principi, totes les que així ho volen) que fan feina a la ciutat en educació, cultura i lleure. Si bé aquests canals són interessants per fomentar la relació i la coneixença entre iguals o similars, és possible que s'hagi d'aprofundir més en el dia a dia, en coses tan senzilles i complicades alhora com

organitzar una activitat que no coincideixi en dates ni horaris d'altres activitats (molts cops no és possible, però a vegades és, simplement, una manca de comunicació i un excés de gelosia el que impedeix que sigui així); que la ciutadania estigui informada de què i de com es fa; i que, finalment, hi hagi una assistència que permeti assolir l'objectiu últim, que ha de ser que, a través d'aquesta activitat cultural o de lleure, les persones que ho rebin puguin desenvolupar-se, si volen, més integralment. En cap cas, però, açò ha de suposar caure en la cultura per al públic, en el sentit de fer el que sigui perquè hi assisteixi molta gent.

Normalment les associacions (i açò, com tantes altres coses, no és que sigui una cosa exclusiva de Ciutadella, sinó que segurament forma part del comportament humà) solen ser institucions tancades en si mateixes, i els seus associats tenen tendència a interessar-se només pel que es fa a la seva associació, i menystenen o ignoren tot allò que –llunyà però en el mateix àmbit– els pot interessar. Tot açò implica una dispersió de moltes de les iniciatives didàctiques i de formació, i no hi ha una relació conscient entre aquestes. Hi ha descoordinació, ja que poques vegades les associacions estableixen programes conjunts amb altres associacions i, rarament, amb les institucions públiques, si no és en qüestions estrictament de finançament.

Per cert, el tema del finançament d'activitats que realitzen les diferents associacions de cultura i de lleure és un dels punts que sempre generen un debat emotiu i, massa vegades, tens, potser, simplement per l'existència i convivència de moltes entitats que organitzen activitats, cadascuna a un públic determinat, a un sector determinat de la població. Les institucions (sobretot l'Ajuntament) té "l'obligació" de donar suport a totes, però el tema és de quina manera, quin ha de ser el seu paper. S'ha de limitar, aquest paper, a donar subvenció per a qualsevol activitat que s'organitzi, sigui quina sigui l'entitat i el caire de l'activitat? S'han de tenir en compte aspectes com ara l'educatiu i el formatiu de les activitats? L'Ajuntament ha de destinar doblers per organitzar algunes activitats, segurament més costoses i minoritàries, i que vénen de fora, o ha de dedicar tot el pressupost a les activitats que organitzen les entitats de Ciutadella? Aquest debat sempre sorgeix i cal posar-lo damunt la taula si es parla de d'oferir participació a les entitats.

Igualment, i com a punt seguit i en paral·lel a aquest mateix debat, cal identificar clarament quin és el paper de l'Administració, el del sector no lucratiu (o tercer sector, o tercer sistema) i el del sector privat. Cal veure què fa cadascú i què es pot fer de forma conjunta. S'ha de plantejar si l'Administració els hauria de donar suport i col·laborar-hi, però no intervenir directament en l'organització de les activitats, així com si hauria d'assumir els dèficits de les actuacions minoritàries alhora que les possibles "gelosies" entre entitats d'un mateix caire. Possiblement, hauria de facilitar infraestructures, espais, eximir les entitats de determinades taxes, etc. I, d'altra banda, l'Administració hauria de ser activa en la regulació d'ofertes (sobretot en aquelles de caire més consumista) i en la funció equilibradora de l'oferta d'activitats.

Malgrat l'Administració (en aquest cas podem rallar directament de l'Ajuntament) no hi ha dubte que ha de ser "l'animador" de tot açò i encara que certament hi té molta responsabilitat i una gran funció, també té un sostre i ha de

quedar clar que ni ha de ser l'únic actor ni possiblement l'actor principal, ja que han de ser tots els agents els que prenguin la seva responsabilitat. L'Ajuntament no ha de "dirigir", sinó que ha de posar els instruments, ha de facilitar-los, ha d'omplir els buits que deixen els altres i ha de ser generador de les contratendències i complidor d'una funció equilibradora. Açò també vol dir compartir el "poder" i obrir el mercat cultural en l'àmbit social, essent el que ha de créixer el fet de delegar coses cap a entitats que vulguin assumir aquest paper i, créixer també, el fet de compartir-ho amb altres agents; tot açò per diversificar l'acció cultural. I, per suposat, posant-hi unes regles de joc.

g) Hàbits d'aprenentatge i formació de públic

Tornant una mica endarrere, parlant de públic, val a dir que encara que, evidentment, és cert que no s'ha de fer el que sigui per aconseguir que la gent assisteixi a les activitats (no es pot posar a ningú una pistola al pit perquè hi vagi..., i, de fet, hi ha d'assistir qui realment estigui interessat a fer-ho), també és cert que els canals són importants per assolir-ho i que la presentació de les activitats també ho és; i s'han de crear, de cada vegada més, més activitats que siguin interactives, en el sentit que el públic també hi pugui participar, i no només, si vol, com a simple espectador.

També, amb relació a l'objectiu de millorar la recepció de les activitats culturals i les de lleure, s'ha de tendir a crear hàbits d'aprenentatge i de formació en el públic, cosa que, sens dubte, implicaria " cercar " el públic amb actuacions específicament pensades per fomentar aquests hàbits (en són un exemple *L'hora del conte* que s'organitza des de la Biblioteca Municipal, els cicles de jazz i poesia o de jazz a les escoles, i les col·laboracions entre entitats, com ara Joventuts Musicals i l'Escola Municipal de Música i Dansa, en el sentit que quan, a l'hivern, vénen els concertistes de JM, s'aprofita per impartir classes de quelcom específic a l'escola). És necessari que aquest "programa de formació" es pugui seguir amb plaer, d'una manera agradable i no amb mètodes com el de posar la pistola al pit... Es tracta, potser, que la gestió de la cultura i del lleure s'orienti cap a la formació d'un públic crític i participatiu, d'un públic capaç de gaudir de l'oferta cultural i de lleure, però també, i a la vegada, capaç de condicionar-la i d'orientar-la. Es tracta de promoure la curiositat i la receptivitat com a antidòts contra la vulgaritat i la ximpleria. De la mateixa manera, cal reforçar l'educació pel que fa a les manifestacions de l'art contemporani (teatre, música...), ja que només així el públic podrà adquirir els mitjans i la llibertat de sortir de les vies traçades de l'art (i especialment de la música) "industrial".

En aquest darrer sentit, s'haurien de deixar endarrere pràctiques o hàbits que, malgrat no hi hagi mala intenció, encara estan estesos entre les entitats de la ciutat. Potser també són factors que fan que als espectacles poc coneguts –que vénen de fora i que organitzen altres– hi vagi poca gent, dirigits a deixar constància que el millor és el que és nostre; i que no només és el millor, sinó que no hi ha res més que el que és nostre, i el que fan els altres no val. No hi ha dubte que les coses que cadascú fa s'han

de valorar, i molt, però en la justa mesura, i entendre que cadascú ni és el millor ni l'únic que existeix en aquest món. Hem de mirar-nos a nosaltres mateixos, sens dubte, però no per veure'ns el llombrígol i tancar-nos dins nosaltres, sinó per, enfora de localismes i de paternalismes, conèixer-nos i relacionar-nos millor amb el que ens envolta, que, extrapolat al cas, seria entre les entitats i associacions que treballen en el camp de la cultura i del lleure a Ciutadella.

h) Tornant als canals de relació

Un canal agradable, en el sentit de promoure la participació i la relació entre entitats –ahora que la informació i la propagació de coneixements i d'experiències que ajudin al desenvolupament integral de la persona–, podria ser la creació d'una ràdio o televisió municipal, una ràdio o televisió, que, evidentment i d'entrada, també fugís de la utilització política partidista dels partits polítics que, en un moment determinat, formassin part de l'Ajuntament. (Encara que quan s'esmenti, en aquest eix es rallarà de creació d'una ràdio o televisió municipal, s'ha de dir que es pensa que en principi la part

de ràdio, a Ciutadella, està més o menys coberta i que, quant a televisió, potser s'hauria de rallar no ja d'una televisió municipal sinó insular –pels costos que pot suposar si és de caire només municipal– i que, tal vegada, s'hauria d'aprofitar la ja establerta Televisió Menorquina –amb seu a Maó–, una televisió per cable que sembla que arriba a tots els pobles de Menorca manco a Ciutadella, açò malgrat saber-se que també inclouen la nostra població quan emeten les informacions i els diferents espais que conformen la seva programació).

Enllaçant amb el començament de la ponència, es pot dir que a la nostra societat –i Ciutadella no se n'escapa– els grans mitjans de comunicació de masses (inclusivament Internet, però, sobretot, pensant en la televisió) tenen una gran influència sobre allò que és rellevant socialment, i sembla que la tendència és que aquest paper creixi. Açò, sens dubte, els atorga una funció també decisiva en la configuració de les ciutats com a llocs de trobada i de conflicte, de debat i de construcció en comú. La recerca, però, d'elevades audiències, i del negoci pur i dur, ha empès molts d'aquests mitjans a reduir la imatge que proporcionen de la vida social i ciutadana a la categoria d'espectacle rendible.

Per una banda, és clar que no s'ha d'ignorar el fet que els grans mitjans de comunicació de masses són uns elements de socialització d'una gran potència i que, per açò mateix, en la mesura que es pugui, s'ha d'aprofitar el que aquests mitjans ofereixen. Alhora s'han de poder fomentar activitats que, sigui a l'àmbit escolar o no, ajudin a conèixer els llenguatges que s'hi aglutinen, sobretot els basats en la imatge i en la publicitat, que sovint no fan distinció entre realitat i virtualitat, i entre temps real i episòdic, entre d'altres.

Per altra banda, en aquest context, i entès com a mitjà més proper i d'àmbit local (i no localista, i sense perdre de vista, ni molt manco, la globalitat), hi podria entrar la creació d'una ràdio o televisió municipal, que, lluny de criteris merament d'audiència i de negoci, fomentàs els coneixements i criteris que amplament es descriuen al Projecte Educatiu de Ciutat de Ciutadella i, més concretament, en aquest eix de cultura i de lleure. Especialment, cal especificar que, si un dels valors és la diversitat individual i col·lectiva, una de les coses a potenciar és, sens dubte, la pròpia cultura, a més de conèixer les altres que també conviuen a la nostra ciutat, fent de pont per a la interculturalitat i la integració dels habitants, venguin d'on venguin.

De la mateixa manera, perquè no pot ser d'una altra, enllaçant entre punt i punt (fent xarxa), cal demanar-nos si hi ha el consens social suficient (es diria que no, que és un punt dèbil) per determinar quins són els "valors" educatius que s'han de transmetre i, llavors, si aquests formen part dels idearis de les diferents entitats culturals i de lleure i, finalment, si aquests els posen a la pràctica de manera adient. Potser caldria començar per definir quin projecte de societat es vol i, per tant, quines persones es vol contribuir a formar, quins ciutadans per al futur.

i) Una escola més enllà de l'usuari d'infraestructures culturals de la ciutat

Malgrat que l'educació no s'ha de cenyir només a l'escola i que és evident que l'educació dels ciutadans no ha de dependre exclusivament del sistema educatiu, un centre escolar, potser, ha d'anar més enllà de la seva qualitat d'usuari de les infraestructures culturals de la ciutat, en el marc de les activitats complementàries i extraescolars, i ha d'intentar tenir un paper cultural actiu amb relació al seu entorn. Cal animar els centres escolars a esdevenir àmbits de difusió cultural (exposicions, conferències, lectures, representacions teatrals, concerts, etc.) orientats no solament a la comunitat escolar, sinó també al conjunt de la ciutadania. Els centres escolars han de participar en les iniciatives culturals locals i festes de barri, programes culturals, etc., de manera que el centre escolar formi part d'una manera natural del conjunt d'entitats implicades en les activitats culturals i de lleure de la comunitat (al mateix nivell que les associacions amb finalitats culturals, els centres i clubs esportius, etc).

Aquí, a Ciutadella, s'haurien d'explotar molt més les possibilitats que ofereixen espais que formen part dels centres escolars o de la seva comunitat per tal que puguin obrir-se no només a aquella comunitat educativa en concret, sinó també a la resta de la ciutadania. Ara com ara es pot pensar, per exemple, en els teatres de l'institut Josep M. Quadrado i del col·legi salesià.

j) Els consells municipals d'Educació i de Cultura, i de concepcions compartides

D'altra banda, incidint en els darrers aspectes, i tal vegada aprofitant el marc que actualment ofereixen el Consell Municipal d'Educació i el Consell Municipal de Cultura (aquí també s'hi podria incloure el Consell Municipal d'Esports, però sembla que no es reuneix gaire sovint), a través d'aquest projecte educatiu s'hauria de poder formular una concepció compartida pel conjunt d'entitats que gestionen el patrimoni

cultural històric i artístic de la ciutat amb relació a les seves responsabilitats com a mediadors pedagògics (ara parlem de museus, biblioteques, sales de concerts, sales d'exposicions, etc.), ja que, entre d'altres, s'ha de reconèixer la importància com a educadors i educadores de l'ampli ventall de professionals i no professionals que treballen en aquestes entitats, cosa que es pot fer extensiva, com ja s'ha dit, a la resta d'associacions que treballen en la cultura i en el lleure, essent una obligació el fet d'aprofitar el capital humà que açò suposa. Cal considerar quines oportunitats, espais, iniciatives, etc ha d'oferir la ciutat a partir, també, d'entitats que "fan cultura" i "no són" a l'escola. Fent un petit incís, i just a tall de tast, s'ha de tenir en compte que la ciutat, Ciutadella, és un espai informal d'educació que permet el coneixement del propi medi i s'ha de plantejar l'elaboració de material didàctic per conèixer aquest patrimoni cultural, històric i antropològic de Ciutadella, així com incrementar les experiències directes de la ciutat i afavorir espais de participació ciutadana i d'articulació dels agents ciutadans. Es tracta, si més no, de promocionar i incentivar totes aquelles activitats que tinguin a veure amb la cultura entesa de forma extensa, amb el temps d'oci i de lleure, amb l'esport..., adreçades a tota la ciutadania. Coses que ja es porten a terme són, per exemple, els itineraris turístics i culturals pel centre històric (els dimecres de juliol a setembre) i els itineraris d'hivern amb excursions arqueològiques pel terme i pel nucli antic. Quant a l'elaboració de material didàctic, una proposta interessant és la de realitzar-lo a partir de les excavacions que s'han fet pel nucli antic de Ciutadella.

Igualment, en el sentit de formular aquesta concepció compartida de què parlem, pot ser interessant, també, l'existència de l'Institut Municipal de Cultura, ja que si bé la finalitat, segons els seus estatuts, és desenvolupar de forma descentralitzada els serveis culturals que li són adscrits dels que ofereix l'Ajuntament, així com l'organització i administració dels serveis públics de Cultura, la promoció de les activitats culturals i d'ocupació de lleure, i l'acció del foment en matèria de cultura; si bé la finalitat és aquesta, entre els seus objectius també s'hi troben el de la coordinació de les entitats culturals de la ciutat, en la mesura que sigui convenient, així com la col·laboració amb les entitats culturals, l'assessorament d'aquestes i la promoció de les seves iniciatives.

Si parlem encara d'aquest institut, s'ha de dir que un dels seus objectius també és el de la gestió i racionalització de les infraestructures culturals que li siguin adscrites, i d'altres béns municipals destinats a finalitats culturals. Un dels punts forts d'aquest eix del PEC de Ciutadella hauria de ser l'existència d'aquest institut, així com també –enllaçant-ho amb el que s'ha dit anteriorment– haurien de constituir-se en punts forts el Pla d'equipaments culturals (un altre PEC...) i el Pla general de cultura elaborats per part de Fundació Interarts i encarregats per l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Ciutadella. Continuant amb aquest institut, i malgrat el que s'ha dit, s'ha d'insistir i tenir clar que no s'han de tractar de crear organismes nous només pel fet de crear-los ni de "burocratitzar" encara més la cultura, ans al contrari, s'ha de tractar, sobretot, de compartir d'una forma real el "poder" que s'ostenta des de l'Administració cap a altres agents i de fer prevaler els criteris de participació, de manera que es pugui portar aquesta participació més enllà dels consells municipals, en la seva majoria de caire consultiu.

k) El Pla d'equipaments culturals

■ *Algunes xifres*

El Pla d'equipaments culturals recull un primer recompte de les instal·lacions culturals adscrites a l'Ajuntament i una anàlisi de les seves prestacions, així com proposa una periodització en tres fases de la racionalització i el desplegament dels equipaments existents i la incorporació de noves instal·lacions, i abraça un període que arriba al 2010. En aquest pla es diu, quant a les necessitats d'infraestructures culturals a la Ciutadella de 2002, que la població de 23.000 habitants a l'hivern i de més de 120.000 en el període de juliol i agost disposa d'una provisió cultural que, damunt el paper, no difereix gaire dels estàndards del sud d'Europa. En les disciplines clàssiques del patrimoni, la lectura pública, la difusió cultural i la iniciació artística, les necessitats bàsiques semblen ben resoltes mitjançant els programes i equipaments existents. La vitalitat associativa ha demostrat el seu sosteniment en períodes més difícils que l'actual i la ciutat ha ofert talent creatiu en freqüents fornades. L'existència de festes emblemàtiques, alhora que universalment participatives, i d'un lleure variadíssim vinculat a la natura de mar i muntanya, completen una esfera sociocultural prou densa i amb elements de gran qualitat.

No obstant açò, se segueix dient al Pla d'equipaments culturals elaborat per Fundació Interarts que les deficiències són també evidents si es té en compte el nivell d'ús de molts equipaments, les dificultats financeres per oferir-hi programacions regulars o la manca d'equipaments per a la creació artística. Davant d'aquests factors no és sorprenent que hi hagi un debat ciutadà intens i permanent sobre els serveis culturals públics, especialment centrat en els equipaments.

S'explica, també, que s'evidencia un equilibri entre els equipaments públics i els privats que incideixen en l'espai públic. Malgrat no haver-hi xifres estàndard suggerides per organismes que recomanen criteris per als equipaments culturals públics a peu de comunitat i que el factor espai tan sols ha estat computat a l'hora d'establir normes d'aforament i d'emergència, no obstant açò, en seminaris europeus i estudis especialitzats s'ha fet referència a una forquilla que oscil·la entorn d'1 m² per habitant en poblacions de menys de 30.000 habitants, proporció que va minvant a mesura que creixen els l·lindars demogràfics. Tot i que aquest estàndard és molt discutible –a causa de les diferents cultures d'ús de l'espai públic, els factors climàtics i la naturalesa preferencial de les activitats–, si prenem aquest criteri com a guia, indicaria, en el cas de Ciutadella, la necessitat de comptar amb uns 20.000 m² d'equipaments culturals públics (una observació que s'hi apunta és que és evident que el factor dimensió dels espais no és més que un dels molts indicadors necessaris a l'hora de dissenyar i coordinar els equipaments, entre els quals cal comptar la qualitat, l'adequació del projecte, la centralització, l'accés, la ductilitat, la seguretat o l'estètica; cal dir que, així i tot, aquests indicadors –és així de clar...– no resolten del tot aspectes com la qualitat de les activitats, la participació de la població o la seva repercussió a la comunitat). A Ciutadella, si els equipaments públics arriben a uns

10.000 m², els privats de caire associatiu, d'entitats d'estalvi o eclesials poden arribar als 6.000 m², que, afegits a l'oferta comercial (galeries privades d'art, discoteques, bars musicals, llibreries), arriben al voltant d'uns 7.500 m². Segons aquestes dades, es diu que hi ha una oferta comercial i de l'anomenat "tercer sistema" que testimonia la vitalitat del sector privat; és una força que, lluny d'alliberar el sector públic de les seves obligacions, representa lògicament una major exigència d'equipaments i serveis.

L'existència a la ciutat de sales habitualment utilitzades per a espectacles i concerts (sense computar els espais a l'aire lliure), mostra que, de les aproximadament 2.300 places existents per a ús regularment públic, unes 500 (Teatre Municipal des Born) són de titularitat municipal i 250 (institut Josep M. Quadrado) estan adscrites a Ensenyament. Les altres corresponen als salesians, Sant Miquel, l'església del Socors, el Casino 17 de Gener... A la ciutat hi ha 5 espais expositius, dels quals el Roser, de gran qualitat i dimensions, és de titularitat pública, així com la sala de Can Saura, adscrita provisionalment a usos expositius. Els equipaments sociorecreatius tenen, també, propietaris i gestors majoritàriament privats, si tenim en compte les associacions culturals confessionals i laiques, clubs de jubilats i casinos. No fa falta citar les discoteques, els bars musicals (alguns amb espectacle en viu), on l'oferta, especialment a l'estiu, té certa varietat. Es constata que l'estat general del parc d'equipaments ha gaudit d'un procés de modernització en els darrers 15 anys, tot i les excepcions, algunes evidents com la de l'Arxiu municipal, i es constata, també, que el repte de la gestió i del finançament és tan important com el de la pròpia reordenació física dels equipaments existents o el disseny de nous espais.

■ *Algunes conclusions*

Entre les conclusions provisionals complementàries que es mencionen a l'esmentat pla d'equipaments culturals, s'hi troba el fet que Ciutadella necessita, en un futur immediat, pocs equipaments culturals nous i que, en canvi, li fa falta maximitzar, racionalitzar i millorar els ja existents, i que s'imposi, sobretot, el fet de considerar la intercomunicació entre els equipaments i les activitats conjuntes, itinerants o mútuament referides. També es fa indispensable considerar les aliances amb els sectors associatius i privats en el marc, tal vegada, d'una nova política de major concentració amb les iniciatives i els equipaments privats i del "tercer sistema".

S'apunta, igualment, que els centres culturals locals han de cooperar amb iniciatives de lleure infantil, la tercera edat o sectors d'integració comunitària, i assumir les responsabilitats formatives que açò impliqui. S'ha de comentar que en aquest punt es fa un incís en el sentit que, malgrat açò, tot i assumir un ample ventall de necessitats socials, educatives i fins i tot terapèutiques, la tendència actual és la d'abordar-les des d'estratègies culturals i artístiques. És així, es diu, com les activitats sociorecreatives basades en la iniciació artística per a joves o gent gran, les ofertes d'educació permanent o l'activitat lúdica en general tendeixen a combinar-se amb projectes també amplament participatius, però més fonamentats en l'acte de "fer" que en el d' "aprendre".

També és interessant destacar l'anàlisi sectorial de necessitats infraestructurals que s'hi fa, i se situen algunes necessitats en la provisió cultural de la ciutat, adreçades particularment al sector públic i que fan referència a l'escena, arts plàstiques, difusió musical, patrimoni, ensenyaments artístics, lectura pública, arxiu, associacionisme, artesanats, atenció acadèmica, folklore i a equipaments que abordin noves necessitats.

■ *Apunt sobre la cultura cibernètica i multimèdia*

Per acabar de comentar alguns aspectes del Pla d'equipaments culturals interessants per a aquest eix del Projecte Educatiu de Ciutat, cal fer esment, especialment, en l'apunt que s'hi troba sobre la infraestructura cibernètica i multimèdia. Es diu que les característiques de la insularitat condicionen qualsevol activitat connectiva de Ciutadella, i obliguen a un replantejament de serveis i centralitzacions en tots els ordres de la vida col·lectiva. La cultura és un espai de relació particularment expansiu i deu el seu desenvolupament a la capacitat d'establir lligams de cooperació i circulació en àmbits externs. És a principis d'aquest segle que es reconeix de forma generalitzada que les cultures s'afirmen i refermen en funció de la seva capacitat relacional. Açò obliga a contemplar el tràfic cultural i els seus fluxos com un element tan important com els equipaments i els establiments fixats. En un futur no llunyà, els equipaments culturals tindran una forta dimensió cibernètica i es determinaran molt més en funció de la seva capacitat d'informar, educar i inspirar processos d'idees i intercanvis que no per l'activitat dels que en freqüenten els espais físics. La noció de posar l'accent damunt els processos complexos més que damunt les activitats estàtiques guanya pes en les relacions culturals internacionals. Insistim que aquesta capacitat d'intervenció complexa en processos no necessàriament presencials és –es diu– particularment important en un territori insular.

En aquesta direcció es fa necessari planificar un conjunt d'infraestructures culturals de caràcter cibernètic (portals, sistemes de producció multimèdia), i estimular la introducció de tecnologies de la informació i la comunicació en els processos culturals. Des d'aquest informe (des del Pla d'equipaments culturals) es recomana l'elaboració d'un estudi específic sobre aquest ítem, car l'existència d'una societat de la informació forta no solament és clau en el sector cultural, sinó que l'aliança entre el món de la cultura i el de les noves tecnologies pot alliberar noves possibilitats de sostenibilitat futura a l'illa, i especialment a Ciutadella.

l) Comissió de feina Activitats Extraescolars

Deixant totalment de banda el tema del Pla d'equipaments culturals i com a darrer punt d'aquesta part introductòria i analítica, es passarà a comentar algunes de les aportacions integrades a la comissió de feina Activitats Extraescolars del Consell Municipal d'Educació, tot i que altres ja s'han introduït al llarg de l'anàlisi, encara que alguns dels punts es tindran en compte a l'hora d'apuntar els considerats punts dèbils i punts forts d'aquest eix del Projecte Educatiu de Ciutat.

■ *Aproximacions contextuais*

Les aproximacions contextuais que s'hi fan ens porten a concloure que s'han de tenir presents dos criteris bàsics: que el temps de lleure i, per tant, també les activitats extraescolars han de ser un temps d'alliberament i de creativitat; i que el lleure gestionat per entitats hauria d'integrar la dimensió educativa que faci possible la transversalitat i la verticalitat. Aquest darrer aspecte ve "avalat" pel fet que, es diu, la manca de coneixements ja no és causada per la manca d'informació, sinó que, paradoxalment, el "des-coneixement" pot arribar a ser el resultat de l'excés d'informació. Igualment, passa que els circuits pels quals es transmet la informació han augmentat en velocitat i en qualitat. Avui, qualsevol descobriment fet en un laboratori pot ser ampliat, rebutjat, corroborat, etc per un altre laboratori situat a l'extrem oposat del planeta en qüestió de minuts, hores o dies. Açò implica que la velocitat de renovació de la informació s'ha multiplicat de forma enèsima, molt per damunt del temps de vida mitjà d'una persona. Aquesta acceleració ha traspasat una barrera temporal: el temps que duren els coneixements útils és més curt que la vida d'una persona. Es comenta que açò ha de suposar un canvi d'arrel en qualsevol plantejament educatiu (expressament, no es diu escolar) que estava pensat per donar a la gent jove uns coneixements que li servien per a tota la vida. Ens obliga a uns plantejaments nous basats tant en la verticalitat (educació permanent) com en la transversalitat (educació fora de l'àmbit escolar), per tal que l'educació garanteixi l'adquisició de valors, criteris i habilitats perquè durant tota la vida es pugui adquirir informació i elaborar coneixements. No és estrany, idò, que la UNESCO, quan parla d'educació, parli de "quatre pilars": "aprendre a conèixer, a fer, a viure i a ser".

■ *La idea de la necessitat del màxim de formació/aprenentatge en l'edat infantil i la seva desmitificació*

D'altra banda, es parla del fet que encara és molt estesa la idea que a l'edat infantil és necessari el màxim de formació/aprenentatge. Cal dir que, en certa manera, hi ha un acord generalitzat quant a la idea que cal una educació del lleure, que cal ensenyar a gaudir d'aquest temps lliure, del qual sembla que cada vegada fruïm més. Així, sens dubte, cal reivindicar un temps per al gaudi, per a la diversió, per a la relació, intentant desmitificar la idea que a l'edat infantil és necessari el màxim de formació/aprenentatge; dit d'altra manera, cal una educació del lleure orientada a gaudir del temps lliure per a tothom, que tengui un contingut formatiu, però des d'un punt de vista lúdic, defugint aquesta idea, segurament massa mitificada, de què es parla.

La desmitificació d'aquesta idea, però, xoca massa sovint amb diversos obstacles, entre els quals es troben el fet que, per una banda (s'apunta a un dels punts febles de la comissió), el temps de lleure (en general, i no només a l'edat infantil), ha estat, i és, poc estudiat i valorat educativament, considerat com a subsidiari de l'escola o del treball, essent les activitats d'esplai poc valorades pels pares i mares; i, per altra banda, també es pot esmentar que la força d'alguns elements dominants en el context educatiu actual ha derivat cap a una delegació de les responsabilitats educatives, tant en termes d'habilitats especials com de valors convencionals, entre

famílies i sistema educatiu, fent que, massa vegades i sobretot parlant de les edats infantils, l'escola substitueixi el paper que tradicionalment correspon als pares i mares, sens dubte els primers i principals educadors dels seus fills.

(Fent un parèntesi, i just per significar-ho especialment, val a dir que el Pla d'infància elaborat des de l'Àrea d'Educació de l'Ajuntament de Ciutadella especifica que un dels principis que regeix aquell pla d'infància és el que diu que la responsabilitat primordial de la criança i el desenvolupament de l'infant corresponen en el mateix grau al pare i a la mare o, si escau, als seus responsables legals, i que la política envers l'infant va íntimament relacionada amb la de la seva família. Així mateix, i parlant d'educació, el Pla d'infància fa referència al fet que, tot i que l'educació va molt més enllà de l'àmbit escolar, l'escola seguirà fent un paper fonamental en l'educació dels infants. Diu que és per açò que caldrà retornar-li la confiança i el prestigi desapareguts a causa de les declinacions de responsabilitats que han fet la família i la ciutat. L'escola no pot convertir-se en un "efecte contenidor" on van a parar totes aquestes tasques que altres no són capaços d'afrontar amb èxit. Diu que l'escola pot i ha d'afrontar l'educació sexual, l'educació vial, l'educació per a la convivència..., així com també l'exclusió social, l'agressivitat, la violència...; però no es pot convertir en responsable primera i darrera de totes aquestes tasques).

Es considera que, igualment massa sovint, la realització de les activitats extraescolars, sobretot parlant de l'etapa que va dels 3 als 6 anys, no respon a les necessitats dels fillets, sinó a la dels pares i mares, i a la seva pugna per compatibilitzar la vida familiar i la laboral. A partir d'aquí, el que se sol donar és que, si bé des de l'escola es té bastant clar que les activitats extraescolars han de ser "educatives", per part dels pares i mares (no tots, és clar), els extraescolars són encara un aparcament de fillets, tot i que aquest concepte d'*aparcament* també es fa palès no només si parlem de l'etapa de 3 a 6 anys, sinó que, potser, aquest conflicte s'amplia a totes les edats.

Fent un incís en aquest punt, diríem que es calcula que, en néixer, un fillet té al cervell uns 100 bilions de neurones, que, per cert, ja han estat estimulades durant els mesos d'embaràs de la mare. A més d'aquestes neurones, hi ha un trilió d'altres cèl·lules, que són les que estan destinades a connectar-se unes amb les altres. Es diu que en el primer any de vida és quan les connexions creen el "programa" base, i que als dos anys en el cervell hi ha el doble de connexions fetes que les que hi ha en el d'una persona adulta. És clar que el fet que hi hagi connexions fetes no vol dir que aquestes estiguin consolidades (com passa amb els adults), només que és en aquesta edat quan es pot potenciar, o no, aquest aspecte, per tal que el fillet sigui més lliure i tenguí més possibilitats de poder triar, en un futur, el que més l'interessi.

Llavors, en aquest sentit i només rallant d'aquest tema en concret, la funció dels adults (a casa o a l'escola infantil) és la de donar un entorn ric i estable per tal que es puguin fer moltes connexions, cosa que a còpia de repetir-les queda com a "programa" base del cervell, i que quan sigui adult podrà desenvolupar. En aquest punt, també s'ha de dir que no és positiu un excés d'estimulació, per mor que ha de ser possible que el fillet paeixi tot el que rep, i s'ha de donar el màxim que pugui

captar i pair, però no passar aquest límit, que, si es passa, entost de positiva, l'estimulació resultaria negativa. No s'ha d'estimular per defecte ni ser passiu, però tampoc fer-ho per excés i ser hiperactiu; s'ha d'anar al ritme del fillet.

També cal tenir ben present que tot açò, la realització d'aquestes connexions i estimulacions, als dos anys, però també més endavant, no es pot deixar només en mans de l'escola, sinó que es fa necessari que els pares i mares aportin la seva part, que no és poca, i que es considera que correspon sobretot a la part "afectiva" més que a la "intel·lectual".

■ *Societat d'alta tecnologia i poques emocions*

Alguns experts consideren que vivim en una societat que gaudeix d'una alta tecnologia en mans d'uns éssers subdesenvolupats emocionalment, i bona part de la "culpa", apunten, la té l'actual sistema educatiu, basat en el coneixement de matèries curriculars que serveixen per a la vida pública, però que no mostra, en cap moment, com resoldre conflictes a l'individu. Aquesta tesi assenyala la necessitat que a les escoles es treballi el desenvolupament de la intel·ligència en el camp de les emocions i de la resolució de conflictes, ja que consideren que a través de les emocions és molt més fàcil arribar al coneixement.

Dit açò, no hi ha dubte que, si bé l'escola ha de treballar dins d'aquest camí, també, sobretot, cal que hi caminin els pares i mares. Açò, per suposat, també s'ha de considerar cultura i, a partir d'aquest eix, s'han de possibilitar activitats que ajudin els pares i mares a responsabilitzar-se de tot allò que els correspon, ja que la millor manera d'avançar afectivament és implicar, en primer lloc, els pares i mares, i desmitificar, també, la idea que és suficient dedicar als fills un temps "de qualitat" enfront de la "quantitat" del temps que s'estigui amb els fills, per mor que el temps que un pare o una mare dedica als fills és en si mateix de qualitat.

■ *Els pares i les mares, la seva implicació i un sistema d'aprenentatge "aquàtic"*

Una manera de fomentar aquests aspectes podria ser, paradoxalment, anar minvant (se suposa que eliminar no és possible ni convenient...) la implicació de l'escola en les activitats extraescolars dels més petits i que, paral·lelament, es doni suport a activitats que tinguin lloc amb la presència i participació dels pares i mares amb els seus fills. Parlaríem de coses que ja estan en marxa, com ara els espais familiars, o similars (com les anteriors experiències de Casa Verda que hi ha hagut a Ciutadella), o les activitats que es porten a terme a la Piscina Municipal.

S'és de l'opinió que les activitats aquàtiques que s'ofereixen a la Piscina poden ser un excel·lent punt de partida per açò darrer, tot i que implicaria uns canvis conceptuals en el sentit de no enfocar-les perquè els fillets s'independitzin al més ràpid possible i que aprenguin a nedar com més prest millor. Actualment, més o manco des dels 6 mesos i fins als 3 anys, les activitats aquàtiques es desenvolupen a la Piscina Municipal de Ciutadella amb la presència d'un adult per fillet, i es

considera que a partir d'aquella edat ja no és necessària aquesta presència, potser per la idea que els fillets s'han d'espavilar tots sols i com més ràpid millor.

Més o manco el 1974 va començar a introduir-se a França un sistema de l'ensenyament de la natació a través del qual, amb llibertat i sense traumes, els fillets aconseguien l'autonomia en el medi aquàtic. Una de les obligacions que hi ha per portar a terme aquest sistema és que el pare o la mare (o tots dos junts, si es vol) siguin presents amb el fillet en la seva activitat fins als 6 anys, ja que s'ha constatat que els infants volen estar als braços del pare o la mare fins als 3 anys i que la seva presència es fa necessària més enllà, per mor que en són els seus models. Fins als 2 anys es fa mitja hora d'activitat setmanal, i comença als 6 mesos, que és quan es diu que es tenen les cervicals sòlides. (Per cert, un ferrerienc, Maties Pons Sansaloni, desenvolupa aquesta activitat en un poliesportiu de París com a responsable pedagògic de l'activitat aquàtica i formant part d'un equip multidisciplinar, que, entre d'altres, fa tasques de formació en aquest sistema per a professionals d'arreu d'altres països del món.)

Amb aquest sistema, el que se cerca és l'autonomia i la independència, amb seguretat i d'una manera no forçada, amb el plaer del medi on es troben, amb l'única "obligació" del gust per aprendre, cosa que es fa a través de l'aigua, amb l'acompanyament dels pares i la presència dels responsables de l'activitat. De fet, és un aprenentatge que pot anar dels 6 mesos als 13 anys, en un medi, l'aquàtic, que perfectament es pot extrapolar a l'aprenentatge de la vida en si, a perdre la por i a aprendre a fer les coses no per obligació, sinó per gust. No es tracta que als fillets se'ls facin fer coses, sinó que siguin els mateixos fillets els que tenguin la iniciativa de fer-les, amb l'ajuda dels pares. Els responsables guien i aconsellen, però no fan de "mestres", hi són presents, però els que hi intervenen amb els al·lots són els pares i les mares.

Anàlisi del context

a) Punts forts (potencialitats)

- Hi ha una dinàmica d'interès i una consciència ciutadana bastant forta, a la vegada que inquietud i interès per canviar determinats espirals considerats erronis o millorables, així com per actualitzar els seus plantejaments.
- Els centres escolars i les entitats de temps lliure estan molt lligats i arrelats al territori, i interessats en la cultura; és a dir, estan connectats a la realitat de la ciutat, havent-hi una àmplia consciència per part dels centres escolars i de les entitats no lucratives que gestionen el temps d'oci i la cultura de la necessitat d'interconnectar les seves tasques.
- Ciutadella és una ciutat rica en associacions i, per tant, gaudeix d'un bon capital humà que s'ha d'aprofitar, és una obligació, com a mediador pedagògic.

- Les entitats de cultura i oci no lucratives tenen a Ciutadella un gran bagatge històric i una experiència que els avala davant propostes més actuals i, en alguns casos, innovadores; però, a la vegada, també amb algunes mancances de contingut educatiu, encara que moltes de les entitats que treballen en el lleure disposen de projecte educatiu.
- L'escola està preparada, a Ciutadella, per fer un paper molt important com a centre, com a espai educatiu i com a espai físic, al voltant del qual es poden estructurar altres serveis i accions educatives, atès que és el nucli de les activitats dels infants i dels joves, i també, en un moment determinat, dels pares i mares.
- Ciutadella disposa, en quantitat i diversitat, d'oferta pública i privada suficient en el camp del temps de lleure. L'esfera sociocultural és prou densa i hi ha elements de gran qualitat.
- En el futur immediat Ciutadella necessita pocs equipaments culturals nous.
- Comptam amb el treball realitzat per la Comissió de feina Activitats Extraescolars del Consell Municipal d'Educació de Ciutadella, així com l'existència d'un pla d'equipaments culturals de la ciutat i d'un pla general de cultura; també d'un pla estratègic de joventut específic per a Ciutadella, d'un pla d'infància i, igualment, d'un informe de Serveis Socials que parla de la immigració extracomunitària a Ciutadella i que inclou els hàbits de cultura i lleure d'aquestes persones.
- La pròpia cultura és prou rica per –a part de fomentar-la– servir per integrar i interrelacionar les altres i diverses ètnies i cultures que ja hi ha a Ciutadella, prou rica per conèixer i conviure amb les altres, i per fer de pont a la interculturalitat i a la integració.
- Existència del Consell Municipal d'Educació, el Consell Municipal d'Esports i el Consell Municipal de Cultura, així com de l'Institut Municipal de Cultura, que, entre altres coses, serveixen per fomentar la participació de les entitats i interrelacionar-les amb l'Administració i, sobretot, entre si.

b) Punts dèbils (mancances)

- Hi ha un registre municipal d'associacions i una guia de recursos, a la vegada que el Govern de les Illes Balears té el seu registre en l'àmbit de la Comunitat Autònoma; però aquestes dades, les "municipals", no estan "buidades", no estan seleccionades ni destriades per poder obtenir un clar coneixement de l'estat de la qüestió.
- El temps de lleure ha estat, i és, poc estudiat i valorat educativament; ha estat considerat com a subsidiari de l'escola o del treball. Les activitats d'esplai són poc valorades pels pares i mares. Moltes entitats que gestionen el temps de lleure tenen una manca de consciència del seu potencial en la seva dimensió educativa, a

la vegada que es posa en evidència una manca d'atenció dels pares i mares cap als seus fills en el sentit que el ritme de vida actual no dóna gaire facilitats en aquest aspecte.

- Relacions quasi inexistentes, i poca coordinació, entre les associacions i el món educatiu i de l'Administració, i entre iguals. Poques vegades les associacions estableixen programes conjunts amb altres associacions, i rarament amb les institucions públiques (tot i l'augment experimentat a Ciutadella en els darrers anys), si no és en qüestions estrictament de finançament. No està identificat quin és el paper de l'Administració, el del sector no lucratiu (o tercer sector, o tercer sistema) i el del sector privat. Hi ha manca de coordinació entre les diverses ofertes, entre les mateixes entitats, per donar serveis comuns, per ser més fortes, per no duplicar esforços. Les coordinacions són pràcticament excepcionals i depèn excessivament de la voluntat dels directius i responsables.
- Dispersió de moltes iniciatives didàctiques i de formació. Les associacions solen ser institucions tancades en si mateixes; el seus associats tenen tendència a interessar-se només pel que es fa a la seva associació, i menystenen o ignoren tot allò que, enfora, però en el mateix àmbit, els pot interessar. Quan moltes associacions organitzen, cadascú per la seva banda, moltes activitats es dóna el cas –sobretot a l'estiu– d'una saturació d'activitats que fa que la gent es diversifiqui més, cosa que està bé en certa manera, però que també fa que el nombre de persones que hi assisteix no sigui prou alt com per costejar una sèrie d'actuacions que són d'una gran qualitat.
- Hi falta un major consens sobre els valors educatius que es transmeten en el temps de lleure per part de les diverses entitats. De fet, no hi ha consens social per determinar quins són els “valors” educatius que s'han de transmetre i, si aquests formen part dels idearis de les diferents entitats culturals i de lleure, i, finalment, si es posen a la pràctica de manera adient. Hi ha diferència d'estratègies educatives tot i que el concepte de lleure és comú per a tothom; açò en el cas de les entitats que tenen d'estratègies. També es constata un augment desorbitat d'ofertes privades amb afany lucratiu, de les quals moltes no tenen una consciència educativa integral. Igualment, existeix una manca d'una concepció compartida pel conjunt d'entitats que gestionen el patrimoni cultural històric i artístic de Ciutadella amb relació a les seves responsabilitats com a mediadors pedagògics.
- Manca una elaboració de material didàctic per conèixer el patrimoni cultural històric i antropològic de Ciutadella.
- Malgrat haver-hi iniciatives en aquest sentit, en general hi falta informació sobre els recursos culturals i de lleure de què disposa la ciutat. S'ha de millorar la recepció de les activitats culturals i de lleure, possibilitant molt més que, a la gent, li arribi el que es fa.

- No hi ha –o n’hi ha pocs– programes de “formació” de públic orientats a la formació d’un públic crític i participatiu capaç de gaudir de l’oferta però també de condicionar-la i orientar-la.
- Hi ha una mancança quant a l’explotació de les possibilitats que ofereixen els espais que formen part dels centres escolars per tal que aquests, a la vegada, formin part del barri com una entitat cultural més. També, si bé un centre escolar ha d’anar més enllà de la seva qualitat d’usuari de les infraestructures culturals de la ciutat, s’ha de dir, igualment, que tot i que en comencen a treure profit, les escoles encara no en treuen prou dels recursos de la ciutat, sobretot dels públics, i encara manco dels recursos que representen les associacions.
- Manca maximitzar, racionalitzar i millorar els equipaments culturals ja existents, i s’imposa, sobretot, el fet de contemplar la intercomunicació entre els equipaments i les activitats conjuntes, itinerants o mútuament referides. Tot i així, manquen equipaments per a la creació artística, així com hi ha pocs espais públics per a l’autogestió del temps d’oci.
- S’ha millorat la relació entre ètnies que conviuen a la ciutat, però no s’ha aconseguit que algunes d’aquestes sentin que formen part de la ciutadania i s’impliquin en la cultura i el lleure.
- És encara molt estesa la idea que a l’edat infantil és necessari el màxim de formació/aprenentatge. Es detecta una saturació de les activitats extraescolars, i hi ha una excessiva programació de les activitats del mal anomenat *lleure*.
- La formació dels monitors de temps lliure i d’activitats extraescolars és molt irregular, i, en general, és més aviat baixa. També s’ha de dir que hi ha una mancança molt important de persones que es vulguin dedicar a la tasca de monitor a entitats no lucratives que se sustenten amb voluntariat. Hi manca un recanvi generacional, amb necessitats d’actualització i formació.

Finalitats i objectius: línies estratègiques i propostes d’acció

- Fomentar actuacions que ajudin a la comprensió dels mitjans de comunicació de masses, sobretot la televisió, i accions encaminades a fer que aquests grans mitjans de comunicació, sobretot la televisió, no surtin tan “guanyadors” quant al consum de temps lliure de les persones. Vol dir fomentar accions que impliquin les relacions directes, actives i sanes entre els individus que conviuen a la ciutat.
- Realització d’accions específiques de relació i de coordinació entre associacions, i entre associacions i Administració, per assolir objectius com ara sumar esforços per unificar activitats de caire similar i, a la vegada, per diversificar-les i no saturar el panorama, sobretot a l’estiu; o altres objectius com no dispersar les iniciatives didàctiques i de formació. Conèixer-se és el primer pas per després

actuar i crear projectes conjunts en aspectes que, sovint, són prou propers com per interactuar. Canals interessants per seguir aprofundint en la relació i la coneixença entre iguals o similars poden ser els consells municipals, tant de Cultura com d'Educació o d'Esports, així com l'Institut Municipal de Cultura.

- Desenvolupar els diferents aspectes que s'assenyalen, quant a aquest eix de Cultura i Lleure, al Pla d'equipaments culturals i al Pla general de cultura, al Pla jove i Pla d'infància ja elaborats.
- Definir clarament, i consensuar tant com es pugui (no només políticament, sinó també amb la implicació de tantes entitats i associacions com sigui possible), quin ha de ser el paper de l'Administració (sobretot pensant en l'Ajuntament, que és la institució més propera als ciutadans) en el finançament de les entitats i associacions de Ciutadella, i de les activitats que desenvolupen. Igualment, a més a més del paper de l'Administració, cal identificar clarament quin és el paper del sector no lucratiu (o tercer sector, o tercer sistema) i el del sector privat, amb l'objectiu de veure què fa cadascú i què es pot fer de manera conjunta.
- Enllaçant amb l'anterior, realitzar un catàleg de serveis i ofertes de lleure, públics i privats, tant per a l'anàlisi de dades i el coneixement de l'estat de la qüestió, com per donar a conèixer els recursos de la ciutat. El criteri de l'Administració local ha de ser fomentar la diversificació i adaptació de l'oferta a la realitat actual, i garantir la qualitat dels serveis, en especial d'aquells que reben finançament públic. Així, s'han de definir criteris de qualitat dels diversos serveis. La relació entre l'Ajuntament i les entitats ha de partir de criteris de qualitat.
- Millorar la recepció de les activitats culturals i de lleure, tendint a crear hàbits d'aprenentatge i de formació de públic orientats a la formació d'un públic crític i participatiu, d'un públic capaç de gaudir de l'oferta cultural i de lleure, però també capaç de condicionar-la i orientar-la. En aquest apartat, i també vàlid per a altres com el del foment de les relacions i de la coordinació i el foment dels coneixements i criteris que es descriuen genèricament al Projecte Educatiu de Ciutat de Ciutadella, pot parlar-se de la creació d'una ràdio o televisió municipal que, és clar, fugi de la hipotètica utilització política partidista dels partits polítics que en un moment determinat governin a l'Ajuntament.
- Formulació d'una concepció compartida pel conjunt d'entitats que gestionen el patrimoni cultural històric i artístic de la ciutat amb relació a les seves responsabilitats com a mediadors pedagògics, aspecte que s'ha de fer extensiu a la resta d'entitats i associacions que treballen en la cultura i el lleure.
- Accions encaminades a potenciar, a Ciutadella, la inserció dels centres escolars en les iniciatives culturals locals, en el sentit que el centre escolar formi part d'una manera natural del conjunt d'entitats implicades en les activitats culturals i de lleure de la comunitat. També es pot enfocar per "ajudar" els pares i mares, perquè es facin responsables d'allò que els correspon com a primers i principals educadors dels seus fills, i influir en la no-delegació tan "dràstica" de les

responsabilitats educatives, i no estrictament “escolars”, a l’escola. En aquest punt s’hauria de parlar, també, d’accions encaminades a desmitificar la idea que a l’edat infantil és necessari el màxim de formació/aprenentatge, cosa que es pot aconseguir, potser, fomentant activitats on els pares i mares participin activament amb els seus fills i fent, entre d’altres, que l’escola s’impliqui manco en les activitats extraescolars dels més petits, i donant suport a activitats que tinguin lloc amb la presència i la participació dels pares i mares amb els seus fills (un bon punt de partida pot ser a partir de les activitats aquàtiques que s’ofereixen a la Piscina Municipal).

- Fomentar la formació de les persones implicades en accions educatives en el lleure i en la cultura. Promoure accions formatives al front de la gestió de les entitats.
- Facilitar i condicionar espais on es puguin desenvolupar lliurement activitats de lleure. Aquests tipus d’espais són especialment necessaris per a les edats d’entre 12 i 18 anys.

CIUTAT I ENTORN

Carmela Sánchez

Aquest document pretén ser un punt de partida per reflexionar sobre el nostre entorn més proper i la manera com el vivim, i, també, una eina que estructurï la tasca d'analitzar l'actualitat i el futur de Ciutadella com si fos la nostra pròpia casa la que volguéssim rehabilitar per fer-la més acollidora.

Introducció

Molts factors són els causants del desencertat disseny de les nostres ciutats actuals, *donde la representación física del habitar se hace bajo las premisas de la economía, racionalidad productiva y funcionalidad técnica, antes que con aspiraciones de contacto, intercambio de comunicación y construcción de espacios compartidos*⁵. *Bajo el camuflaje de la neutralidad, el espacio urbano esconde unas reglas que corresponden exactamente a la estructura de poderes y relaciones que rigen nuestra sociedad*⁶. Previsiblement aquest panorama seguirà així si no existeix una forta implicació ciutadana, amb pes específic suficient perquè sigui considerada.

Com a part d'aquesta introducció, es considera il·lustratiu un breu comentari sobre tres qüestions:

1.- “El ciutadà tipus”

Potser no sigui premeditat, però el ciutadà-tipus o patró considerat en la planificació urbanística i que, per tant, desenvolupa bona relació amb ella respon, esquemàticament parlant, *a un hombre blanco, en edad productiva, con trabajo remunerado, motorizado, sin cargas familiares, sin tener que ocuparse de nadie mas, que nunca se hace mayor, que no tiene necesidad de pasear, tomar el sol o charlar con el vecino, que nunca está enfermo ni se ha roto una pierna ...*⁷

Evidentment, des d'aquest punt de vista, queden exclosos d'aquest esquema la resta dels ciutadans que no tenen un valor rellevant pel que fa al procés productiu (fillets, adolescents, ancians, impedits, dones, emigrants...) o que, tenint-lo, han d'atendre, a més, un altre tipus de necessitats.

Haurem d'analitzar, per tant, les solucions globals que es desenvolupin dins el marc del PEC, també sota aquest punt de vista, per tal d'assegurar la inclusió del major nombre de ciutadans/es en les propostes i obrir definitivament la ciutat a tots els usuaris.

⁵ Carlos Hernández Pezzi. "Conocer, Fluir, Gozar", Zehar, núm. 144.

⁶ Isabel Velázquez. "El tiempo de las cerezas", Zehar, núm. 143.

⁷ Col·lectiu de Dones Urbanistes. "Mujeres haciendo ciudad", Zehar, núm. 144.

*Cualquier ciudadano o ciudadana tiene el mismo derecho a la ciudad. Y los grupos que no están suficientemente representados en el diseño y gestión urbanos constituyen la inmensa mayoría de la población*⁸.

L'exemple d'un dels sectors, el femení, pot il·lustrar més concretament la comparació de les seves necessitats amb les del ciutadà-típus: *aunque el sector masculino vaya compartiendo tibiamente las responsabilidades en lo doméstico, aún es el hecho que sobre la mujer, su tiempo y sus fuerzas recae una gran parte de los trabajos domésticos y asistenciales (ciudadano de ancianos, niños, discapacitados...), mientras por otro lado intenta hacerse un hueco en trabajos productivos. Con respecto a las tareas aún asumidas por las mujeres en nuestra sociedad (a falta de una estructura social mas igualitaria en la que no perdemos esperanza), es difícil imaginar las dificultades que entraña el arrastrar un carrito de niño o de provisiones a través de una ciudad pensada en el fondo para el coche, sobre todo cuando se tiene prisa o se está cansada, lo que no es una situación excepcional en una vida sobrecargada. Pero quién no está implicado en estas situaciones reales, difícilmente puede considerar las múltiples dificultades que implica una concepción errónea del espacio*⁸.

2.- El cotxe

El model urbà actual, desenvolupat en base a determinades expectatives econòmiques de la maquinària productiva, inclou de forma determinant els desplaçaments motoritzats en cotxe privat, i així es prioritzen les necessitats d'aquest. A la ciutat així dissenyada, el cotxe s'utilitza en tot moment: des dels desplaçaments laborals a aquells produïts per la llunyania de les noves actuacions, per l'excessiva separació de funcions dins de la ciutat (dormir, menjar, treballar, consumir, divertir-se...) o per simple peresa (freqüent en ciutats petites).

Probablement un factor decisiu del declivi de les nostres ciutats sigui el deteriorament de la convivència . I açò possiblement ho ha afavorit molt, en primer lloc, la constatació que la major part de l'espai públic (carrer, passeig, plaça i vorera) s'hagi convertit en un magatzem de vehicles (tant si circulen com si no) i, en segon lloc, els diversos problemes que se deriven del seu ús: renous, molèsties, perill, contaminació...

Massa cotxes. Massa, si a més incloem l'elevat preu de les infraestructures que necessiten, en euros i en paisatge.

Per descomptat que també s'han de valorar els casos en què el cotxe no només és útil, sinó imprescindible; però, en general, a les ciutats els cotxes sobren.

Per resoldre aquest problema, les actuacions encaminades a limitar el seu ús s'han de gestar mitjançant una anàlisi en profunditat, cercant un ampli consens,

⁸ Isabel Velázquez. "El tiempo de las cerezas", Zehar, núm. 143.

sempre amb l'objectiu final de guanyar més espai per a la convivència. Que es produeixi la convivència depèn després d'altres factors; però si no es plantegen espais públics còmodes, és segur que la convivència es desenvoluparà amb més dificultat. Per tant, l'augment de l'àrea d'aquests espais públics obliga a guanyar-lo al trànsit rodat, que ha de cedir terreny a les velocitats més lentes (vianants, bicis, carretons...), cosa que suposa una nova educació vial per a tothom i un canvi d'hàbits, i alhora una estratègia enfocada a dissuadir els conductors, fent-los "menys còmodes" els desplaçaments indiscriminats i facilitant-los en els casos en què sigui necessari.

3.- La diversitat

En el seu origen l'urbanisme modern va proposar una disgregació de la ciutat per funcions com a mesura per solucionar problemes d'higiene i de contaminació industrial. El desenvolupament de la ciutat seguint aquestes pautes ha suposat, en la majoria dels casos, un empobriment de les relacions ciutadanes.

Actualment es parla d'un altre concepte més que raonable per al desenvolupament del PEC i que es basa en la complexitat de la ciutat, les possibilitats de comunicació entre els ciutadans/es, el control social no policial de la vida urbana, la regeneració del que ja hi ha, la vitalitat de la vida urbana, la proximitat...

Una ciutat "viva" ha de reclamar la possibilitat d'encontre de la major part de les funcions que es poden desenvolupar entre els seus usuaris, sense produir-se greus interferències. Els espais o edificis destinats a la comunitat no han de servir només a un sector: com més ciutadans/es participin en aquest encontre, més ric és el resultat i menys confrontació existeix, en general.

Un exemple d'això que hem dit podria ser la nova pista de patinatge, que, lluny de ser objecte de crítica, és una iniciativa que s'ha d'aplaudir. La ubicació propera a pistes esportives i col·legis sembla idònia... però allà només hi van els al·lots i, a vegades, algun adult. En canvi, a la plataforma major de la plaça del castell de Sant Nicolau, on també es patina, tant els usuaris d'aquest passeig com els al·lots gaudeixen d'un altre tipus d'encontre: uns, entretinguts per les evolucions dels patinadors i, els altres, encantats amb el seu públic. No s'està plantejant crear allà una altra instal·lació, sinó que s'aprecia la riquesa de convivència que espontàniament s'hi ha creat. L'observació de casos semblants ha d'orientar-nos per tal d'imaginar uns altres espais que s'enriqueixin per la mescla de diferents usuaris, això vol dir, la mescla de funcions, sempre que sigui possible.

Descans

Es proposa un qüestionari (un joc) de tres preguntes amb tres escales:

3 escales:

Ciutadella com a barri/urbanització teu (B/U)

Ciutadella com a ciutat (C)

Ciutadella com a terme municipal (TM)

3 preguntes:

Què és el millor del teu B/U-C-TM?

Què és el pitjor del teu B/U-C-TM?

Què és el que falta en el teu B/U-C-TM?

Anàlisi del context, finalitats i objectius

Per estructurar aquesta part s'ha recorregut a un esquema ordenat segons escales, tal com s'ha proposat en el descans. Com que el tema és molt ampli, és probable que s'oblidi algun aspecte o s'esmenti de passada, per la qual cosa es necessita una àmplia col·laboració que faci possible la inclusió de tots ells. Es confia en el joc proposat en el descans i la intervenció de ponents i usuaris per solucionar-ho.

La manca d'informació per part del mateix Ajuntament sobre les actuacions urbanístiques aprovades o en vies d'aprovació fa que aquesta anàlisi pugui incórrer en errors o quedar inacabada. Malauradament ni tan sols els tècnics sabem encara quin serà el recorregut concret del traçat de la ronda sud, o com serà el vial proposat paral·lel al c/ Santa Bàrbara, etc.

D'altra banda, sembla contradictori que el PEC es proposi després de diverses actuacions puntuals, algunes ja aprovades, que incideixen directament sobre ell: Estudi de mobilitat, Projecte de supressió de barreres arquitectòniques, reforma de la Contramurada, Pla d'usos del port i Pla d'equipaments culturals.

Un altre aspecte que incideix de manera determinant en l'anàlisi és la conseqüència derivada de la principal font d'ingressos a l'illa: el turisme. En aquest aspecte és totalment necessari definir i consensuar entre tots els sectors de la població la cota màxima de visitants que pot assumir Menorca. En la ment de tots ha de quedar molt clar que un creixement sense límits ens acabarà arruïnant. És probable que si s'arriba en aquest consens, ens quedem tots descontents: uns pel fet de pensar que és baixa i, els altres, per semblar-los excessiva... però el més important és fixar aquesta cota. Mentre el creixement no tingui límits, no es pot fer un previsió real de recursos, infraestructures, etc.

1.- ESCALA MAJOR: SUPRAMUNICIPAL

Malgrat que des del punt de vista del PEC aquest apartat es troba fora de context, sembla important incloure'l com a accés a la cultura i comunicació amb altres entorns.

1.1.- RELACIÓ AMB LA RESTA DE MUNICIPIS

L'accés a la major part dels municipis es produeix a través de la carretera C-721, Maó-Ciutadella, la capacitat de la qual és insuficient durant part del període estiuenc. La polèmica s'estableix entre deixar-la com està o desdoblant-la en tot el seu trajecte. Potser una millor xarxa de transport col·lectiu (preferiblement públic o parcialment subvencionat, per poder dotar-la d'una freqüència major), realitzar la circumval·lació de Ferreries i crear el desdoblament en tres o quatre punts del recorregut, dotarien el trànsit de més fluïdesa, sense escometre una intervenció exagerada i costosa en funció de pocs mesos a l'any.

Actualment existeixen dos desdoblaments en direcció Maó – Ciutadella, i un en direcció Ciutadella - Maó.

1.2.- RELACIÓ AMB LA RESTA DEL PAÍS: VIA AÈRIA I MARÍTIMA

És desitjable que definitivament s'aconsegueixi per als residents a l'illa una solució als problemes derivats de la privatització del trànsit aeri. És desitjable, també, que un servei de transport públic coordinat amb els vols resolgui l'accés a l'aeroport. Així mateix, es demana que una part de l'aparcament sigui gratuït almenys per als residents, com ho va ser fins fa poc temps per a tots.

El trànsit marítim des de Ciutadella és una altra qüestió. La naturalesa no ha proporcionat un port en consonància amb el desenvolupament d'alguns, però és necessari, no obstant, rendir al màxim l'existent, amb algun tipus d'intervenció. El Pla d'usos del port sembla adequat si soluciona realment les diferents funcions que calen d'ell.

De moment, situar l'estació marítima dins de la ciutat i no a Sa Farola sembla adequat si el trànsit de mercaderies es resol a través de la ronda nord i el de passatgers a través de la pròpia ciutat, del transport públic i/o de l'aparcament a la zona. És important no perdre l'escala del que hi ha i és enriquidor integrar-lo a la ciutat.

2.-ESCALA MITJANA: MUNICIPAL

Des d'aquí subratllem la importància que té el coneixement del territori per estimar-lo i protegir-lo en el present i en el futur; i per conèixer-lo és vital recórrer-lo, per la qual cosa s'haurà de facilitar la “permeabilitat” en la relació amb el municipi (terrestre i marítima).

Aquesta “permeabilitat”, urbanísticament parlant, s'estableix a través de la xarxa viària.

La intenció principal de l'anàlisi posterior està centrada en la xarxa viària "lenta" més que no en la "ràpida", no perquè es consideri acceptable l'estat i el traçat d'aquesta darrera, sinó perquè la lenta, essent vital per al desenvolupament de les relacions que es plantejaran dins del marc del PEC, és pràcticament inexistent.

2.1.-VIES RÀPIDES

- a) Ciutadella-Cap d'Artrutx: d'amplària adequada a la seva pressió automobilística, excepte a la corba de Santandria, només permet la circulació de vianants fins en aquest punt. Inscrit a les voreres d'emergència apareix el símbol de carril-bici, que, més que ser-ho, representa les ganes de tenir-lo. Potser Tràfic tingui quelcom a comentar sobre la tan perillosa utilització dels marges en aquest tipus de vials ràpids.

La seva connexió amb el nucli urbà crea problemes durant els mesos d'estiu, dada, aquesta, que se suposa que es resoldrà en realitzar-se la circumval·lació pel sud, desviant part del trànsit cap a altres destinacions.

La xarxa de transport públic, en temporada, està limitada per un horari diürn; fora de temporada no hi ha cap altre tipus de servei per als ja nombrosos habitants.

- b) Ciutadella-Cala Morell: la intervenció recent sobre aquest vial ha considerat, com ja és costum, un únic tipus d'usuari: el motoritzat. Torna a inscriure's a les seves voreres d'emergència el carril-bici, però l'amplària definitiva d'aquest vial ha provocat un trànsit més fluid i veloç. És una pena que no s'hagi tingut en compte des del principi la realització de l'esmentat carril, separat del vial. Ara, ja amb les noves parets seques realitzades, és bastant impensable ampliar-lo, fins i tot a mitjà termini.

La seva connexió amb el nucli urbà de Ciutadella és tot un repte per a vianants i ciclistes, ja que es realitza a través de la ronda nord, que neix amb els mateixos defectes esmentats anteriorment. La continuació d'aquest vial fins a la urbanització de Cala Morell és una mostra de tipisme tercermundista que tal vegada agradi a algun nostàlgic. És d'esperar que quan s'executin les obres d'aquest tram es tingui en compte el que hem dit i s'adeqüi, també, a vianants i ciclistes. Inexistent la xarxa de transports públics al llarg de tot l'any (¿serà possible una línia de minibusos?).

- c) Ciutadella-Torre del Ram: tot el que hem dit a l'apartat anterior es pot aplicar per a aquest vial, amb la precisió del transport públic feta a l'apartat a).
- d) Ferreries- Cala Galdana: prevista, com les anteriors, només per a automòbils, no sembla gaire idònia per a la creació d'un carril lent, a causa del seu relleu. Només hi ha transport públic durant el període estival.

La millora del trànsit rodat a la major part d'aquests vials és notòria; no en canvi pel que fa a la mobilitat lenta, que, malgrat que en algun cas està plantejada, en cap no està resolta.

2.2.- ALTRES VIES

2.2.1.- Radials amb velocitat menor

- a) Ciutadella-Sa Caleta: també de recent execució i en bon estat, soluciona el trànsit rodat i pateix de tot el que s'ha dit anteriorment, amb alguns agreujants. Malgrat que es torna a retolar el carril-bici i la velocitat és més lenta (no prou encara), aquest és bastant perillós, ja que segueix envaint la vorera d'emergència. Determinades cruïlles amb carrers de son Blanc presenten una deficient visibilitat fins i tot per als automòbils. En dotar-la de voravies, sembla que sí s'ha tingut en compte els vianants, però sense gaire entusiasme, ja que aquestes són estretes, il·luminades per als cotxes, sense cap tipus d'arbrat, i resulten inhòspites. L'Ajuntament oblida, a l'hora d'executar els seus vials, el que demanda en les actuacions privades: els arbres... (jllàstima!). Si almanco una de les voravies fos més ampla, es podria plantejar utilitzar-la conjuntament per a vianants, bicis, carrets, i crear així un vial lent, on la situació de l'arbrat seria estudiada per tal de proporcionar la major ombra possible durant l'estiu.
- b) Ciutadella-Sa Farola-Cala en Blanes: en mal estat, sense voravies i pendent de l'ampliació del port; podria arribar a ser el camí lent alternatiu d'accés a les urbanitzacions de la zona nord, compartit amb un trànsit rodat, limitat de velocitat. S'ha de destacar la gran riquesa paisatgística de tot el seu recorregut, especialment el tram del pinar des de Cala en Busquets fins a la Cala des Frares, que esperem que es mantingui després de totes les intervencions futures.

2.2.2.- Dins les urbanitzacions

En general, totes les urbanitzacions del municipi estan dotades almanco d'un carrer d'accés, d'amplària capaç per desenvolupar un vial lent sense gaires dificultats i s'ha de procurar aconseguir-lo.

Una precisió sobre això, ja que no és un cas aïllat, és el carrer de Llevant-Via de Circumval·lació de Cap d'Artrutx i Cala en Bosch, on els turistes que lloguen cotxes-bici es juguen la vida durant la temporada i el trànsit rodat es veu obstaculitzat contínuament.

2.2.3.- Xarxa de camins rurals

La xarxa de camins rurals del municipi presenta, gairebé en la seva totalitat, un estat de conservació pèssim, amb ferms en mal estat, sots, esvorancs i tot tipus d'accidents, que fan que circular per ells (fins i tot en cotxe) sigui tota una heroïcitat. Gairebé tots han vist augmentar en els darrers anys el trànsit rodat produït principalment pel desenvolupament de nuclis d'hortals, sense que s'hagi realitzat cap millora en el traçat.

Els corresponents a la zona nord han perdut definitivament la seva continuïtat amb el nucli urbà, des del punt de vista sostenible, essent fins i tot de difícil accés.

L'exemple estrella és el Camí des Caragolí, encara que el Camí de Son Escuder no es queda enrere.

Resoldre la continuïtat d'aquests camins serà un dels temes per tractar en profunditat, ja que, un cop recuperada aquesta, tots ells serien idonis per crear accessos lents cap al camp, convivint amb trànsit rodat limitat de velocitat.

Per assegurar el respecte del cotxe sobre el vianant, l'educació és imprescindible; així mateix s'hauran d'adoptar mesures que obliguin a respectar aquesta velocitat màxima (guals...), a part de millorar el seu traçat, amplària, pavimentació, senyalització i evacuació d'aigües pluvials.

Amb tot això es pretén potenciar l'accés i gaudi de la naturalesa com a pas importantíssim per al seu respecte i protecció.

2.3.- VIA CONCÈNTRICA: CIRCUMVAL·LACIÓ NORD I SUD

Pendent de realitzar el tram sud, la circumval·lació encara està incompleta i, per tant, no s'aprecien totalment els avantatges d'aquests necessaris nous vials.

Respecte al que ja s'ha construït, la ronda nord ha resolt correctament certs accessos, i per contra ha resultat una arma mortal pel que fa a la permeabilitat que existia cap al medi rural d'aquestes zones, com ja s'ha reflectit.

La ronda nord és un cas clar d'intervenció en la qual les necessitats del ciutadà-típus s'identifiquen amb les de la resta de la col·lectivitat. Els antics usuaris lents queden exclosos en interposar entre els seus horts o passejos una via de circulació ràpida i perillosa i, encara més: delimita una frontera insalvable en el present i en el futur.

El desconeixement, en aquest sentit, del territori i dels costums dels seus habitants juntament amb criteris de rendibilitat econòmica tenen prioritat generalment en aquest tipus d'intervencions.

Si hagués estat possible estudiar el traçat de la ronda nord des d'una perspectiva sostenible i no simplement econòmica, probablement s'haurien resolt els accessos cap al medi rural i l'impacte acústic i visual.

Una altra consideració és la cota tan alta per la qual transcorre el traçat, volant quasi per sobre els terrats en alguns trams, en contra de nous criteris en els quals s'aconsella realitzar aquest tipus d'intervencions en trinxera, és a dir, semisubterrània, amb la qual cosa s'atenua l'impacte sonor i visual, mantenint la permeabilitat amb els vials secundaris existents. Però en aquest tipus d'actuacions no tot són avantatges: realitzar el vial d'aquesta manera consumeix més territori i sempre és més car, econòmicament parlant, encara que el fet de no realitzar-lo així pugui tenir un cost sociològic superior.

Esperem que aquestes consideracions es tinguin en compte a l'hora de completar aquest vial pel sud perquè, si no és així, ens trobarem ofegats a la nostra pròpia ciutat.

2.4.- RELACIÓ AMB LA MAR

2.4.1.- Cales verges

Sembla que, essent Menorca una illa, no s'hauria de reflexionar gaire sobre aquest tema, però el cas és que actualment els habitants de Ciutadella no poden gaudir, fora de temporada, de moltes de les platges, ja que es tanquen els accessos i, en temporada turística, per culpa d'un horari massa reduït. Ni tan sols pagant. Si segueix així, arribarà un moment en què les úniques platges que podran ser visitades seran les que corresponen a urbanitzacions.

És comprensible posar un límit a l'accés les platges verges quan la pressió humana així ho faci recomanable durant l'estiu. En canvi no té sentit posar restriccions d'accés i d'horari quan no hi ha aquesta pressió durant l'hivern. Des d'aquí hem de reclamar el nostre dret a gaudir del territori.

Una altra qüestió és l'acondicionament d'aquestes platges, sense lavabos públics ni gairebé neteja, així com una falta de control real de la distància permesa a les embarcacions.

2.4.2.- Cales urbanes

Dues suggerències, a part del que s'ha dit sobre els lavabos, la neteja i la distància de les embarcacions:

- a) Accessibilitat fins a la mar: no existeix en tot el terme municipal, que se sàpiga, cap cala que ofereixi la possibilitat d'accés als discapacitats, així com a carretons (¿Cala Galdana?).

En algunes, és tan fàcil realitzar aquesta instal·lació que només la desídia explica que no hi siguin: Santandria, Cala Blanca, Son Xoriguer, Cala en Blanes...

- b) Plataformes a les roques: les cales urbanes, on en temporada la pressió turística les fa massa denses, podrien dotar-se de plataformes del tipus de Cala Morell (no en l'actual estat, evidentment) fins a la línia de protecció de vaixells.

Aquesta intervenció, que Costes no permet aquí (en altres punts de la Península es realitza) i injustificable per a alguns, ampliaria la superfície per al bany i els esports relacionats amb la mar, alhora que probablement faria disminuir la pressió humana sobre les cales verges.

2.4.3.- Accés per mar: recórrer el municipi i tota l'illa per mar és quelcom que hauria de ser de fàcil accés per a tots els ciutadans/es.

És possible que l'augment del nombre d'amarres solucioni parcialment el problema per als usuaris d'embarcacions d'esbarjo, però s'haurien de crear altres mitjans oberts a tothom, especialment als residents. Ja es parla, només com a enunciat, de la creació d'un Centre de Cultures de la Mar, que esperem que no quedi només damunt paper.

Aquest tema, lligat parcialment a l'ampliació del port, és molt delicat per la polèmica que desenvolupa al seu pas, però s'ha d'abordar perquè el que sí és cert és que tenim la mar ben a prop per al gaudi de tots.

2.5.- CAMÍ DE CAVALLS

Quan se'n resolgui el recorregut i la propietat pública, s'haurà recuperat un dels camins més didàctics i bonics de l'Illa. Esperem que no dilati la seva resolució i que no sigui objecte d'altres interessos més que el bé comú.

2.6.- XARXA DE VIALS LENTS

El concepte de vial lent engloba tant vianants i bicis com tot tipus de rodes: discapacitats, cotxets de bebè, patins..., compartit, a vegades, amb cotxes, limitant la seva velocitat; potser l'únic que s'hauria de restringir en aquests vials és la utilització dels cotxes-bici de lloguer (no per bici, sinó per cotxe), reconduint-los per altres recorreguts.

Com es va analitzant, es considera que aquesta xarxa és pràcticament inexistente o perillosa, quan existeix. L'únic carril-bici que es pot considerar com a tal és el que hi ha construït enfront del cementiri vell, exemple vàlid de com s'ha d'executar un vial lent separat del ràpid, amb l'excepció de la manca d'arbrat, de fulla caduca preferentment, que doti d'ombra i humanitat al recorregut.

En general, i en els casos en què sigui possible, sembla més sensat desenvolupar aquesta xarxa fugint del traçat dels vials ràpids.

Com ja s'ha apuntat, s'hauria d'estudiar la possibilitat que aquesta nova xarxa conflueixi amb la de camins rurals millorada, o buscant accessos alternatius per un altre tipus de carreteres (Sa Farola, Camí de Sa Caleta, etc.).

Així mateix, s'hauria de dotar els transports públics de vehicles capaços de transportar bicis fins al lloc de destinació, potser amb un horari limitat a mig termini.

3.- ESCALA MENOR: CASC URBÀ

Només apuntarem alguns temes (pocs) per començar a abordar l'anàlisi del casc urbà. No és un estudi exhaustiu, ja que falten estudis de detall, o dels quals es té poc coneixement. A més no volem estendre excessivament aquest document.

3.1.- CARRERS

Els carrers del casc urbà de Ciutadella (i de les seves urbanitzacions), llevat d'alguna excepció, i les zones de vianants, presenten un estat de conservació lamentable, pendents molts d'ells, fins i tot, de finalitzar-se.

A més a més, els del casc antic que encara no han vist restringit el seu ús només als vianants i molts de l'eixample, són clarament estrets per a tots: cotxes i vianants, la qual cosa suggereix l'ampliació, basada en treure cotxes de la calçada o de l'aparcament, per procurar una utilització sense conflicte. La solució és òbvia, el que és més difícil és recol·locar el parc automobilístic, cada dia més nombrós.

La creació de zones d'aparcament, com el del carrer del Príncep, sembla aconsellable i se n'haurien de crear més: només els necessaris, en superfície o subterranis, a una distància raonable, no a la porta de casa. Només la gent gran o la que requereix aquest tipus de transport tindrien preferència a les places properes de casa seua; els altres no haurien de tenir inconvenient de passejar una estona.

S'hauria de sol·licitar a l'ajuntament la zona blava gratuïta fora de temporada, en benefici dels ciutadans/es.

Per últim, hem d'observar que el carrer, que abans pertanyia al ciutadà/na, ara pertany a l'Ajuntament, el qual l'utilitza només per cobrar impostos per la seva utilització: aparcament, terrasses, circulació... sense que cap activitat sigui gratuïta.

3.2.- CONTRAMURADA

Actualment existeixen, inexplicablement, dues propostes de remodelació d'aquest vial. Sense entrar en anàlisis més profundes, la diferència entre elles és la permanència o no dels passejos centrals en els trams en què encara existeixen.

Això, que sembla neutral i que en ambdós casos ve produït per l'ordenació del trànsit, obre dos conceptes diferents i antagònics; perquè suprimir aquests passejos, a part d'empitjorar estèticament el vial, és facilitar el trànsit rodat en aquesta circumval·lació, dotant-la de més velocitat i, per tant, implica establir més clarament la frontera existent entre el casc antic i l'eixample.

Afortunadament es realitzarà la segona opció, fent que la Plaça d'Artrutx i la de les Palmeres siguin d'ús exclusiu per a vianants, sense tallar els arbres. Esperem que la pavimentació sigui l'adequada per al trànsit i no es repeteixi el mateix error de la Plaça de Federico Pareja, amb el sòl massa polit i relliscós.

Sembla ser que, d'altra banda, el Consistori continuarà desenvolupant el Pla de Mobilitat de Ciutadella, sense una de les peces clau d'aquest: la Contramurada sense passejos centrals. No s'entén la manca de coordinació entre diferents regidories, que sempre repercuteix en més despeses i solucions incorrectes.

A mig termini la sensatesa de tots hauria de convertir-la en un vial lent per recuperar-la definitivament per als seus habitants. (És interessant mesurar el temps en què es recorre la Contramurada en cotxe a diferents velocitats: la diferència oscil·la aproximadament en cinc minuts, ja que les distàncies properes incrementen molt poc el temps utilitzat si el seu recorregut es lent. Aquest increment de temps no sembla gaire perjudicial si el comparem, a més, amb el benefici aconseguit).

3.3.- SES VOLTES/ZONA COMERCIAL

Amb un caràcter molt diferent segons la temporada i cada cop més especialitzada en funció del turisme, corre el risc de morir per monotonia: l'equilibri i la personalitat del casc antic depèn, en gran part, de la proporció d'establiments dedicats exclusivament al turisme (locals i habitatges).

El casc antic a l'hivern està cada vegada més despoblat, malgrat que encara conserva la seva unitat i convivència, mentre que a l'estiu pateix les conseqüències d'una elevada densitat, deixant-ho tot en mans de la pressió mercantil o turística.

Si segueix com ara, el casc antic s'anirà despersonalitzant i es convertirà en un altre lloc qualsevol, amb les mateixes botigues, els mateixos bars, els mateixos turistes...

3.4.- URBANITZACIONS

Cada cop més poblades durant tota l'època de l'any, neixen com a àrees residencials sense dotacions ciutadanes i requereixen del nucli urbà els serveis dels quals estan mancades, especialment fora de temporada, en què tanquen fins i tot les botigues d'alimentació. Sense autobusos urbans, els seus habitants es veuen abocats a utilitzar el cotxe privat per qualsevol desplaçament.

Les situades a la zona nord, amb distàncies entre elles inferiors a les del sud, serien les primeres que s'haurien de dotar d'un centre urbà real, com si d'una altra ciutat es tractés.

3.5.- ESPAIS VERDS

Excepte la Plaça des Pins, espai estrella multifuncional, no es poden considerar altres espais d'aquestes característiques en tot el casc urbà. Les places restants, del Born, de Menorca, de la Pau, Princesa Joana, de Jaume II, de la benzinera, de l'Empordà, de Sant Antoni, de Dalt els Penyals i Dalt sa Quintana, i el nou passeig a la Travessera de Sant Jordi, amb les seves solucions més o manco encertades, no han acabat de crear-se per i per als veïns, fins i tot els ha donat l'espatlla mitjançant murs. Mancades, en general, d'un bon disseny d'ombres i excessivament pavimentades, la major part mai no arribaran a ser acollidores. Totes elles són millorables: només s'ha de tenir voluntat, oïda i bones idees.

També seria important anar creant nous espais verds que reverteixin en la ciutadania, a partir d'edificis obsolets, per exemple, la plaça de toros.

3.6.- PASSADISSOS VERDS

El verd, des de l'interior de la casa al carrer, i d'allà al camp.

En el casc urbà, llevat d'honroses excepcions, falta arbrat, verd, ombra i frescor. És possible que l'Ajuntament no vulgui assumir més despeses de jardineria, però no deixa de ser sorprenent l'acurat manteniment que fa de les rotondes, que ningú no trepitja i que es veuen només des del cotxe.

El casc antic, amb la desitjable incorporació del Pati del Seminari, de la Catedral i del nou jardí del Palau Saura, per als ciutadans/es, millorarà en aquest aspecte, encara que qualsevol suggerència d'arbrat en places o carrers serà benvinguda, malgrat que s'hagin de plantar en jardineres mòbils i treure'ls per Sant Joan.

La idea bàsica d'aquest apartat és anar procurant la unió de tots els espais verds existents o futurs, amb carrers amples i arbredes, cap al camp, creant passadissos verds que facilitin el passeig.

La plaça des Pins-carrer de Lepant-plaça Menorca-carrer dels Magnífics Jurats o la de la princesa Joana pel carrer del Doctor A. Fleming, serien bons exemples, sempre que es disposés d'un vial lent en una ampla vorera.

3.7.- PLA D'EQUIPAMENTS CULTURALS

Malgrat que no sigui bo mantenir la foguera encesa, és necessari parlar d'aquest Pla, ja que la utilització dels edificis destinats a la cultura ha de ser el més efectiva possible.

En créixer i diversificar-se la demanda cultural, l'oferta ha augmentat i requereix més espai per al seu desenvolupament.

Dividir els edificis de què es disposa o es disposarà segons les funcions no sembla aconsellable si ho analitzem sota el punt de vista de la diversitat, i un bon exemple d'edifici multidisciplinar és la Casa de cultura, encara que funcioni precàriament. Les diferents activitats que es troben allà fan de l'Edifici una referència cultural per a propis i estranys.

A més, la seva ubicació en el casc antic fa més amable la utilització a l'hivern, pel fet de ser, la Ciutat, més viva en aquesta zona que, per exemple, el museu del Bastió (la Casa de Cultura rep més visites).

Potser sigui més aconsellable que la distància sigui menor entre els edificis destinats a la cultura-aules (Casa de Cultura-palau Saura-OAR nou), utilitzats

majoritàriament fora de temporada, que la dels destinats a la cultura-museus-galeries (fins i tot auditori). No hi ha la mateixa predisposició quan es va a gaudir de la cultura que quan s'aprèn (gaudint) la cultura: en el primer cas, no importa tant el desplaçament i, fins i tot, ve bé un passeig, mentre que les aules es regeixen per horaris.

3.8.- CONTAMINACIÓ ACÚSTICA

És important controlar aquest tema, problemàtic sobretot en el casc antic, on qualsevol renou molesta.

A l'hora d'establir horaris i llicències d'activitats s'ha de tenir en compte una sèrie de factors en els quals també intervé la mateixa vida. Crear una ciutat massa silenciosa pot reflectir la manca d'activitat dins ella, de la qual s'ha de fugir. Adoptar totes aquestes mesures d'insonorització sembla la manera de resoldre-ho, a part de l'educació ciutadana.

Proposta per a la taula de debat

Al llarg d'aquest text s'han anat proposant intervencions puntuals, encaminades totes elles a la idea d'anar fent la Ciutat -i el seu entorn- més humana i oberta a tothom. A més del que s'ha suggerit, es proposa a la taula de debat una idea més ambiciosa que potser ara sembli un somni, però a llarg termini pot ésser realitzable.

Primera part del somni: Platja Gran- parc d'Icona- darrere el col·legi Mare de Déu del Toro -Canal Salat.

Des de la Platja Gran passant sota la carretera a Sa Caleta, es podria accedir a un dels parcs amb més encant de Ciutadella, que desemboca al parc d'Icona. Si sota el començament de la carretera al Cap d'Artrux hi hagués un altre pas, podríem seguir caminant, passant per darrere el col·legi Mare de Déu del Toro fins recórrer el Canal Salat...fins al vial nou enfront del cementiri?

Aquesta part ja s'està començant a realitzar, ja que han començat les obres que uniran la Platja Gran amb el parc d'Icona, mitjançant un túnel ben il·luminat (com diu el diari). La veritat és que l'expressió dóna la idea d'un pas llarg i angost. Des del punt de vista del vianant que el recorri, és més suggerent un gran pas, diàfan; però les obres actuals són millors que res.

La intervenció actual és massa tímida, però pot ser la primera pedra per construir un gran passadís verd on puguem gaudir d'un ventall d'ofertes per a l'oci: un parc botànic (no només de plantes autòctones), una zona d'horts municipals, un viver, zones d'escalada i esport, passejos...

Segona part, seguim somiant: Canal dels Horts-Pla de Sant Joan.

Amb la mateixa idea que l'anterior, un altre nou pont substituint l'actual, que comunicui el Canal dels horts amb es Pla de Sant Joan, sanejant tota la zona, i intervenint en la pujada a Dalt els Penyals, creant un parc, un amfiteatre (fa uns anys ja s'hi va projectar) etc...

Tercera part i última: Sa Muradeta.

Sa Muradeta, on només hi puguin transitar els vianants, sense voravies, arbrada, no com la Travessera de Sant Jordi, sinó arbrada: filera d'arbres que, encara que no protegeixin del sol oest d'estiu, donin una sensació de frescor i passeig. Eventualment poden passar cotxes, potser només els dels veïns cap als seus garatges, repartiment, etc.

Aquesta és una intervenció que la lògica ha de fer realitat molt prest: només cal recórrer Sa Muradeta caminant per adonar-se de l'absurditat de la situació. Sa Muradeta només és dels vianants durant les festes de Sant Joan. La resta de l'any, els agosarats que s'atreveixin, si no esquiven el trànsit per la calçada, esquiven els cotxes aparcats per una de les voravies (açò amb un cotxet de bebè requereix una habilitat sobrehumana).

L'altra vorera és més perillosa: la desproporció d'altura a la vorera i d'amplària de pas, juntament amb els plans inclinats dels garatges (una llosa d'ample), la doten d'una sèrie de comoditats que obliguen el vianant a abocar-se de nou a la calçada.. O només de cotxes, com ara, o només de vianants.

Sembla que seria més sensat limitar la circulació rodada i treure places d'aparcaments.

Com que això és un somni, podríem suposar que ja està realitzada la ronda sud, i que part del trànsit ja s'ha adonat que la Contramurada no és la manera més ràpida d'arribar a l'altra banda del casc urbà, encara que sigui la més curta... total, com que et porta el cotxe...

Recordem que en el segle passat Ses Voltes va veure com es restringia el seu ús als vianants, davant les queixes de més d'un. Ara ja no podem imaginar l'accés directe rodat des de la Plaça de ses Palmeres fins al Born.

Les places d'aparcament es repartirien entre el "parking" ampliat del Bastió de sa Font i el Born, amb preferència, i de franc, per als veïns més propers.

El Born no tindria circulació completa: el costat del teatre seria d'ús exclusiu per als transeünts, quedant tres zones d'aparcament: enfront dels palaus, l'Ajuntament i Correus. A Sa Muradeta es mantindrien algunes places d'aparcament preferents per als ciutadans/es que més les necessitessin i per a aturades curtes.

Resum del somni: unió de tots els recorreguts.

El passadís verd que es proposa començaria en el Canal dels Horts, passant cap al Pla de Sant Joan, pujant per les escales del Bastió de Sa Font (¿un ascensor per a cotxets i carretons?), Sa Muradeta, Born amb poc trànsit, Camí de Baix amb trànsit limitat, Plaça Almirall Farragut, Passeig Marítim, Platja Gran, parc d'Icona, darrere el col·legi Mare de Déu del Toro, Canal Salat.

Ja es va dir que la proposta era ambiciosa, però és un bon guió per escometre una sèrie d'intervencions en aquesta direcció... si ens agrada la pel·lícula.

LÍNIES ESTRATÈGIQUES DEL PEC (propostes)

El Projecte Educatiu de Ciutadella és una eina per impulsar un procés permanent de transformació de la ciutat a partir de tres grans finalitats, inherents a totes les seves línies estratègiques i objectius:

1. La cohesió ciutadana, obtinguda a partir de la justícia social i la igualtat d'oportunitats.
2. La participació i la coresponsabilitat dels agents ciutadans en l'acció educadora.
3. L'impuls d'un projecte estratègic de ciutat, globalitzador, integrador i transformador, en què l'educació esdevé l'eix central.

El que es presenta tot seguit, doncs, són les línies estratègiques i els objectius del PEC, obtinguts a través d'un llarg procés de participació ciutadana (que es detalla en el punt anterior). Tot i la complexitat d'aquest procés, cal remarcar el caràcter no definitiu de les línies i dels objectius, expressats en dos nivells de concreció. El document actual defineix un horitzó, visualitza un determinat perfil de ciutat volguda que s'haurà d'anar concretant i revisant en la propera fase, que és la d'implementació de les línies estratègiques i objectius, la d'elaboració de propostes i projectes concrets.

En aquest moment del PEC, també hem de posar de manifest algunes debilitats del procés que es converteixen en reptes de futur:

1. Alguns dels àmbits treballats hauran de ser desenvolupats de forma més extensa. Aquest és el cas, entre d'altres, de l'àmbit econòmic i productiu, i de l'àmbit sanitari i de promoció de la salut.
2. El lideratge de l'Ajuntament és un element essencial perquè el PEC, com a projecte estratègic que és, esdevingui un projecte global de ciutat.
3. També és necessari un canvi transcendent en la cultura organitzativa de l'Ajuntament, que doni especial protagonisme a la coordinació, a la participació ciutadana i a la transversalitat.

COMUNITAT I PARTICIPACIÓ

Promoure una ciutadania activa, crítica, responsable i oberta a la diversitat

1. Potenciar la participació i la coresponsabilitat dels agents socials i de la ciutadania en el desenvolupament educatiu de la ciutat.

- Assegurar l'existència d'espais i mecanismes d'expressió i decisió en els diferents àmbits de la ciutat.
- Fomentar la participació en els òrgans de consulta i/o de decisió, tant municipals com no municipals.
- Garantir la participació dels infants i dels adolescents en la vida de la ciutat.
- Fomentar la participació d'aquells sectors amb menys cultura participativa o no representats en cap sector reconegut socialment.
- Impulsar la formació cívica i política per a la participació ciutadana.
- Incloure la representativitat de la ciutadania i de la xarxa organitzativa en els processos de disseny, execució i seguiment d'actuacions i projectes que impulsa l'administració local.
- Gestionar i planificar la ciutat des dels criteris del treball horitzontal, la transversalitat i la globalitat per aconseguir una coordinació real i efectiva.
- Promoure un gran pacte local entre els agents socials implicats, per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals.
- Promoure l'estudi sobre les formes de relació informal que existeixen a la ciutat.

Actuació:

CONSELL INFANTIL

És un òrgan autònom que integra infants i joves i que es reuneix de forma periòdica per tractar diferents temes de Ciutadella, sempre d'acord amb el seu lema: *Quina ciutat volem?*

2. Potenciar els escenaris socialitzadors com a espais educadors.

- Fomentar els programes i els serveis d'informació, de formació, d'orientació i d'acompanyament a les famílies, com a principals protagonistes i responsables de l'educació dels infants.
- Coordinar i complementar els esforços educatius (formals, no formals i informals) que té i que genera la ciutat.
- Donar suport a les accions educatives que tenen lloc a la ciutat i a les noves que sorgeixen, discriminant positivament les accions que col·laboren a fer una ciutat més justa i solidària, afavorint la diversitat, la pluralitat i l'accessibilitat a aquestes.

- Afavorir els espais de diàleg, de reflexió, d'intercanvi i de col·laboració entre els diferents agents educatius de la ciutat.
- Impulsar la percepció i la metodologia educatives en el disseny de programes i de serveis, amb especial prioritat cap a les escoles municipals no reglades, les entitats esportives i les entitats juvenils.
- Potenciar l'educació infantil com una etapa essencial en el procés de socialització.
- Potenciar els elements que componen la xarxa relacional per a adults, amb especial atenció als sectors: dona, gent gran i persones immigrants.
- Dissenyar i adaptar l'espai públic, com a espai de trobada, de convivència i de participació social.
- Afavorir la visió i la posició dels mitjans de comunicació com a mitjans educadors.

3. Garantir el suport a les entitats de la xarxa comunitària i promoure el seu caràcter d'agent educador.

- Afavorir la gestió directe de projectes per part de les entitats ciutadanes.
- Impulsar la vertebració, la coordinació i el treball en xarxa del sector associatiu, en especial al vinculat a l'activitat esportiva i a la gestió del lleure.
- Impulsar els espais i les vies de comunicació i de formació per a les entitats.
- Sensibilitzar i conscienciar la ciutadania en els principis del voluntariat i de l'acció voluntària.
- Fomentar la formació i la gestió del voluntariat.
- Reforçar el paper del "tercer sector" com a factor determinant en la configuració dels serveis que la ciutat ofereix a les persones.

4. Promoure el diàleg intercultural basat en el reconeixement de les diferències i de les identitats culturals.

- Afavorir iniciatives culturals d'avantguarda.
- Dissenyar, des de la participació activa, espais i projectes de convivència cultural.
- Fomentar la participació de la població immigrant en els processos comunitaris.
- Fomentar una identitat i un sentiment de pertinença d' "anells concèntrics", de base territorial, cultural, administrativa i universal.

FORMACIÓ AL LLARG DE LA VIDA

Garantir la formació continuada, atenent a les necessitats individuals i col·lectives, a la demanda del mercat laboral i tenint en compte els processos de transició escola-treball.

5. Garantir l'accés universal i continu als processos d'aprenentatge per assegurar que tots els membres tenguin les mateixes oportunitats per adaptar-se a les demandes que imposa la transformació social i econòmica.

- Organitzar i promoure activitats atractives especialment adreçades a les persones amb menys oportunitats culturals a fi d'evitar el risc d'exclusió social.
- Apropar les noves tecnologies de la informació i la comunicació a tota la població, fomentant la interpretació crítica de la informació, especialment la visual.
- Elaborar conjuntament amb les escoles plans d'acollida on s'informi les famílies immigrades de les peculiaritats del sistema educatiu i de la ciutat.
- Afavorir i potenciar iniciatives dirigides a persones amb disminució perquè se sentin vertaderament integrades en la societat.
- Assegurar que la comunitat disposi d'espais i equipaments educatius adients que donin resposta a les necessitats formatives de la població.

6. Facilitar l'apropament entre els agents educatius de la ciutat i la realitat socioeconòmica, per assegurar que es construeixen ponts efectius entre el món del treball i el sistema educatiu.

- Impulsar contactes entre els centres educatius i les empreses que permetin períodes d'alternança treball – estudi – treball.
- Afavorir el reciclatge formatiu laboral fora de l'illa.
- Treballar per a la regulació i el reconeixement de la formació ocupacional.
- Iniciar experiències de formació en contextos reals de treball amb persones amb discapacitat psíquica.
- Fomentar l'interès per una formació professional de qualitat, tant entre la població jove estudiant com entre la que treballa, per tal que es puguin preparar pels canvis que s'estan produint en la societat.
- Afavorir la creació d'actuacions duals treball-formació com són les escoles taller, els contractes de treball amb formació, etc.

7. Ajudar a canviar les metodologies educatives i de formació, així com l'organització del temps de treball perquè les persones puguin aprendre durant tota la vida i planificar amb harmonia la seva pròpia combinació d'aprenentatge, treball i vida familiar.

- Reflexionar i replantejar la combinació dels horaris laborals i escolars com un debat obert en el qual cal trobar el punt d'equilibri entre les exigències laborals i les familiars.
- Desenvolupar programes de formació emocional que incloguin el coneixement de si mateix, l'assertivitat i la resolució de conflictes.
- Potenciar les escoles de pares i mares i crear punts de trobada segons les edats (infantesa, adolescència, etc.).
- Reforçar els serveis socials d'atenció primària i potenciar el treball en xarxa entre l'escola i la resta de serveis o sectors socials implicats.

8. Impulsar la participació i la coordinació dels diferents recursos educatius de la comunitat per treballar de manera conjunta en la millora de la gestió i planificació del sistema educatiu i per assolir uns alts nivells de qualitat i reconeixement de la formació.

- Integrar els centres d'aprenentatge (escoles, instituts, biblioteques, grups de joves, associacions, entitats esportives, etc.) en un projecte comú de ciutat educadora, afavorint les iniciatives de col·laboració entre elles.
- Posar en funcionament un observatori de la realitat educativa de Ciutadella que proporcioni informació permanent als diferents agents educatius i ajudi a planificar les seves iniciatives
- Promoure iniciatives privades i públiques de col·laboració amb l'escola per tal que s'integri dins la realitat social i que la societat s'apropi més a l'escola.
- Millorar el sistema d'informació de l'oferta cultural, educativa i esportiva de Ciutadella perquè arribin a tots els sectors de la població.
- Treballar per tal que les persones concebin la formació permanent com un element essencial de la societat del futur.
- Incentivar la interconnexió escola - entorn en un sistema de xarxes que posi en comunicació persones, experiències, coneixements i informació amb la intenció de crear un ambient ric d'estímuls que multipliqui les oportunitats de tots en el procés de formació.

Actuació:

UOM

La Universitat Oberta per a Majors és un projecte que ofereix formació de nivell superior a un col·lectiu específic (persones majors).

9. Impulsar una política formativa local que tengui més pes en la vida quotidiana de la ciutadania i que ajudi a promoure la participació a la vida pública i a les xarxes ciutadanes.

- Fomentar els espais de trobada i de relació, potenciant l'ús del carrer com a espai públic.
- Promoure i afavorir la representació i la participació dels pares i les mares en els centres i en els consells escolars.
- Reforçar el moviment associatiu de la ciutat tot incidint en el seu caràcter integrador i cohesionador.

INNOVACIÓ I COMUNICACIÓ

Capacitar les persones per a la innovació i la gestió de nous coneixements científics, tecnològics i culturals, en el marc de las societats de la informació i de la comunicació.

10. Apropar les noves tecnologies de la informació i la comunicació (NTIC) als contextos educatius (escoles, entitats, associacions ...) i establir línies d'actuació que integrin aquest nou entorn en les seves activitats quotidianes.

- Vetllar per la formació del professorat en l'ús de les NTIC amb l'objectiu de convertir-les en una eina de servei en la pràctica quotidiana de la docència.
- Assegurar l'equipament necessari a totes les escoles i instituts perquè l'alumnat pugui tenir accés a les NTIC dins les escoles.
- Oferir suport i ajuda complementària a les escoles (materials didàctics, pedagogia informacional...), que ajudin a assolir objectius concrets del projecte curricular treballats des de les NTIC.

Proposta d'actuació:

Col·laborar en la creació de materials didàctics a partir de les NTIC, en la seva distribució i en la formació del professorat.

11. Apropar les noves tecnologies de la informació i la comunicació a la resta de contextos socials, posant especial atenció als col·lectius amb més dificultats per accedir-hi.

- Facilitar l'accés de les persones a la xarxa a través de punts d'accés públics i gratuïts.
- Prioritzar l'accés a la formació en les NTIC a les persones amb menys possibilitats d'instruir-se, per raons socials o de discapacitat.
- Treballar les NTIC des d'una perspectiva familiar que ajudi els pares i les mares a establir directrius educatives envers aquest nou entorn.

12. Impulsar la modernització tecnològica que afavoreixi l'establiment de les NTIC en els diferents sectors econòmics de la comunitat.

- Tenir coneixement real de l'ús que es fa de les NTIC als diferents àmbits, per establir línies d'actuació més concretes, incidint en els sectors en què les NTIC estiguin menys representades.

- Vetllar per la millora de la qualitat del servei de connexió que s'ofereix a la comunitat.
- Tenir coneixements dels diferents proveïdors d'Internet, portals, pàgines temàtiques per incidir en aquells aspectes que no s'estan abraçant.
- Vetllar per garantir l'establiment de punts de connexió que cobreixin tots els sectors urbans, rurals del municipi i per a la millora de la qualitat del servei de connexió.
- Promoure iniciatives privades i públiques que integrin els processos tecnològics dins la realitat econòmica, per tal d'afavorir la transformació i/o l'adaptació de les petites i mitjanes empreses a la nova societat de la informació.

IGUALTAT I CONVIVÈNCIA

Garantir la igualtat d'oportunitats, creant mecanismes i condicions que vetllin perquè totes les persones tinguin un nivell de benestar assegurat

13. Fomentar els valors de civisme, convivència i solidaritat.

- Introduir l'educació en valors com a eix transversal en el currículum escolar i com a objectiu prioritari en la resta d'entitats educadores formals i no formals, amb especial atenció a les escoles municipals, les entitats juvenils i les entitats esportives.
- Fomentar projectes i actuacions comunitàries d'educació en valors i de prevenció de comportaments negatius o excloents.
- Promoure que en les actuacions i projectes s'explicitin els valors sobre els quals es fonamenta l'acció.
- Proporcionar estratègies interpersonals i intrapersonals per a millorar la convivència i les relacions entre la ciutadania.
- Promoure el treball d'habilitats socials en els diferents àmbits de relació (laboral, familiar...).

14. Garantir la igualtat d'oportunitats per a tots els ciutadans i ciutadanes.

- Fomentar la implicació i la participació activa dels diferents agents socials en la lluita per la igualtat d'oportunitats.
- Promocionar les activitats i programes que desenvolupen les ONG dedicades a la solidaritat, al consum responsable, al comerç just i a la cooperació.
- Potenciar el moviment associatiu com a element de cohesió i de lluita contra l'exclusió social.
- Elaborar projectes i planificacions transversals per a cobrir les necessitats de sectors específics de la població: infants, joves, gent gran, persones discapacitades, etc.
- Impulsar mesures de formació que afavoreixin la incorporació, la permanència i la promoció de les dones en el mercat de treball.
- Establir mecanismes que permetin el coneixement, el seguiment i l'avaluació del principi d'igualtat d'oportunitats.
- Promoure programes de prevenció de situacions de marginació i exclusió, especialment amb grups d'alt risc social.
- Elaborar plans sectorials de garantia de cobertura de necessitats bàsiques com a principi universal d'igualtat: habitatge, ocupació, formació, salut, etc.

Actuacions:

- **PLA D'INFÀNCIA**
- **PLA DE QUALITAT EDUCATIVA**
- **PLA JOVE**
- **PLA LOCAL D'EDUCACIÓ DE PERSONES ADULTES.**

15. Afavorir el desenvolupament d'un model de convivència basat en el respecte a la diferència.

- Vetllar per la imatge del municipi, de manera que no es difonguin valors de discriminació i/o exclusió socials en les publicacions, campanyes informatives o documents oficials.
- Potenciar el coneixement de la realitat intercultural existent en la nostra ciutat.
- Promoure el coneixement i la identificació amb la llengua i la cultura catalanes pròpies de Menorca.
- Aprofitar el potencial socialitzador de les escoles, entitats de lleure i entitats esportives per a una educació intercultural.
- Elaborar i desenvolupar plans d'acollida per a les persones nouvingudes referits a la informació, l'orientació i l'assessorament.
- Assegurar la no-existència de cap manifestació d'exclusió o marginació social de les persones, tal com proclama l'article 2 de la Declaració dels Drets Humans.
- Desenvolupar programes d'apropament i de coneixement entre cultures coexistents i elaborar plans d'acollida per a les persones nouvingudes: d'informació, orientació i assessorament que afavoreixen la integració i l'adaptació.

SOSTENIBILITAT I QUALITAT DE VIDA

Harmonitzar-se un/a mateix/a, amb la biosfera i amb els altres

16. Incorporar criteris proambientals en els plans, projectes o polítiques amb incidència en l'entorn, tant en l'àmbit públic com en el privat.

- Elaborar un programa de formació ambiental contínua adreçat a professionals tant de les administracions com del sector privat i associatiu.
- Coordinar les diferents actuacions en matèria ambiental i de qualitat de vida que porten a terme entitats, administracions, sector privat i ciutadania.
- Impulsar formes de cooperació interdisciplinar i transversal en tots els projectes d'aquest àmbit.
- Coordinar i harmonitzar les diverses iniciatives que en matèria mediambiental s'estan engegant (Agenda Local 21, Pla de mobilitat, PTI, educació ambiental...).

17. Afavorir actuacions per disminuir els indicadors d'insostenibilitat ètica i ecològica actual, aconseguint un balanç favorable entre activitats impactants i accions amortidores i de restitució ambiental.

- Vetllar per l'aplicació de la política de les tres r: reduir, reciclar i reutilitzar.
- Impulsar l'estalvi energètic, el consum responsable dels recursos naturals (aigua...), el tractament adequat dels residus i l'ús d'energies alternatives i renovables.

18. Sensibilitzar i conscienciar la ciutadania i la resta d'agents socials en la necessitat d'actuar de forma corresponsable per preservar el mediambient.

- Informar la ciutadania sobre qüestions ambientals i de qualitat de vida, a través de materials gràfics, audiovisuals i informàtics.
- Fomentar els principis de la sostenibilitat ètica perquè siguin presents en el projecte educatiu del centre, en els continguts curriculars educatius i en els objectius de la resta d'entitats d'educació formal i no formal.
- Insistir en la formació específica d'aquells col·lectius susceptibles d'influir en les decisions i en els hàbits que afecten el mediambient.

19. Promoure la coordinació dels serveis sanitaris i de promoció de la salut per tal de millorar la seva qualitat, i facilitar-ne el coneixement i l'accés als ciutadans.

- Conèixer la xarxa de serveis sanitaris i de promoció de la salut, per detectar mancances i necessitats no cobertes.
- Vetllar perquè s'atenguin totes les demandes, sol·licitant a les instàncies que corresponguin, serveis descentralitzats.
- Potenciar el coneixement i l'accés a alternatives mèdiques, sanitàries i terapèutiques, així com serveis de promoció a la salut.

20. Promoure més punts de trobada i de col·laboració entre la visió educadora de ciutat sostenible i els sectors econòmic i productiu, fent especial incidència en el turístic.

- Potenciar la funció d'assessorament i de dinamització empresarial i de foment d'emprenedors per part de les associacions empresarials, des dels principis d'una economia sostenible.
- Crear espais de debat, de consens i d'apropament amb el món empresarial perquè aquest s'incorpori i participi en el disseny d'una ciutat educadora.

Actuació:

AGENDA 21

Té el seu origen en la Junta Municipal de Turisme. Un dels seus requisits més importants és la participació ciutadana, en especial dels sectors econòmic i productiu, i té com objectiu promoure iniciatives que fomentin una ciutat sostenible.

CULTURA I LLEURE

Fomentar el desenvolupament integral de les persones en l'àmbit de la cultura i de les opcions de lleure que ofereix la ciutat

21. Potenciar la cultura i el lleure com a espais amb intencionalitat educativa.

- Realitzar un catàleg de serveis i d'ofertes de lleure i de cultura públics i privats.
- Promoure la col·laboració entre els centres escolars i les entitats culturals i de lleure.
- Conscienciar entitats i associacions de la seva responsabilitat com a mediadors pedagògics de la ciutat.
- Impulsar la inserció dels centres educatius en les iniciatives culturals locals.
- Fomentar la formació de les persones implicades en accions educatives en el lleure i la cultura.
- Posar en pràctica mesures per frenar i evitar manifestacions de violència lligades a l'esport.

22. Delimitar i consensuar el paper de l'administració, del sector no lucratiu i del sector privat en matèria cultural i de lleure, i potenciar la relació i la coordinació entre ells per tal de sumar esforços, unificar criteris i diversificar ofertes culturals i de lleure.

- Crear canals de relació i de coordinació entre entitats, associacions, administracions i sector privat, potenciant els ja existents.
- Repensar el paper de l'administració en el finançament d'entitats i d'associacions culturals i de lleure.

23. Facilitar a tota la ciutadania l'accés a la cultura i a les activitats de lleure.

- Facilitar i condicionar espais on es puguin desenvolupar lliurement activitats de cultura i lleure.
- Planificar a curt i llarg termini les necessitats d'equipament cultural i de lleure.
- Potenciar la diversificació i la qualitat de l'oferta cultural.
- Promocionar la cultura com a base d'integració de les comunitats immigrants a la ciutat i com a instrument de lluita contra l'exclusió social.
- Impulsar iniciatives culturals i de lleure al carrer i en els espais públics.
- Elaborar un pla de promoció del turisme cultural a la ciutat.
- Elaborar i consolidar polítiques que permetin la cultura pròpia en el context d'una societat intercultural.

24. Conservar el vigor de l'associacionisme cultural i promoure la seva modernització i adaptació a les noves necessitats de la societat.

- Promoure un debat ampli sobre la professionalització de la gestió del lleure.
- Fomentar els nous filons d'ocupació lligats a la gestió de la cultura.
- Promoure la creació artística que s'expressa en llenguatges multimèdia i aquells en què les tecnologies digitals hi tenen un paper primordial

Actuació:

EDUQUEM AMB L'ESPORT

És un projecte elaborat des de les entitats esportives, conjuntament amb el MRP i les àrees municipals d'educació i esports per tal de fomentar una visió educativa en l'activitat esportiva.

CIUTAT I ENTORN

*Construir l'entorn urbà i la vivència que d'ell tenim com si fos la nostra pròpia llar
que volguéssim rehabilitar per fer-la més acollidora.
Guanyar més espai per a la convivència*

25. Dissenyar Ciutadella com un espai de relació, convivència i joc, que possibiliti l'equilibri entre la major part de les funcions que es poden desenvolupar entre la seva ciutadania.

- Recuperar els espais públics urbans com a lloc de trobada ciutadana (places, carrers, zones verdes, edificis d'ús públic) .
- Garantir una coordinació eficaç i efectiva entre les diferents àrees i departaments municipals per tal de desenvolupar polítiques i accions urbanístiques coherents.

26. Assegurar la inclusió i participació del major nombre de ciutadans i ciutadanes en el disseny i planificació de la ciutat.

- Facilitar, promocionar i crear mecanismes específics per a la participació ciutadana en els processos de disseny i definició urbanístics de la ciutat.
- Aconseguir la col·laboració veïnal per a la recuperació de barris, frenar el seu deteriorament i millorar el seu estat.

27. Garantir la igualtat d'oportunitats en l'ús de l'espai públic per part dels diferents col·lectius ciutadans.

- Fomentar una nova educació vial per a tothom i un canvi d'hàbits pel que fa a la mobilitat.
- Facilitar la "permeabilitat" entre les diferents zones del municipi per millorar el coneixement i la conservació del territori.

28. Fer de Ciutadella una ciutat agradable, saludable i segura per a tota la ciutadania.

- Tendir a un progressiu equilibri entre la xarxa de vies ràpides i la xarxa de vials lents (vials més segurs on tenen prioritat els peatons).
- Potenciar i crear nous espais i passadissos verds a la ciutat.
- Incloure criteris ambientals i de sostenibilitat en el disseny i l'execució de projectes d'espais públics.

Actuació:

PLA DE MOBILITAT

Aquest pla analitza les necessitats de seguretat per la circulació de vianants i cotxes, i proposa actuacions per tal d'aconseguir una ciutat més habitable.

ANNEXOS

Annex 1: Carta ciutats educadores

PRINCIPIS

1. Tots els habitants d'una ciutat han de poder gaudir, en condicions de llibertat i d'igualtat, dels mitjans i de les oportunitats de formació, d'esbarjo i de desenvolupament personal que la mateixa ciutat ofereix. Caldrà, doncs, tenir en compte totes les categories, amb les seves necessitats particulars.

Es promourà una educació en la diversitat, i per a la comprensió, la cooperació i la pau internacional. Una educació per evitar l'exclusió basada en la raça, el sexe, la cultura, l'edat, la discapacitat, la condició econòmica o altres formes de discriminació.

En la planificació i el govern d'una ciutat es prendran les mesures adients per remoure els obstacles de qualsevol mena, incloent-hi les barreres físiques, que impedeixin l'exercici del dret a la igualtat. Són responsables d'aquesta empresa tant l'administració municipal com els altres nivells d'administració que incideixen en la ciutat; i hi estan compromesos també els mateixos habitants, personalment i a través de les diverses formes d'associació a les quals pertanyin.

2. Les municipalitats exerciran amb eficàcia les competències que els corresponen en matèria d'educació. Sigui quin sigui l'abast d'aquestes competències, formularan una política educativa àmplia i amb un sentit global que compregui totes les modalitats d'educació formal i no formal i les diverses manifestacions culturals, fonts d'informació i vies de descoberta de la realitat que es produeixen a la ciutat.

El paper de l'administració municipal és tant el d'obtenir els pronunciaments legislatius procedents d'altres administracions estatals o regionals, com el de produir les polítiques locals que es revelin possibles, tot estimulant la participació ciutadana en un projecte col·lectiu, a partir de les diferents institucions i organitzacions civils i socials, així com d'altres formes de participació espontània.

3. La ciutat enfocarà les oportunitats de formació amb visió global. L'exercici de les competències en matèria educativa s'ha d'efectuar dins del context més ampli de la qualitat de vida, la justícia social i la promoció dels seus habitants.
4. Per tal que la seva actuació sigui adequada, els responsables de la política municipal d'una ciutat hauran de tenir una notícia justa de la situació i de les necessitats dels seus habitants. En aquest sentit, realitzaran estudis, que mantindran actualitzats i faran públics, i formularan les propostes concretes i de política general que se'n derivin.

5. Sempre en el marc de les seves competències, la municipalitat ha de poder conèixer -encoratjant-ne la innovació- el desenvolupament de l'acció formativa que es dugui a terme en els centres d'ensenyament reglat de la seva ciutat, tant els propis com els nacionals, els públics o els privats, i les iniciatives d'educació no formal en aquells aspectes del seu currículum o objectius que es refereixin al coneixement real de la ciutat i a la formació i informació que els seus habitants han d'obtenir per a convertir-se en ciutadans responsables.
6. La municipalitat apreciarà l'impacte d'aquelles propostes culturals, recreatives, informatives, publicitàries o d'altra mena, i d'aquelles realitats que, essent fora de l'abast dels nens i joves, els arribin sense cap mediació; i, si és el cas, intentarà, sense dirigismes, emprendre accions que donin lloc a una explicació o a una interpretació raonables. Procurarà que s'estableixi un equilibri entre la necessitat de protecció i l'autonomia per a la descoberta. Procurarà, a més, àmbits de debat, incloent-hi l'intercanvi entre ciutats, a fi que els seus habitants puguin assumir amb plenitud les novetats que el món urbà genera.
7. La satisfacció de les necessitats dels infants i joves pressuposa, en allò que depengui de l'administració municipal, l'oferiment, al mateix temps que al conjunt de la població, d'espais, equipaments i serveis adequats al desenvolupament social, moral i cultural. El municipi, en procés de presa de decisions, tindrà en compte l'impacte d'aquests elements.
8. La ciutat s'esforçarà per tal que els pares rebin una formació que els permeti ajudar els seus fills a créixer i a fer ús de la ciutat en l'esperit de respecte mutu. Desenvoluparà projectes en la mateixa direcció prop dels educadors en general i divulgarà instruccions de cara a les persones, particulars, funcionaris o empleats de serveis públics, que, a la ciutat, solen tenir tracte amb els infants. S'ocuparà que aquestes instruccions siguin assumides pels cossos de seguretat i de protecció civil que depenguin directament del municipi.
9. La ciutat ha d'oferir als seus habitants la perspectiva d'ocupar un lloc en la societat: ha de facilitar-los assessorament per a la seva orientació personal i vocacional i ha de possibilitar la seva participació en una àmplia gamma d'activitats socials. En el camp específic de la relació educació-treball, cal assenyalar l'estreta relació que hi ha d'haver entre la planificació educativa i les necessitats del mercat del treball. Les ciutats definiran estratègies de formació que tinguin en compte la demanda social, i cooperaran amb les organitzacions de treballadors i empresaris en la creació de llocs de treball.
10. Les ciutats han de ser conscients dels mecanismes d'exclusió i de marginació que les afecten, de les modalitats que revesteixen i han de desplegar les intervencions compensatòries adequades. Atendran especialment les persones nouvingudes, immigrants o refugiades, les quals, lliurament, han de poder sentir la ciutat com a seva.

11. Les intervencions que minoren diferències poden adquirir formes múltiples, però hauran de partir d'una visió global de la persona, d'un disseny configurat pels interessos de cadascuna d'elles i pel conjunt de drets que pertocuen a tots. Qualsevol intervenció significativa suposarà la garantia, des de l'específica responsabilitat de la coordinació entre les administracions implicades i entre els diferents serveis.
12. La ciutat estimularà l'associacionisme per formar els joves en la presa de decisions, per canalitzar actuacions al servei de la comunitat i per obtenir i difondre informació, materials i idees per promoure el seu desenvolupament social, moral i cultural.
13. Cal que una ciutat educadora formi en la informació. Haurà d'establir instruments útils i llenguatges adequats a fi que els seus recursos es trobin a l'abast de tothom en pla d'igualtat. Comprovarà que la informació afecti veritablement els habitants de tots els nivells i de totes les edats.
14. En cas que les circumstàncies ho fessin aconsellable, els infants disposaran de punts especialitzats d'informació i ajuts i, si s'escau, d'un consultor.
15. Una ciutat educadora ha de saber trobar, preservar i presentar la seva identitat. Això la farà única i serà la base per a un diàleg fecund amb els seus habitants i amb altres ciutats. La valoració dels seus costums i dels seus orígens ha de ser compatible amb les formes de vida internacionals. Així podrà oferir una imatge atractiva sense desvirtuar el seu entorn natural i social.
16. La transformació i el creixement d'una ciutat han de ser presidits per l'harmonia entre les noves necessitats i la perpetuació de construccions i senyals que constitueixin referents clars del seu passat i de la seva existència. La planificació urbana ha de tenir en compte el gran impacte de l'entorn urbà en el desenvolupament de tots els individus, en la integració de les seves aspiracions personals i socials, i ha d'actuar contra la segregació de generacions, les quals han de prendre molt les unes de les altres. L'ordenament de l'espai físic urbà evidenciarà el reconeixement de les necessitats de jocs i d'esbarjo i propiciarà l'obertura cap a altres ciutats i cap a la natura i tindrà en compte la interacció entre elles i amb la resta del territori.
17. La ciutat garantirà la qualitat de vida a partir d'un medi ambient saludable i d'un paisatge urbà en equilibri amb el seu medi natural.
18. La ciutat afavorirà la llibertat i la diversitat cultural. Acollirà tant les iniciatives d'avantguarda com la cultura popular. Contribuirà a corregir les desigualtats en la promoció cultural produïdes per criteris exclusivament mercantils.
19. Tots els habitants de la ciutat tenen dret a reflexionar i participar en la construcció de programes educatius i a rebre els instruments necessaris per poder descobrir un disseny educatiu en l'estructura i el règim de la seva ciutat, en els valors que

fomenta, en la qualitat de vida que ofereix, en les festes que organitza, en les campanyes que prepara, en l'interès que tengui per a ells i en la mesura que se'ls escolta.

20. Una ciutat educadora no separa les generacions. Els principis anteriors són el punt de partida per poder desenvolupar el potencial educador de la ciutat en tots els habitants. Aquesta carta, per tant, haurà de ser ampliada amb els aspectes no tractats en aquesta ocasió.

Annex 2: Manifestació de compromís per a l'elaboració del projecte educatiu de Ciutadella

En el context de les nacions democràtiques del món, avancen els projectes unitaris per a les accions a favor dels grans valors universals de la humanitat: el de la pau, el del dret al treball, el de la justícia distributiva, el de la solidaritat social, el dret a la sanitat, etc. Un d'aquests valors democràtics que aplega voluntats internacionals és el del dret a l'educació de les persones al llarg de tota la vida. No només els estats, sinó que tota la societat civil estem en contínua mobilització d'esforços humans i econòmics per assegurar majors cotes en la qualitat de l'educació i més altes fites en la seva universalització.

Ciutadella, a través del seu Ajuntament, s'ha adherit a l'Associació Internacional de Ciutats Educadores". Aquest gest és signe de la voluntat que té la nostra ciutadania de pertànyer a la comunitat internacional i de treballar en aquelles matèries a les quals és més sensible. L'educació del nostre poble és la peça clau de l'acció col·lectiva per a uns més alts i extensos nivells de coneixement, de cultura, de benestar i, al cap i a la fi, de llibertat individual i col·lectiva.

L'Associació Internacional de Ciutats Educadores", creada a Barcelona l'any 1990, té com a objectius fonamentals la promoció d'activitats educatives –encara més enllà d'aquelles que regulen les lleis nacionals com a bàsiques de la població- i la cooperació de la societat civil en aquestes tasques.

És en aquest marc que es constata com a més evident cada dia el fet que el conjunt social de les ciutats, en la mesura que desenvolupa les seves tasques quotidianes de treball i de lleure, també educa. La transmissió de coneixements i el foment dels valors socials, fins ara concebuts en l'estricta marc acadèmic o escolar, es descobreixen complementats per la múltiple experiència que les persones adquirim en els entorns socials en què es desplega la nostra vida: els carrers, les empreses, els espais per al lleure i la cultura, els equipaments socials, els indrets de les institucions i administracions públiques o de servei públic, etc. És així que tant la iniciativa institucional com la vida privada protagonitzen en el seu quefer diari aspectes educatius de la seva actuació econòmica, política, social o de qualsevol altra índole, ja expressos o dimanats d'aquesta múltiple activitat. Agrupar el que més significativament té d'educació tot aquest quefer, i donar-li un corpus amb possibilitats pedagògiques, és l'objectiu del Projecte Educatiu de Ciutat. Aquest document ha de definir els objectius de l'acció educativa del municipi, amb la conjunció dels esforços possibles de tots els agents educadors de la ciutat, perquè siguin la brúixola que ha de marcar el rumb col·lectiu de la ciutat.

La manifestació del plenari municipal a favor de l'inici del Projecte Educatiu de Ciutat és una actuació necessària que avala tant l'interès com la voluntat per a la

Projecte Educatiu de Ciutat

creació d'un instrument de coordinació i d'orientació de les accions educatives de la col·lectivitat ciutadana.

El document *Un compromís per a l'educació a la nostra ciutat* estableix de forma inicial alguns dels grans objectius que qualsevol administració local ha de definir, contextualitzar i programar en l'elaboració del seu Projecte Educatiu de Ciutat.

És per tot açò que es **proposa**:

Que l'Ajuntament de Ciutadella de Menorca iniciï, en el marc de la Carta de Ciutats Educadores i del manifest *Un compromís per a l'educació a la nostra ciutat*, el procés per a la confecció del Projecte Educatiu de Ciutat, com a instrument de coordinació i d'orientació de les accions educatives de la col·lectivitat ciutadana.

Que creï un comitè impulsor format per ciutadans de la vila que orientaran, assessoraran i impulsaran tot el procés d'elaboració del Projecte Educatiu de la Ciutat.

Annex 3: Un compromís per a l'educació a la nostra ciutat

L'educació té cada vegada més importància en les societats actuals. Hi ha un gran consens social, cultural i polític sobre la funció que els processos educatius –a tots els nivells i en totes les edats- compleixen i han de complir per garantir el progrés, afavorir la cohesió social i promoure la igualtat d'oportunitats en una societat que canvia de forma accelerada.

La ciutat de Ciutadella de Menorca té una llarga tradició de compromís amb l'educació, entesa com a motor de creixement individual i col·lectiu, una tradició pedagògica centenària que es va enriquint amb noves realitats i processos. En els darrers anys, a més de les millores estructurals i dels canvis legislatius que han afectat el conjunt del sistema educatiu, la ciutat ha continuat aportant visions i propostes per millorar la funció i la qualitat de l'educació, com també la relació estreta entre la ciutat, la comunitat i els centres escolars. Propostes com ara les Ciutats Educadores o el Projecte Educatiu de Ciutat són exemples d'aquesta vitalitat ciutadana per renovar el discurs educatiu.

La trajectòria de Ciutadella de Menorca en el camp educatiu és fruit del treball i dels esforços de moltes persones. En aquesta tasca col·lectiva tenen un paper especialment protagonista els educadors i les educadores, que ofereixen el seu compromís personal i la capacitat intel·lectual perquè l'educació no sigui només un servei públic sinó també una eina transformadora, un instrument per millorar la societat a partir de la transmissió de coneixements i la creació de valors comunitaris.

És per això que els sotasignats, que en algun moment de la recent història democràtica han assumit la responsabilitat de dirigir la política i la gestió educativa de la ciutat, manifesten la convicció que l'educació ha de ser un dels principals eixos vertebradors de qualsevol política municipalista, alhora que cal assolir un compromís de coresponsabilitat a favor de l'educació a la ciutat. Un compromís comú que contribueixi a millorar la qualitat i a reforçar el paper de l'educació, amb la participació dels agents educatius i de tots els seus professionals. És des d'aquesta convicció i des d'aquest compromís que volem manifestar els que creiem que haurien de ser alguns dels objectius principals de l'administració municipal per al present inaugurat mil·lenni:

1. ***Reforçar el protagonisme de la societat com a agent educador.*** No són només educadors els professionals que dediquen la seva jornada laboral a l'ensenyament. Són educadors totes aquelles persones i tots aquells col·lectius que, amb el seu bagatge de sabers, actuen de forma que el seu treball pot ser font de coneixement per al seu entorn immediat o mediat. Aprofitar, en la mesura del possible, aquest potencial i canalitzar-lo a fi

que pugui ser transferit és optimitzar els recursos comunitaris en matèria educativa i retornar a la ciutat el protagonisme didàctic que li correspon.

2. ***Coordinar i complementar els esforços educatius que genera la ciutat.***
3. ***Promoure una oferta educativa per a tothom i al llarg de tota la vida.*** Especialment importants són la formació ocupacional i la inserció laboral.
4. ***Refermar en la ciutadania els valors essencials de convivència democràtica.***
5. ***Impulsar la normalitat cultural i lingüística de la ciutat, i facilitar la plena incorporació de totes les persones a la vida ciutadana.*** La ciutat té, com tota societat democràtica i plural, el deure de posar a l'abast de la seva població –especialment de la que hi és recentment arribada– aquells instruments que en facin possible l'acolliment i la seva ulterior incorporació, amb plena capacitat, a la vida col·lectiva de la ciutat, a la seva realitat lingüística i a la seva cultura. La ciutat, igualment, instrumentarà aquelles eines que permetin l'estima, el valor i la producció efectiva de les formes culturals que són patrimoni dels ciutadans i ciutadanes vinguts d'altres realitats socials, tot fent efectiva la concepció contemporània de la multiculturalitat.
6. ***Entendre l'educació dels infants com a essencial en el procés de socialització.***
7. ***Actuar en la formació de pares i mares com a necessaris col·laboradors en els processos educatius dels fills.***
8. ***Prevenir els riscos socials.*** L'acció de la municipalitat cal que incorpori tots aquells mecanismes que assegurin que la ciutat (els seus recursos humans i materials) afavoreixin la igualtat d'oportunitats i actuïn contra les causes possibles de segregació social en el seu si.
9. ***Garantir la participació dels infants i dels adolescents en la vida de la ciutat.***
10. ***Harmonitzar el desenvolupament urbanístic amb les necessitats de les persones.*** Els projectes d'urbanització dels espais lliures i dels equipaments públics de la ciutat incorporaran, progressivament i en la mesura de les possibilitats de la municipalitat, criteris de qualitat de vida, elements afavoridors de la socialització de les persones i de sostenibilitat ambiental. Els espais lliures: places, carrers, parcs i jardins, i els equipaments públics seran considerats com a recursos que té la ciutat, en els quals es produeixen efectes educatius i de socialització. La disponibilitat física i dels elements que s'hi integrin afavoriran aquesta

concepció, i tindran en consideració les necessitats especials de la infància i de les persones amb discapacitats.

Totes aquestes aportacions prenen sentit especialment en l'elaboració del Projecte Educatiu de Ciutadella de Menorca. De la mateixa manera que la comunitat educativa de cada centre d'ensenyament es dota d'un marc que encercla el seu model formatiu i que regula els procediments a seguir per assolir-lo, així la ciutat –que és una altra comunitat educativa, que disposa dels recursos propis i que viu les relacions interpersonals com a processos de civilització- ha de dotar-se del seu Projecte Educatiu, tot definint què i com és, què pretén ser i com ho farà per assolir-ho; tot descrivint els recursos de què disposa, els mètodes i els procediments amb què els posa en joc; i tot expressant els valors que vol preservar o fomentar a partir d'allò que conté el seu Projecte.

Emília Mercadal Goñalons
Regidora d'Educació (1979-1983)

Maria Bagur Garrido
Regidora d'Educació (1983-1987)

Augusto Cortès Marquès
Regidor d'Educació (1987-1991)

Manolo Rojo Herrero
Regidor d'Educació (1991-1999)

J. Manel Martí Llufríu
Regidor d'Educació (des de 1999)